

**INSTYTUT GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ I
KOMUNALNEJ
LABORATORIUM KOMPUTEROWE**

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY
GARDEJA WRAZ Z ELEMENTAMI STRATEGII**



WARSZAWA GARDEJA 1999

Skład zespołu autorskiego:

Mgr Piotr Fogel - kierownik zespołu

Dr inż. arch. Wacław Piziorski - główny projektant urbanista *exp. cel. 457/82*

Mgr Robert Jaworski

Mgr Paweł Decewicz

Dr Przemysław Stolarz

Mgr Anna Fogel

Mgr inż. Jolanta Fiszczuk – Wiktorowska

Jacek Czarnecki

Karina Konarzewska

Dr inż. Barbara Orłowska

Handwritten signature and notes in the right margin. The signature is a stylized, cursive mark. To its right, the text "exp. cel. 457/82" is written in a similar cursive style.

Spis treści

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY.....	4
UWARUNKOWANIA.....	5
I Przyrodnicze uwarunkowania zagospodarowania gminy.....	5
1. Ogólna charakterystyka terenu gminy.....	5
2. Waloryzacja przyrodnicza	5
II. Społeczno gospodarcze uwarunkowania zagospodarowania gminy.....	20
1. Jakość życia mieszkańców.....	20
2. Mieszkalnictwo.....	21
3. Użytkowanie terenu.....	25
4. Rolnictwo.....	25
5. Pozarolnicza działalność gospodarcza	27
6. Zatrudnienie.....	27
III. Infrastruktura techniczna.....	28
1. Wodociągi.....	28
2. Kanalizacja.....	28
3. Wysypisko śmieci.....	29
IV. Transport.....	30
V. Wartości kulturowe i turystyczne.....	33
VI. Podsumowanie uwarunkowań.....	34
KIERUNKI	38
I. Strefy wielofunkcyjne:.....	38
STREFA WIELOFUNKCYJNA A.....	38
STREFA WIELOFUNKCYJNA B.....	41
STREFA WIELOFUNKCYJNA C.....	43
STREFA WIELOFUNKCYJNA D.....	46
STREFA WIELOFUNKCYJNA E.....	49
II. Założenia dotyczące ochrony środowiska w gminie Gardeja.....	52
III. Założenia dotyczące infrastruktury w gminie Gardeja.....	61
IV. Założenia dotyczące rozwoju komunikacji w gminie Gardeja.....	66
ELEMENTY STRATEGII DLA GMINY GARDEJA.....	70

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY

Gmina Gardeja jest gminą wiejską, położoną na południowo-wschodnim krańcu Województwa Pomorskiego, na styku Województw Warmińsko - Mazurskiego i Kujawsko - Pomorskiego.

Podstawowe dane o gminie:

Powierzchnia 19298 ha

Liczba mieszkańców 8640 (stan marzec 1999)

Liczba miejscowości 34

Gęstość zaludnienia 44.77 osób/km²

Użytkowanie ziemi:

tereny rolnicze 70.01%

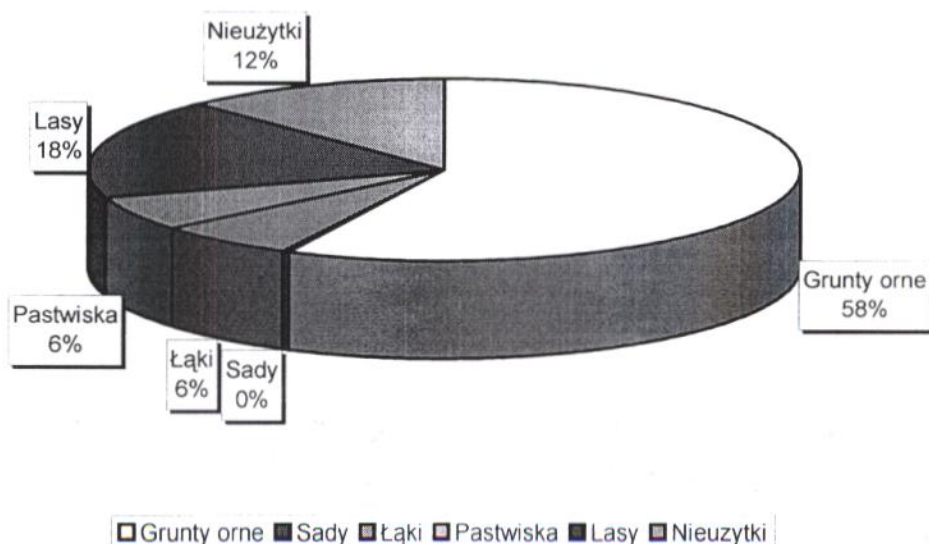
lasy 16.23%

wody i nieużytki 13.76%

Przyrodnicze obszary chronione:

Sadliniecki, Doliny Osy i Gardęgi oraz Morawski Obszary Chronionego Krajobrazu

Użytkowanie terenu w gminie Gardeja



UWARUNKOWANIA

I GARDEJA - przyrodnicze uwarunkowania zagospodarowania gminy

1. Ogólna charakterystyka terenu gminy

Gmina Gardeja leży w zachodniej części Pojezierza Mazurskiego, na pograniczu Pojezierza Iławskiego i P. Chełmińskiego zajmuje obszar 190 km². Rozciągłość równoleżnikowa gminy wynosi ponad 21 km, a południkowa 15 km.

Wysokości bezwzględne zawierają się w granicach 62,6 - 136,6 m n.p.m.

(najniżej położony punkt w okolicy Bądek, najwyższy położony N od Międzylesia). Bez uwzględnienia powierzchni zajętej przez wody, grunty orne zajmują 58% terenu gminy, lasy 18%, nieużytki 12%, a łąki i pastwiska po 6%. Gminę zamieszkuje niespełna 9000 ludzi.

2. Waloryzacja przyrodnicza w aspekcie przydatności dla różnych form zagospodarowania terenu

2.1. Walory krajobrazowe. Na terenie gminy Gardeja dominuje krajobraz morenowy (morena denna i czołowa), o średnio wysokich (w zachodniej części gminy) i wysokich (we wschodniej części) walorach krajobrazowych, ze wzgórzami o wysokościach względnych do ok. 40m, kilkoma rynkami wypełnionymi przez jeziora (Czarne, Klasztorne, Klecewskie /Kucki/, Kuchnia, Leśne, Staw Duży (fragment na terenie gminy)). Występują również małe jeziora typu kotłów wytopiskowych. Obniżenia terenowe często są zajęte przez okresowe naturalne zbiorniki wodne, napełnione w okresie wiosenno-letnim. Liczne zagłębienia bezodpływowe zajmują zabagnienia z olsami i trzcinowiskami, które są najbardziej zaawansowanym stadium ewolucji jezior. Wzdłuż zachodniej granicy gminy, w obrębie Sadlińskiego OChK występują wydmy łańcuchowe, porośnięte borami o różnym stopniu uwilgotnienia i grądami wysokimi. Znaczna część terenu gminy nadaje się potencjalnie do zagospodarowania turystycznego.

2.2. Szata roślinna. Gmina Gardeja leży w strefie ubogiej pod względem florystycznym (wg danych literaturowych maksymalnie może tu występować 300-400 gatunków/100 km²). W trakcie badań własnych stwierdzono występowanie w stanie dzikim 248 gatunków roślin naczyniowych. W gminie Gardeja rośnie dziko 27 gatunków drzew oraz 34 gatunki krzewów i krzewinek. 74 gatunki mają potencjalne zastosowanie jako rośliny lecznicze (surowce farmakopealne, ziołarstwo, homeopatia), a kilkadziesiąt kolejnych gatunków ma inne walory użytkowe.

2.2.2. Lasy

Dominują lasy na siedlisku grądu (typowy skład gatunkowy runa i odpowiednie dla grądów gleby płowe i brunatne wytworzone z glin średnich i piaszczystych), często niewłaściwie klasyfikowane jako bory na podstawie wprowadzonego sztucznie drzewostanu iglastego. W zachodniej części gminy, przy granicy z gm. Sadlinki występuje mozaika grądów i borów, a w obniżeniach terenowych na całym obszarze gminy dość licznie łągi, rzadziej olsy. Na gruntach porolnych występują młode drzewostany, w których brak gatunków przewodnich i charakterystycznych. W lasach na terenie całej gminy, niezależnie od siedliska, wiosną 1999r. obserwowano masowe kiełkowanie i wzrost niecierpka drobnokwiatowego, gatunku zawleczonego preferującego tereny grądowe. Znaczną część zajmują drzewostany w starszych klasach wieku. Ze względu na rodzaj siedliska i najczęściej zgodny z siedliskiem skład gatunkowy drzew zagrożenie gradacjami szkodników jest umiarkowane i małe, a zdolności regeneracyjne drzewostanów duże. Lasy są najważniejszą na terenie gminy Gardeja ostoją rzadkich i chronionych gatunków roślin oraz ważną ostoją kręgowców.

Typy zbiorowisk leśnych stwierdzone na terenie gminy Gardeja: (+ występowanie rzadkie, +++ występowanie częste)

Łęg wierzbowo-topolowy +/++

Ols turzycowy ++

Ols porzeczkowy +/++

Bór suchy 0/+

Bór sosnowy (suboceaniczny) świeży +

Bór sosnowy wilgotny +

Dąbrowa acidofilna +

Łęg olchowo-czeremchowy ++

Łęg jesionowy (wiązowo-jesionowy) +

Grąd subatlantycki ++

Buczyna kwaśna niżowa +/+++

Żyzna buczyna niżowa ++

Poza wymienionymi spotykane są leśne zbiorowiska wtórne i zniekształcone, np. sadzone drzewostany z dominującym świerkiem albo dębem czerwonym.

2.2.3. Parki wiejskie

Na terenie gminy są zlokalizowane parki wiejskie (podworskie lub popałacowe) o dużych walorach widokowych i interesującym składzie gatunkowym. Na terenie parków nie była wcześniej prowadzona szczegółowa inwentaryzacja przyrodnicza - występuje w nich wiele drzew o wymiarach pomnikowych, nie figurujących w rejestrze pomników przyrody. Dane o gatunkach, odmianach i rozmiarach drzew w parkach pochodzą z wizji terenowej przeprowadzonej na potrzeby niniejszego opracowania.

Park w Gardei: Drzewostan naturalny o charakterze grądu, miejscami łągu, w wieku 50-100 lat z lipą, wiązem, klonem, grabem, dębem szypułkowym, pojedynczymi okazami dosadzonego świerka. W podszytcie czeremcha, dereń świdwa, bez czarny, w runie zawilec gajowy, gwiazdnica wielkokwiatowa, gajowiec żółty, ziarnopłon wiosenny, lokalnie szczawik zajęczy. Brak wyraźnego układu przestrzennego (aleje, ścieżki). Podłoże przewodnione - wiosną i po opadach teren trudny do przejścia. Od strony południowo-wschodniej występuje okresowy powierzchniowy spływ ścieków bytowych z Gardei.

Park w Zebrdowie. Starodrzew na bazie grądu z dębem szypułkowym* do 370 cm obwodu, bukiem, lipą, klonem pospolitym, jaworem, jesionem, topolą białą, jarzębem szwedzkim, dosadzonym świerkiem i modrzewiem do 285 cm. Obecne również egzoty: choina* (*Tsuga* sp.) do 185 cm obwodu, żywotnik olbrzymi* 200 i 265 cm, wejmutka 145 cm, kultywary: klon - odmiana czerwonolistna. Układ przestrzenny nieczytelny, liczne drzewa uszkodzone lub opalone, ślady niekontrolowanej wycinki i wypalania śmieci i gałęzi.

Park w Nowej Wiosce: Starodrzew na siedlisku grądu z licznymi pomnikowymi dębami szypułkowymi* (375, 396, 415, 450 cm obwodu) lipą* do 420 cm, bukiem* do 360 cm, jesionem, grabem, topolą białą, klonem pospolitym, jaworem, kasztanowcem, dosadzonym świerkiem i jodłą* do 330 cm. Gatunki obce są reprezentowane przez żywotnik olbrzymi* do 230 cm, sosnę czarną i wejmutkę. W formach ozdobnych występują: buk odm. inversa, wierzba biała płacząca, klon odm. czerwonolistna. W podszytcie dereń świdwa, trzmielina brodawkowata, bez czarny, wiciokrzew. W runie bluszcz, zawilec gajowy, gajowiec żółty, gwiazdnica wielkokwiatowa, piżmaczek wiosenny, podagrycznik. 20 gatunków ptaków. Część drzew wymaga zabiegów konserwacyjnych.

Park w Rozajnach Małych: Drzewostan o charakterze grądu. Z egzotów sosna wejmutka.

Park w Klecewie: Charakter parkowy ma drzewostan na cyplu przy południowym krańcu Jeziora Klecewskiego (zachowana okrężna aleja i pomnik) oraz drzewostan między pałacem, cmentarzem i jeziorem. Starodrzew na bazie grądu/buczyny z dębem szypułkowym* do 600 cm, lipą* do 450 cm, bukami* do 300 cm, domieszkowo grab, jesion, olcha czarna, świerk, w podszytcie trzmielina brodawkowata, dereń świdwa, porzeczka skalna, bez czarny, wiciokrzew, w runie zawilec gajowy, podagrycznik, bluszcz kurdybanek, piżmaczek. 24 gatunki ptaków. Niektóre drzewa pomnikowe wymagają konserwacji. Dzikie śmietnisko przy cmentarzu i spływ ścieków do jeziora od strony pałacu.

Park w Krzykosach: Starodrzew na siedlisku grądu z dębem szypułkowym* do ok. 500 cm, lipą drobnolistną, grabem, klonem pospolitym do 285 cm, olchą, modrzewiem* do 302 cm, i świerkiem. Pojedyncze okazy odmiany czerwonolistnej klonu i buka* (okaz z dwoma pniami - 470 cm) oraz żółtolistnej

dębu szypułkowego, wejmutka* 264 cm. Podszyt i runo grądowe (zawilec, gajowiec, podagrycznik, barwinek). 24 gatunki ptaków. Alejki i niektóre drzewa wymagają konserwacji.

2.2.4. Rzeki, jeziora i obszary podmokłe: sieć rzeczna jest słabo rozwinięta. Rzeka Gardeja (Gardęga) w granicach gminy jest częściowo uregulowana i ma mały przepływ (w zależności od pory roku kilka-kilkanaście m/s) - nie rokujący wykorzystania produkcyjnego ani turystycznego. Do rozważenia jest wybudowanie na rzece Gardędze kilku niewielkich spiętrzeń dla celów retencyjno-przeciwpożarowo-rekreacyjnych w pobliżu osad, wokół których brak naturalnych zbiorników wodnych (np. Pawłowo, Trumieje, Wilkowo). Tworzenie zbiorników przepływowych wymaga uporządkowania gospodarki ściekowej w strefie zasilającej.

Jeziora mają charakter eutroficzny, w przypadku zbiorników położonych w sąsiedztwie drzewostanów iglastych z komponentą dystroficzną. Jeziora są jednym z najważniejszych na terenie gminy systemów ostoji flory i fauny. Jeziora położone w sąsiedztwie pól zagrożone są nadmierną eutrofizacją z powodu spływu powierzchniowego zawiesiny glebowej z domieszkami nawozów sztucznych i naturalnych. Po opadach w III dekadzie kwietnia 1999r. jezioro między Rozajnymi Małymi i Wandowem (J. Rybie) zmieniło barwę na szaro-brązową z powodu obfitego dopływu zawiesiny glebowej z przylegającej od zachodu uprawy rzepaku. Z tego powodu wskazane jest utworzenie izolacyjnych stref ochronnych między polami i jeziorami z zadarnieniami i zadrzewieniami szerokości kilkudziesięciu m. oraz popieranie zagospodarowania terenów przylegających do zbiorników wodnych w formie trwałych użytków zielonych, a nie gruntów ornych.

Obszary podmokłe są zajęte przez łąki, zarośla i wilgotne lasy. Często występują w strefach przejściowych między różnymi użytkami, natomiast same są często traktowane jako nieużytki. Tereny podmokłe, o ile nie stoi to w sprzeczności z osadnictwem i gospodarką rolną powinny być chronione jako ostoje rzadkich gatunków roślin i zwierząt, w tym zwierząt łownych. Specyficzne ukształtowanie terenu gminy sprawia, że skuteczna melioracja większości terenów podmokłych (w celu przekształcenia ich w obszary produkcyjne) nie jest możliwa. Nie jest to również opłacalne, jeżeli porówna się wysokie koszty prac ziemnych i drenarskich z niskimi i niepewnymi zyskami z produkcji rolnej, przy braku perspektyw wzrostu popytu na żywność, szczególnie po zniesieniu ograniczeń w handlu z Unią Europejską.

2.2.5. Pola i tereny łąkowe

Pola - obszary będące w sferze zainteresowań gospodarczych człowieka od setek lat, są terenami o najbardziej przekształconej roślinności rzeczywistej i najbardziej odbiegającym od naturalnego składu flory. Są też systemami najmniej stabilnymi i po zaprzestaniu (albo zmianie sposobu) użytkowania

szybko zmieniają się w kierunku upodobnienia do innych zbiorowisk, ostatecznie przybierają formę zbliżoną do zespołów naturalnych na takim samym siedlisku. Udział poszczególnych upraw zmienia się w zależności od koniunktury gospodarczej. W sezonie wegetacyjnym 1997 dominowały uprawy pszenicy, żyta i buraków cukrowych. W 1999r. znaczny udział miał rzepak i jęczmień jary. Widoczna jest tendencja do dominacji upraw o małej czasochłonności (minimalne zapotrzebowanie na osobo-godziny), lecz wymagające znacznego zaangażowania specjalistycznego i drogiego sprzętu rolniczego, co nie jest korzystne w zestawieniu ze znacznym bezrobociem występującym na terenie gminy. Pola o najłagodniejszych glebach mogą być przekazywane do zagospodarowania w inny sposób (z uwzględnieniem potrzeb ochrony środowiska przyrodniczego), bez zaburzenia bilansu finansowego właścicieli gruntów czy całej gminy.

2.3. Świat zwierząt

2.3.1. Bezkęgowce. Grupa ta jest reprezentowana przez liczne gatunki o szerokiej amplitudzie ekologicznej, występujące w całym kraju. Spośród bezkręgowców chronionych gatunkowo podczas badań własnych stwierdzono biegacza zielonozłotego, biegacza skórzastego i trzmiele: ziemnego, polnego, ogrodowego i kamiennika. Niewątpliwie fauna bezkręgowców wymaga dalszych badań, które mogą doprowadzić do wykrycia stanowisk nowych interesujących i rzadkich gatunków.

2.3.2. Kręgowce. W literaturze i innych materiałach archiwalnych brak istotnych i pewnych danych o faunie gminy Gardeja. Informacje o zwierzętach zebrano w trakcie obserwacji terenowych w maju 1999r. z zastosowaniem następujących metod: a) bezpośrednio obserwacje wzrokowe i słuchowe b) stymulacja głosowa wybranych gatunków przy pomocy magnetofonu przenośnego c) analiza materiału kostnego ze zrzutek puszczyka z parków w Zebrdowie i Nowej Wiosce.

Zwierzęta kręgowce są reprezentowane na terenie gminy przez 7 gatunków płazów, 1 gatunek gada, 114 gatunków ptaków i 12 gatunków ssaków (= łącznie 134 gatunki).

Wykaz ssaków obserwowanych na terenie gm. Gardeja:

Kret (*Talpa europaea*)

Zając szarak (*Lepus capensis*)

Wiewiórka pospolita (*Sciurus vulgaris*)

Nornica ruda (*Clethrionomys glareolus*)

Nornik zwyczajny (*Microtus agrestis*)

Mysz domowa (*Mus musculus*)

Badyłarka (*Micromys minutus*)

Mysz polna (*Apodemus agrarius*)

Mysz leśna (*Apodemus flavicollis*)

Mysz zaroślowa (*Apodemus sylvaticus*)

Dzik (*Sus scrofa*)

Sarna (*Capreolus capreolus*)

Bardzo prawdopodobne jest występowanie na terenie gminy kolejnych kilkunastu gatunków, należących do rzędów: nietoperzy, gryzoni, drapieżnych i parzystokopytnych, stwierdzanych na terenach sąsiednich.

Ptaki obserwowane na terenie gminy należą do 14 rzędów, 36 rodzin i 73 rodzajów. Liczba gatunków (114) stwierdzonych podczas obserwacji w sezonie lęgowym sugeruje, że całkowita liczba gatunków w skali roku może być o 30-50% wyższa (powiększona o gatunki migrujące i zimujące).

2.4. Ochrona przyrody

2.4.1. Obszary Chronionego Krajobrazu

Sadliński Obszar Chronionego Krajobrazu (dalej SOChK) chroni tereny leśne z otaczającymi łąkami i polami oraz niewielkimi zbiornikami wodnymi i torfowiskami śródleśnymi w zachodniej części gminy. Na terenie SOChK występują naturalne zbiorowiska leśne zagrożone wyginięciem w skali Europy: buczyna z marzanką wonną, grąd z gwiazdnicą wielkokwiatową (ochrona zalecana w ramach dyrektywy 92/43 Unii europejskiej). Są tu zlokalizowane stanowiska co najmniej 5 gatunków roślin chronionych oraz występują 73 gatunki ptaków. Właściwa ochrona walorów przyrodniczych Obszaru wymaga wypracowania strategii ochronnej wspólnej z gminami Sadlinki i Kwidzyn. Morawski Obszar Chronionego Krajobrazu zajmuje wschodnią część gminy o charakterze pojeziernym. W Morawskim OChK (powierzchnia 2909 ha) występują wymagające skutecznej ochrony - zagrożone zanikiem w skali całego kontynentu: buczyna z marzanką wonną, kwaśna buczyna z kosmatką, grąd z gwiazdnicą wielkokwiatową, fragmenty lasów bagiennych, jeziora eutroficzne i dystroficzne, wielogatunkowe łąki świeże o charakterze półnaturalnym, 8 gatunków roślin chronionych, 83 gatunki ptaków (w tym stanowiska lęgowe gatunków ginących, umieszczonych na polskiej Czerwonej Liście: bocian czarny, gągoł). Wskazane jest powiększenie MOChK o przylegające do niego bezpośrednio tereny leśne, łąkowe i jeziorne nie objęte dotychczas żadną formą ochrony. Do rozważenia jest przekształcenie MOChK w park krajobrazowy albo wspólnie z innymi gminami w część parku krajobrazowego.

2.4.2. Pomniki przyrody. Wg stanu na 31.12.1998 w ewidencji pomników przyrody gm. Gardeja figuruje 27 drzew należących do 3 gatunków (25 dębów szypułkowych, 1 lipa drobnolistna i 1 buk). Dotychczas zatwierdzone pomniki znajdują się głównie na terenie lasów państwowych. Kryteria do objęcia ochroną pomnikową spełnia co najmniej kilkanaście kolejnych drzew, należących do 5 gatunków rodzimych i 3 obcego pochodzenia, zlokalizowanych głównie w parkach wiejskich (szczegóły w rozdziale 2.2.3.). Bardzo

prawdopodobne jest odkrycie przy okazji prac ziemnych głazów narzutowych o wymiarach pomnikowych.

2.4.3. Chronione gatunki roślin i zwierząt

W trakcie wizji terenu na potrzeby niniejszego opracowania w maju 1999 stwierdzono na terenie gminy występowanie 15 gatunków naczyniowych roślin chronionych (8 gatunków objętych ochroną całkowitą i 7 objętych ochroną częściową, gwiazdką zaznaczono gatunki na stanowiskach wtórnych):

jarzab szwedzki* (*Sorbus intermedia*)

wawrzynek wilczętyko (*Daphne mezereum*)

bluszcz* (*Hedera helix*)

barwinek pospolity (*Vinca minor*)

grzybień biały (*Nymphaea alba*)

grąźel żółty (*Nuphar lutea*)

lilia złotogłów* (*Lilium martagon*)

śniedek baldaszkowaty* (*Ornithogalum umbellatum*)

porzeczka czarna (*Ribes nigrum*)

kruszyna pospolita (*Frangula alnus*)

kalina koralowa (*Viburnum opulus*)

pierwiosnka lekarska (*Primula officinalis*)

marzanka wonna (*Asperula odorata*)

kocanki piaskowe (*Helichrysum arenarium*)

konwalia majowa (*Convallaria majalis*)

Spośród roślin pod ochroną częściową w ilościach umożliwiających kontrolowane pozyskiwanie występują jedynie marzanka i konwalia.

Stanowiska pozostałych umożliwiają tylko zachowanie materiału genetycznego.

Dodatkowo ochroną są objęte porosty nadrzewne z rodziny pawężnicowatych i tarczownicowatych występujące obficie na terenie całej gminy - nawet w alejach i zadrzewieniach przydrożnych, co jest wskaźnikiem małego zanieczyszczenia powietrza.

Większość gatunków zwierząt kręgowych występujących na terenie gminy (104 gatunki ptaków, wszystkie płazy i gady) jest objęta ochroną gatunkową, a nieco mniejsza część korzysta z okresowej albo całorocznej ochrony łowieckiej.

4 gatunki ptaków występujących na terenie gminy: kormoran czarny (kategoria O = wyprowadzony z zagrożenia), bocian czarny (kat. R = rzadki), gągoł (kat. O) i błotnika zbożowy (kat. R) figurują w Polskiej Czerwonej Księdze Ginących Kręgowców.

Część gatunków podlega ochronie formalnej w ramach światowego i europejskiego systemu ochrony zasobów naturalnych: 13 gatunków ptaków stwierdzonych na terenie gminy jest wymienionych w załączniku do Konwencji o Ochronie Dzikiej Przyrody i Siedlisk Naturalnych (tzw. Konwencja Berneńska z 1979r.) w tym 1 gatunek - derkacz jest uznany za zagrożony wyginięciem w granicach całego zasięgu światowego, 6 gatunków jest chronionych w ramach

Konwencji o Ochronie Gatunków Wędrownych (tzw. Konwencja Bońska z 1979r.), a 63 zagrożone gatunki ptaków i 4 gatunki płazów są wymienione jako ściśle chronione w dyrektywie Unii Europejskiej 82/72, nakazującej państwom członkowskim ochronę siedlisk umożliwiających przetrwanie tym gatunkom (dodatkowo 43 gat. ptaków i 3 gat. płazów należą do „innych chronionych” wymienionych w dyrektywie UE).

Lokalizacje stanowisk roślin i zwierząt chronionych (wybranych gatunków) przedstawia mapa „Ochrona przyrody”.

2.4.4. Powiązania z krajowym systemem obszarów chronionych

Przez lasy Sadlińskiego OChK gmina Gardeja ma połączenie z Doliną Wisły - korytarzem ekologicznym i szlakiem migracyjnym o znaczeniu kontynentalnym. Przez Morawski OChK komunikuje się z OChK rzeki Liwy i terenami chronionymi położonymi dalej na wschód, w centrum Pojezierza Brodnicko-Ławskiego (obszar tzw. Zielonych Płuc Polski). Do południowej granicy gminy przylega OChK Gardęgi i Osy łączący się z obszarami chronionymi Pojezierza Chełmińskiego.

2.4.5. Proponowane nowe obiekty do objęcia ochroną na podstawie ustawy o ochronie przyrody. Ochronie prawnej powinny podlegać przede wszystkim miejsca występowania rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt. W przypadku zwierząt szczególnej ochrony wymagają gatunki figurujące w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt oraz gatunki chronione konwencjami międzynarodowymi, jak i dyrektywami Unii europejskiej. Należy chronić zbiorowiska roślinne rzadkie w skali kraju jak i wyjątkowe na terenie gminy, na przykład jeziora dystroficzne z torfowiskiem przejściowym podatne na wydeptywanie i zanieczyszczenia, oraz płaty roślinności ciepło- i sucholubnej, porastającej tak zwane nieużytki, przekształcane w tereny rekreacyjne, dzikie odkrywki surowców mineralnych i śmietniska (na terenie o podobnym charakterze w sąsiedniej gminie Kwidzyn znajduje się rezerwat roślinności stepowej).

a) Proponowane użytki ekologiczne

Jezioro przy zach. granicy gminy, między leśniczówką Otłów i Dębniakiem: kocioł wytopiskowy z roślinnością szuwarową i zaroślami wierzbowo-olchowymi w okrajku, ostoja ptaków wodnych i roślin chronionych /ochrona zbiornika z przylegającym lasem o szerokości 10-20m/

Jezioro śródpolne k. Dębniaka, przy czarnym szlaku turystycznym - ostoja płazów i ptaków wodnych /ochrona do granicy użytków zielonych/

Obniżenie terenowe porośnięte przez łożowisko i drzewostan liściasty pochodzący z samosiewu, z okresowym zbiornikiem wodnym, między Dębniakiem i Hermanowem - ostoja płazów i ptaków wodnych. /ochrona do granicy zewn. szuwarów/

Trzciniowisko z płatami łożowiska między Gardeją, Gardeją I i II - ostoja ptaków wodno-błotnych

Mokradło E od stacji PKP Gardeja - ostoja ptaków wodnych

Jeziorko na terenie Gminnego Ośrodka Sportowego w Gardei (Jeziorko Kamień) - ostoja płazów i ptaków wodnych /ochrona zbiornika oraz brzegów N i W/

Jeziorko śródpolne NE od J. Kamień - naturalna roślinność, ostoja płazów i ptaków wodnych

Podmokłe obniżenie bezodpływowe SE od drogi Gardeja - Gardeja IV (część północna) - ostoja ptaków wodnych

Jeziorko śródleśne przy S granicy gminy w oddziale leśnym 279 - ostoja roślin wodno-błotnych, płazów i ptaków / ochrona zbiornika oraz pasa terenu do 20m/

Torfowisko z trzciniowiskiem, łożowiskiem i olsem SE od skrzyżowania dróg Zebrdowo-Czarne Dolne i Czarne Małe-Nogat: krajobraz naturalny, ostoja roślin błotnych, płazów i ptaków wodno-błotnych

Jeziorko między Czarnym Małym i Czarnym Dolnym /brzeg E częściowo zagospodarowany/ - ostoja ptaków wodnych

Jeziorko Czarne /południowy fragment brzegu W i większość brzegu E zabudowana i zagospodarowana/ - ostoja roślin chronionych i ptaków wodnych (niezbędna ochrona zbiornika, półwyspów i podmokłych brzegów oraz fragmentu lasu sąsiadującego od N, w tym zakaz zmiany sposobu użytkowania, groduzenia i zabudowy w odległości 30 m od wody na brzegu wysokim i 50m na brzegu podmokłym)

Torfowisko i łąka między Klecewem i Przesławkiem - ostoja ptaków wodno-błotnych

Jeziorko Staw Duży (fragment między Wraclawkiem i Łodygowem) -ostoja ptaków wodno-błotnych, w tym gatunków z Czerwonej Listy

Jeziorko E od drogi Jurki - Rozajny Małe - ostoja roślin wodno-błotnych i ptaków wodnych

Jeziorko SW od Wandowa - ostoja ptaków wodnych

Mokradło śródpolne z okresowym zbiornikiem wodnym E od jez. Klasztornego (ostoja płazów i ptaków wodno-błotnych)

Jeziorko śródleśne między Morawami i Gilwą - ostoja roślin wodnych i torfowiskowych ora ptaków wodnych (do rozważenia ochrona rezerwatowa)

Jeziorko Morawy - ostoja płazów i ptaków wodnych, w tym gatunków z czerwonej listy

Mokradło śródpolne z trzciniowiskiem między Krzykosami i Małym Rakowcem - ostoja płazów i ptaków wodno- błotnych

Mokradło śródpolne z okresowym zbiornikiem wodnym N od Nowej Wioski przy boisku sportowym) - ostoja ptaków wodnych

Jeziorko w Otoczynie z naturalną roślinnością szuwarową i łożowiskiem, ostoja ptaków wodnych

Jeziorko w Krzykosach (N od drogi Krzykosy-Bądky) - roślinność szuwarowa, ostoja ptaków wodnych

Jeziorko S od parku w Krzykosach - ostoja ptaków wodnych, w tym gatunków z Czerwonej Listy

Zarośla ciepłolubne z tarniną m. Bądkami i byłym PGR Czachówko - ostoja owadów i ptaków

Zarośla i zadrzewienia śródpolno-przydrożne między Pawłowem i Szynwałdem (do granicy gminy) - ostoja ptaków

Łozowisko i ols między drogą Otoczyn - Krzykosy i N granicą gminy - ostoja ptaków błotnych

Skarpa żwirowni w Wandowie - kolonia jaskółki brzegówki, charakterystyczny przekrój geologiczny (możliwa ochrona jako stanowiska dokumentacyjnego)

Żwirownia w Klecewie - kolonia jaskółki brzegówki, profil geologiczny (możliwa ochrona jako stanowiska dokumentacyjnego)

Tworzenie użytków ekologicznych, podobnie jak innych terenów chronionych powinno być poprzedzone kampanią informacyjno-edukacyjną oraz nie powinno naruszać (zgodnie z ustawą o planowaniu przestrzennym) praw własności - użytki należy tworzyć za zgodą lub na wniosek właścicieli i użytkowników terenu. Zachętą do tego typu działań mogą być ulgi podatkowe w przypadkach terenów podmokłych (stałe albo okresowo przewodnionych) o niskich walorach produkcyjnych, czy wręcz będących nieużytkami. Należy propagować tworzenie prywatnych użytków ekologicznych przy gospodarstwach agroturystycznych oraz użytków w pobliżu szkół, których uczniowie, pod kierownictwem nauczycieli biologii czy geografii mogliby opiekować się obiektem chronionym.

b) Drzewa proponowane do objęcia ochroną pomnikową (drzewa zlokalizowane w parkach zaznaczono gwiazdką w opisie tych obiektów)

Jaromierz - dąb szypułkowy 410 cm nad jeziorem, przy SE granicy lasu z parkingiem

Zebrdowo - dąb szypułkowy 400 cm przy zjeździe z drogi Gardeja - Czarne Dolne

Czarne Małe - lipa 330 cm przy ośrodku wypoczynkowym nad J. Nogat (obok pomnikowego dębu)

Klecewo - lipa drobnolistna 370 cm przy S krańcu J. Klecewskiego, W od parku w Klecewie.

Droga Otoczyn - Krzykosy - klon pospolity 215 cm

Droga Szembruk - Czarne Małe (W od ośrodka wyp.) - klon pospolity 320 cm

Jeziro staw Duży - brzeg W - dąb szypułkowy 320 cm

c) aleje drzew proponowane do objęcia ochroną pomnikową (dotychczas jest chroniona jedynie aleja wzdłuż drogi Grudziądz-Gardeja-Kwidzyn)

- aleja grabowa między drogą Trumieje-Łodygowo i Jez. Staw Duży
- aleja lipowa Rozajny - Rozajny Małe i Rozajny Małe - Wandowo
- aleja dębowa Gardeja - Zebrdowo

- aleja grabowa Wandowo - Nowa Wioska
- aleja lipowo-dębowa Jurki-Nowa wioska
- aleja lipowa Zebrdowo-Czarne Małe (z domieszką klonu i jawora)
- aleja lipowo-klonowa Cygany - Szczepkowo
- aleja dębowa Cygany - Zebrdowo

2.4.6. Walory i braki środowiska przyrodniczego na terenie gminy Gardeja.

Do walorów przyrodniczych gminy należy zaliczyć:

- a) urozmaicony krajobraz z obecnością wzgórz morenowych, lasów, łąk, szuwarów i jezior, nasadzeń przydrożnych ze starymi drzewami i zadrzewień w liniach rozgraniczeń użytków i własności
- b) niski stopień zniekształcenia środowiska przyrodniczego - dominuje kulturowy krajobraz polno-łąkowy oraz tereny leśne i wodne o charakterze naturalnym, lokalnie zbliżonym do pierwotnego
- c) niski stopień zanieczyszczenia powietrza (oceniony w przybliżeniu na podstawie występowania porostów bioindykacyjnych)
- d) mały stopień zanieczyszczenia zbiorników i cieków wodnych oraz umiarkowane i dość duże możliwości ich samooczyszczania (większe w przypadku jezior głębokich, przepływowych i otoczonych lasami)
- e) duże bogactwo gatunków roślin i zwierząt oraz zbiorowisk roślinnych i zwierzęcych, w tym występowanie gatunków i zbiorowisk o dużych walorach estetycznych i poznawczych jak również gatunków rzadkich w skali całego kraju oraz gatunków użytkowych (zwierzęta łowne, rośliny lecznicze)
- f) mała antropopresja spowodowana głównie małym zaludnieniem i słabym rozwojem przemysłu
- g) duża spontaniczna odporność siedlisk naturalnych na gradacje szkodników, pożary i presję turystyczną
- h) rozwiniętą hodowlę koni, w małym stopniu naruszającą naturalny krajobraz i dającą perspektywę rozwoju turystyki
- i) dość dużą liczbę obiektów zabytkowych poprawiających walory krajobrazu (grodziska, kościoły z zadrzewieniami, zabytkowe budynki gospodarcze, stare cmentarze, parki)

Do niekorzystnych czynników wpływających na możliwości gospodarowania środowiskiem przyrodniczym należą:

- a) brak różnorodności form ochrony przyrody i krajobrazu, słabe wyeksponowanie istniejących tworów i obszarów chronionych w terenie i w materiałach informacyjno-promocyjnych
- b) słabo rozwinięta baza turystyczna (hotele - 1, zajazdy - 0, kwatery agroturystyczne - 0, pola biwakowe - 0, ośrodki wypoczynkowe - 3, parkingi leśne - 1, ścieżki rowerowe - 0, ścieżki dydaktyczne - 0, szlaki piesze -3) i słaba informacja turystyczna

- c) niekontrolowany (lokalnie) rozwój osiedli działek rekreacyjnych, nie spełniających bezpiecznych dla środowiska norm powierzchniowych, wymogów sanitarnych, przeciwpożarowych, ani odległości od brzegów jezior.
- d) monokulturowy charakter rolnictwa post-PGR-owskiego, z dominującymi wielohektarowymi uprawami rzepaku i jęczmienia
- e) nieład urbanistyczny w zachodniej części gminy, naruszający estetykę krajobrazu i utrudniający doprowadzenie mediów
- f) częściowo rozwiązany problem odprowadzania odpadów płynnych i składowania śmieci oraz niekontrolowanego pozyskiwania surowców mineralnych (liczne śmietniska w odkrywkach)
- g) zły (wymagający kosztownych prac konserwacyjnych) stan zachowania obiektów zabytkowych (w tym parków, budynków i starych cmentarzy), ryzyko naruszenia substancji przyrodniczej podczas remontów sąsiadujących budowli zabytkowych.

3. Zagospodarowanie turystyczne:

a) Szlaki turystyczne

- szlaki piesze. oznakowanie żółte. Gardeja- Czarne Dolne (J. Kuchnia)
oznakowanie czarne Gardeja- Debniak.

oznakowanie czerwone Gardeja-Kwidzyn/Gardeja-Grudziądz (Szlak Kopernikowski)

- szlaki kajakowe: nieoznakowany szlak kajakowy prowadzi przez jeziora: Klasztorne, Leśne i Kucki.

- szlaki rowerowe - dotychczas brak szlaków znakowanych i ścieżek rowerowych. Do uprawiania turystyki rowerowej nadają się wszystkie drogi utwardzone (z zastrzeżeniem, że droga Grudziądz-Kwidzyn ma zbyt duże natężenie ruchu samochodowego) i większa część dróg polnych i leśnych, w szczególności na obszarach chronionego krajobrazu.

4. Przestrzenne jednostki funkcjonalne - istniejące i projektowane

Tereny mieszkalno-usługowo-administracyjne. Obecnie wymienione funkcje pełni wieś gminna Gardeja. Ze względu na skomplikowane warunki geomorfologiczne i hydrologiczne rozwój przestrzenny Gardei jest możliwy w kierunku południkowym: na południe w stronę Kalmuz i PKP Gardeja, a na północ w stronę Gardei III i Karolewa - z wykorzystaniem osi komunikacyjnej, jaka jest droga Grudziądz - Kwidzyn. Przewodnione obniżenie terenowe dzielące praktycznie Gardeję na 2 części może być częściowo wyrównane, kosztem rozległych prac ziemnych. Ze względu na brak dużych udokumentowanych i nadających się do eksploatacji złóż piasku (lub innych przepuszczalnych kruszyw wypełniających) zasypanie podmokłości w otoczeniu drogi przelotowej nie jest w najbliższym czasie możliwe. Z powodu ekscentrycznego położenia siedziby gminy wskazane jest wyznaczenie dodatkowych rozwojowych terenów mieszkalno usługowo-produkcyjnych w

północnej i wschodniej części gminy. Mogą to być, ze względu na dotychczasowy stan zainwestowania ośrodki osadnicze: Czarne Dolne -Czarne Górne oraz Zebrdowo lub Nowa Wioska.

Tereny rolnicze z dominującą funkcją produkcyjną. Taka funkcja powinna przypaść terenom o żyznych glebach i względnie nieatrakcyjnym krajobrazie: Bądkki, Czachówko, Gardeja-PGR, Karolewo, Otłówko, Pawłowo, Rozajny, Trumieje, Wilkowo, Zebrdowo

Tereny rolnicze z dominującą funkcją agroturystyczną. Agroturystyka jest dużą szansą ekonomiczną dla gospodarstw użytkujących słabsze gleby lub zajmujące mały areal. Na rozwój w kierunku agroturystyki mogą liczyć tereny położone w sąsiedztwie (100-500m) jezior i lasów: Czarne Dolne, Czarne Górne, Czarne Małe, Dębniak, Hermanowo, Krzykosy, Jaromierz, Morawy, Nowa Wioska, Otoczyn, Rozajny Małe, Wandowo, Wraclawek. Ze względu na specyfikę terenu i walory lokalne poszczególne rejony gminy mogą specjalizować się w klasycznej agroturystyce, tzn. (rodzinnej) turystyce pobytowej w krajobrazie wiejskim w oparciu o odpowiednio przystosowane zagrody rolnicze lub też w turystyce łowiecko-wędkarskiej albo ekoturystyce (edukacyjnej i specjalistycznej). W optymalnych warunkach można liczyć na wydłużenie sezonu turystycznego, trwającego w Polsce typowo 3 miesiące, np. przez sezonowe oferowanie miejsc dla: zielonych szkół V-VI, wczasów rodzinnych VI-VIII, turystyki łowieckiej i wędkarskiej oraz ponownie zielonych szkół IX-X.

Tereny leśne z dominującą funkcją produkcyjną. Do pełnienia takiej funkcji predysponowane są zwarte obszary leśne, położone na terenach mało atrakcyjnych turystycznie, nie odznaczające się wybitnymi cechami bioróżnorodności, obszary wyłączone z ruchu ludności ze względu na zagrożenie pożarowe. W przypadku prowadzenia punktowego - na wybór - pozyskania surowca drzewnego, nie stosowania ciężkiego sprzętu mechanicznego niszczącego podszyt i runo oraz stosowania odnowień naturalnych las może pełnić jednocześnie, bez większych konfliktów, funkcję produkcyjną, ochronną i turystyczną.

Tereny leśne z dominującą funkcją ochronną: Funkcja ochronna powinna dominować na obszarach występowania rzadkich lub cennych gatunków roślin i zwierząt, w strefach bezpośrednio przylegających do brzegów rzek i jezior oraz na terenach o trudnych warunkach terenowych (duże nachylenie stoków, podmokłości) lub specyficznych siedliskach („nieużytki leśne”: torfowiska, łożowiska, mrozowiska, skarpy).

Tereny leśne z dominującą funkcją turystyczno-rekreacyjną. Funkcję turystyczną spełniają lasy położone w sąsiedztwie ośrodków wypoczynkowych, osiedli działek rekreacyjnych oraz zagród agroturystycznych. Leśne tereny turystyczne powinny odznaczać się dużą odpornością na antropopresję, w tym na wydeptywanie i ryzyko pożaru, a jednocześnie powinny być atrakcyjne z estetycznego i krajobrazowego punktu widzenia. Takie kryteria spełniają

wielogatunkowe drzewostany liściaste i mieszane, w mniejszym stopniu iglaste, w średnich i starszych klasach wieku, na siedliskach świeżych albo lekko wilgotnych, nie zawierające stanowisk kwiatowych roślin chronionych (oczywisty konflikt i zagrożenie) ani rzadkich zwierząt.

Tereny wodno-blotne z dominującą funkcją ochronną Funkcję ochronną powinny wypełniać wszystkie torfowiska i mokradła oraz małe jeziora i stawy wykorzystywane jedynie przez wędkarzy, a nie nadające się do kąpieli, uprawiania kajakarstwa czy żeglarstwa. Funkcja ta powinna być podstawowa również w tych fragmentach większych jezior, które są ważnymi ostojami flory i fauny (np. północno-zachodnia część J. Czarnego)

Tereny wodne z dominującą funkcją turystyczno-rekreacyjną. Podstawowa funkcja wszystkich dużych jezior nie objętych ochroną ani intensywną gospodarką rybacką (Klasztorne, Kuchnia, Kucki, Leśne). Przy wykorzystaniu turystycznym należy zapewnić ochronę przyrodniczą szuwarów, wysp oraz przylegających mokradeł. W pobliżu ostoi ptaków wyznaczyć strefy ciszy (zakaz używania łodzi silnikowych). Należy ściśle przestrzegać wymaganych przepisami odległości między obiektami turystycznymi i brzegiem jeziora (w przypadku dawniej utworzonych obiektów nie jest to w pełni możliwe) oraz unikać lokalizowania ośrodków wypoczynkowych na wąskich przesmykach między dwoma jeziorami. Budynki rekreacyjno-turystyczne muszą mieć całkowicie bezpieczną dla środowiska metodę magazynowania i odprowadzania nieczystości płynnych i innych odpadów (w 1999r. stwierdzono wypływy nieczystości do J. Klasztornego i J. Kucki). Należy przyjąć zasadę - przynajmniej na obszarach chronionego krajobrazu - że jeżeli jeden brzeg jeziora jest zajęty przez obiekty turystyczno rekreacyjne to drugi musi pozostać w stanie naturalnym (najlepiej w użytkowaniu leśno-ochronnym)

Tereny przemysłowo-magazynowe

Tereny komunikacyjne. Sieć szlaków komunikacyjnych jest obecnie wystarczająca dla potrzeb lokalnych. Wskazane jest jedynie poszerzenie i naprawa nawierzchni niektórych dróg utwardzonych. Ze względu na zanieczyszczenie węglowodorami i metalami ciężkimi wokół terenów komunikacyjnych uniemożliwiająca produkcję rolną dla celów spożywczych możliwe jest uruchomienie przy drogach produkcji zastępczej np. szkótek roślin ozdobnych, co jest od dawna praktykowane w innych krajach, a ostatnio również w sąsiedztwie większych miast w kraju. Bliskość drogi daje w takim przypadku możliwość bezpośredniego zbytu.

Tereny składowiskowo-sanitarne. Obecnie na terenie gminy funkcjonuje jedno częściowo urządzone wysypisko śmieci koło osady Bądki oraz co najmniej kilkanaście dzikich wysypisk śmieci, zlokalizowanych najczęściej w odkrywkach i wyrobiskach po pozyskaniu kruszyw mineralnych lub na obrzeżach lasów. Istnieje ponadto wiele lokalnych wylewisk gnojówki i nie zabezpieczonych składowisk obornika (np. składowisko bezpośrednio przy zach. brzegu Stawu Dużego). W Gardei pracuje urządzona kilkustopniowa

oczyszczalnia ścieków, której problemem jest obecnie brak możliwości utylizacji osadu. Ze względu na rozległość gminy wskazane jest wyznaczenie dodatkowych składowisk odpadów, tak aby z dowolnego zamieszkałego punktu gminy do najbliższego wysypiska odległość była nie większa niż 10 km. Ponadto obecnie użytkowane składowisko nie spełnia wszystkich parametrów bezpieczeństwa (brak izolacji podłoża oraz sprawnego odpompowywania i oczyszczania odsącza) jak również jego pojemność niedługo zostanie przekroczona. W celu ograniczenia ilości odpadów (i zajmowanego przez nie miejsca) wskazane jest propagowanie wstępnej domowej i zakładowej ich segregacji oraz lokalnego kompostownia odpadów organicznych.

Tereny rekreacyjne (działki letniskowe) możliwe i wskazane jest przeznaczenie na działki rekreacyjne i ośrodki wypoczynkowe terenów na najłagodniejszych glebach, położonych w pobliżu jezior, cieków wodnych i lasów z zachowaniem następujących wymogów:

minimalna wielkość działki ok. 1000 m²

minimalna odległość od jeziora/ rzeki - brzeg wysoki - 30m

minimalna odległość o jeziora - brzeg niski 50-100m

unikanie lokalizacji obiektów wypoczynkowych na przesmykach między jeziorami

unikanie lokalizacji w/w obiektów na terenach stanowisk roślin chronionych konieczne zachowanie swobodnego przejścia dla ludzi i korytarza migracyjnego dla zwierząt między pasem działek i brzegiem jeziora czy rzeki.

Do lokalizacji działek rekreacyjnych mogą nadawać się następujące tereny: okolice Czarnego Małego (między Jeziorem Kuchnia i drogą Zebrdowo-Czarne Dolne, okolice Jaromierza, Krzykosów, Międzylesia, Moraw i Nowej Wioski,

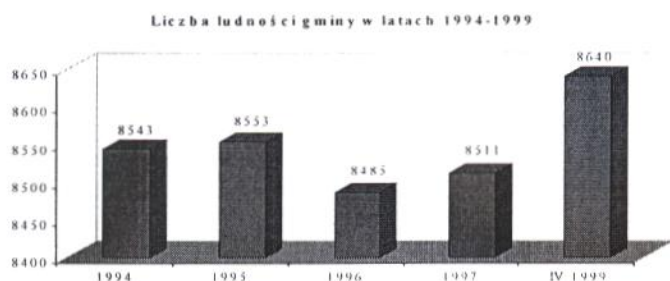
II GARDEJA – społeczno gospodarcze uwarunkowania zagospodarowania gminy

1. Jakość życia mieszkańców

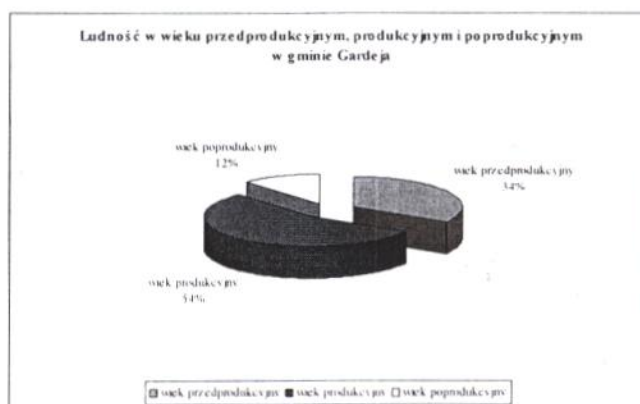
Obowiązująca ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym z 7 lipca 1994 r. w artykule 6 określa czym jest Studium. Jednym z analizowanych elementów, który należy uwzględnić jest „jakość życia mieszkańców” (ustawa nie precyzuje tego pojęcia). Dlatego uważamy, że zgodnie z tradycją socjologiczną jakość życia mieszkańców definiują wskaźniki i cechy mieszczące się w sferach społecznej, kulturowej i demograficznej.

Ludność

Liczba ludności gminy w kwietniu 1999 r. wyniosła 8640 mieszkańców i od prawie trzech lat, po wyraźnym spadku liczby ludności wykazuje tendencje wzrostową, co pokazuje zamieszczony poniżej wykres.



Struktura wieku mieszkańców jest korzystna. Optymizmem napawa spory odsetek ludzi młodych, dzięki którym proces starzenia ludności gminy nie



będzie postępował w tak szybkim tempie jak w innych częściach kraju.

Problem ubóstwa (pauperyzacji) i pomocy społecznej

Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej wykazują, że z roku na rok liczba korzystających z różnych form pomocy finansowej nie maleje. Nie oznacza to, że poprawiła się sytuacja materialna wielu rodzin, lecz sporo osób utraciło prawo do korzystania z zasiłku. Wiele podań o pomoc socjalną jest załatwiane odmownie ze względu na brak wystarczającej ilości środków finansowych. Jako główne źródło pauperyzacji w gminie uważa się: bezrobocie, alkoholizm, wielodzietność, niesprawność fizyczną i umysłową, przewlekłe choroby. Problem ubóstwa dotyczy głównie miejscowości, w których w minionych latach funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne. Najtrudniej tam otrzymać stałą pracę.



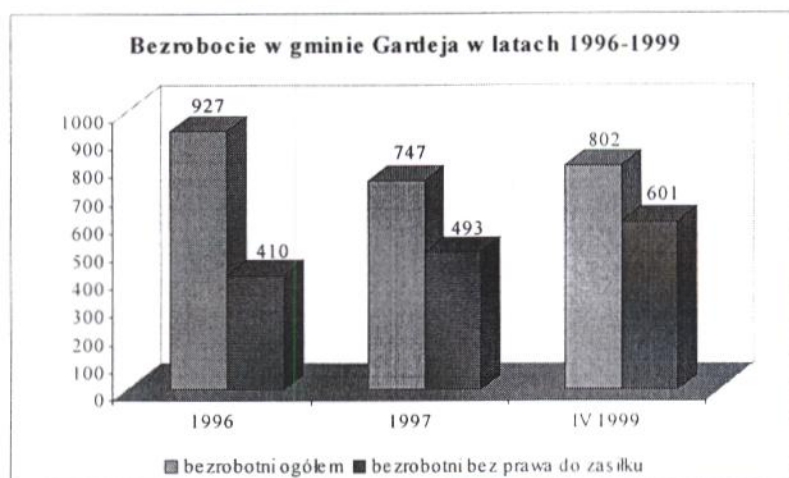
Rocznie na różne rodzaje pomocy gmina przeznaczająca około 15% swojego budżetu.

Ze środków Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej wypłacane są następujące świadczenia obowiązkowe: renty socjalne, zasiłki stałe wyrównawcze, zasiłki stałe gwarantowane na okres 3 lat dla kobiet samotnie wychowujących dzieci, renty rodzinne, pielęgnacyjne. Zasiłki te pobiera ponad 450 rodzin. Część z tych pieniędzy zainteresowani otrzymują w postaci rzeczowej np. opał, ubrania, jedzenie ze względu na poważny w większości ubogich rodzin problem alkoholizmu.

Bezrobocie

Bezrobocie jest najbardziej dotkliwym problemem w gminie.

Statystyki dowodzą, że mimo spadku ogólnej liczby bezrobotnych wzrasta liczba osób trwale bezrobotnych (bez prawa do zasiłku z RUP, a więc pozostających na utrzymaniu pomocy społecznej).



Niskie wykształcenie bezrobotnych oraz brak ofert pracy nie sprzyjają spadkowi bezrobocia w gminie. Jednym ze sposobów na zapewnienie pracy dla części bezrobotnych są organizowane przez Urząd Gminy roboty interwencyjne. Od kilku lat każdego roku około kilkadziesiąt osób znajduje dzięki temu zatrudnienie. Środki na te prace pochodzą z dotacji Urzędu Wojewódzkiego.

Oświata i kultura

W gminie funkcjonuje 8 szkół podstawowych podlegających organom samorządowym, zaledwie dwie z nich posiadają sale gimnastyczne. Znajdują się one w Gardei (407 dzieci), Czarnem Dolnym (213 dzieci), Trumiejach (214 dzieci), Morawach (113 dzieci), Cyganach (90 dzieci), Otłowcu (128 dzieci), Wandowie (219 dzieci). Dodatkowo 2 szkoły położone we wsiach Rozajny (42 dzieci) i Bądki (44 dzieci) to placówki o zmniejszonej liczbie oddziałów klasy I - III. Z dniem 1 września 1999 r., tj. od chwili wejścia w życie reformy oświatowej utworzono gimnazja w Gardei i Wandowie.

W 1997 r. do szkół gminnych uczęszczało 792 uczniów, z czego absolwentami było 96 osób. Niestety, chcąc kontynuować naukę w szkołach ponadpodstawowych młodzież musi dojeżdżać do Kwidzyna lub Grudziądza i innych większych miejscowości.

Oprócz szkół podstawowych w gminie funkcjonuje przedszkole gminne do którego w 1997 r. uczęszczało 94 dzieci.

Od chwili przejścia placówek oświatowych przez władze samorządowe są one systematycznie remontowane, jednak ich potrzeby remontowe i modernizacyjne nie zostały jeszcze w pełni zaspokojone wskutek ogromnego niedoinwestowania placówek w minionych kilkunastu latach. Gmina na potrzeby oświaty przeznaczają prawie 46% wydatków.

Na terenie gminy istnieją trzy biblioteki dysponujące księgozbiorem 36058 woluminów. W 1997 roku z bibliotek korzystało 1291 czytelników, którzy wypożyczyli 33759 książek. Gmina na potrzeby kultury przeznaczają zaledwie 3% swoich wydatków.

W 1998 r. zorganizowano 93 imprezy czytelnicze dla 627 uczestników, w tym lekcje biblioteczne, prelekcje, wycieczki w ramach klubu przyjaciół biblioteki.

W minionym roku księgozbiór biblioteki gminnej powiększył się o 370 woluminów, w darze od czytelników placówka otrzymała 73 tytuły, głównie beletrystyczne.

Opieka zdrowotna

Opieka zdrowotna mieszkańców została dobrowolnie przejęta przez władze gminy, dzięki którym stworzono warunki znacznie lepsze od poprzednich.

Na terenie gminy działają trzy zakłady zdrowia: gminny w Gardei (pod jego opieką zostaje około 3400 osób) oraz wiejskie w Czarnem Dolnym (pod jego opieką zostaje około 2200 osób) i Wandowie (pod jego opieką zostaje około 1200 osób).

Do dyspozycji mieszkańców jest jedna apteka, (w Gardei). Personel medyczny stanowią lekarze ogólni, pediatra, ginekolog, laryngolog, stomatolog. Inne świadczenia i porady specjalistyczne świadcza placówki w Kwidzynie, Grudziądzu, Elblągu. Dzięki staraniom gminy miejscowa służba zdrowia wzbogaciła się o ultrasonograf, elektrokardiograf, sprzęt laboratoryjny, profesjonalnie wyposażony gabinet stomatologiczny oraz sprzęt ratujący życie. Gmina posiada też dobrze wyposażony gabinet rehabilitacji narządów ruchu.

Baza lokalowa i wyposażenie placówek służby zdrowia są stale modernizowane.

2. Mieszkalnictwo

Zasób mieszkaniowy w gminie Gardeja stanowi około 2018 mieszkań (z tego własność gminy stanowi zaledwie 146).

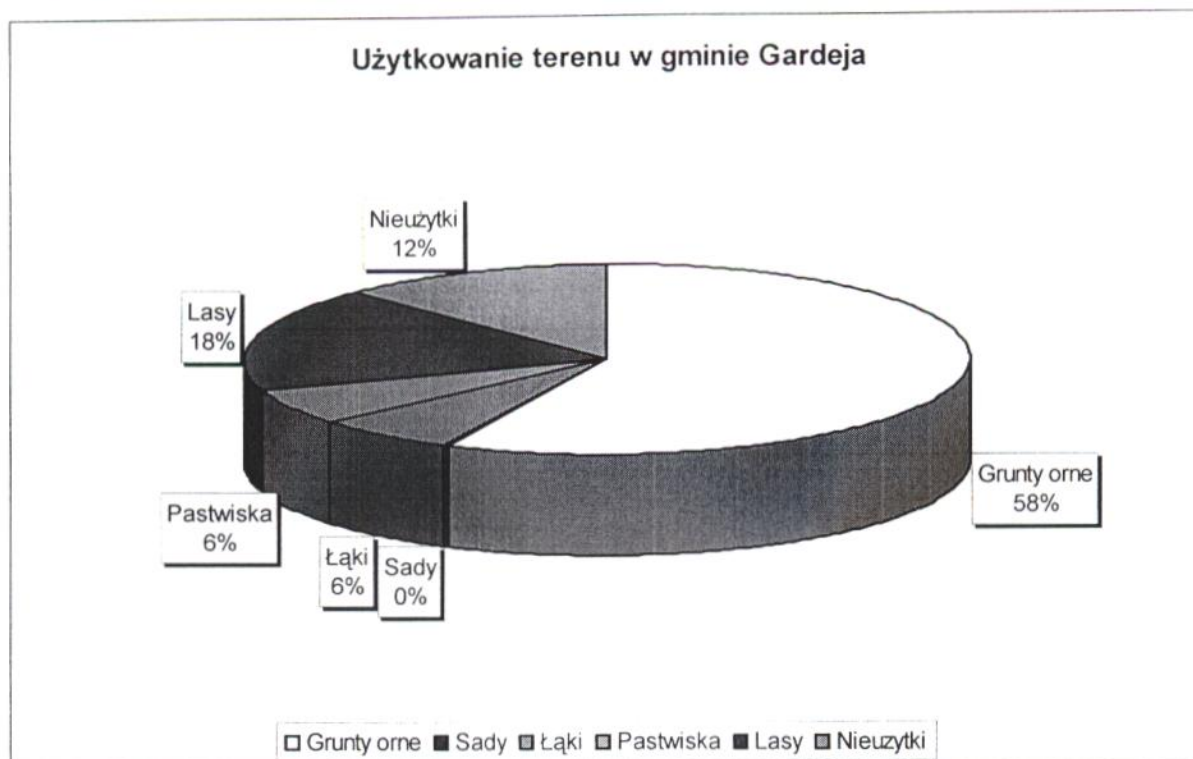
Sytuacja mieszkaniowa ludności gminy od wielu lat nie ulega polepszeniu, można nawet mówić o jej pogorszeniu. Związane jest to z brakiem środków finansowych na modernizację istniejących budynków. Systematyczne

naprawy i konserwacje wykonywane są w niewielu prywatnych budynkach. Obiekty pozostające w gestii Agencji Rolnej Skarbu Państwa już od wielu lat nie są remontowane.

Zabudowa mieszkaniowa

Na terenie gminy większość wsi charakteryzuje się zwartą zabudową mieszkaniową. Obrzeża większości wsi mają w zasadzie charakter kolonijny. Większe skupiska domów mieszkalnych znajdują się w Gardei, Czarnem Dolnem, Cyganach, Rozajnach, Pawłowie, Bądkach, Otłowcu. We wsiach Zebrdowo, Trumieje, Klecewo, Otłówko, Gardeja występuje zabudowa wielorodzinna.

3. Użytkowanie terenu



4. Rolnictwo

Warunki glebowe i struktura gospodarstw

Sumaryczna ocena przydatności rolniczej gleb w gminie Gardeja jest dość wysoka. W południowo-wschodniej i środkowej części gminy dominują gleby zaliczane do kompleksu pszennego dobrego, a w zachodniej części omawianego obszaru przeważają gleby zaliczane do kompleksu żytniego bardzo dobrego. Równocześnie w samej gminie nie istnieją poważne asymetrie w jakości gleb.

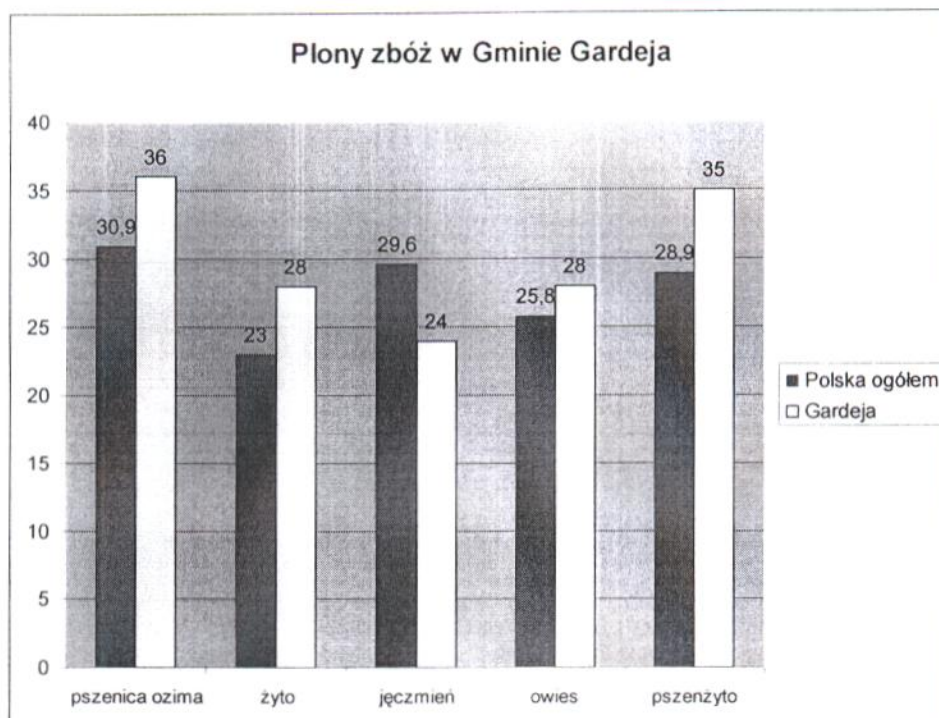
Najkorzystniejsze warunki glebowe istnieją we wsiach Pawłowo, Wilkowo, Trumieje, Klecewo, Czarne Górne, Rozajny Wandowo, gorsze posiadają wsie Czarnem Dolnem, Gardei.

Większość ludności gminy pracuje w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Gospodarstwa te z uwagi na ich zróżnicowanie, w różnym stopniu zaspakajają potrzeby bytowe właścicieli.

Struktura gospodarstw wskazuje na występowanie w gminie licznej grupy gospodarstw pełniących funkcje pomocnicze i samozaopatrzeniowe. Na obszarze miejscowości gminnej jest to wyraźnie widoczne, ponieważ przeważają tu gospodarstwa o powierzchniach nie przekraczających 5 ha.

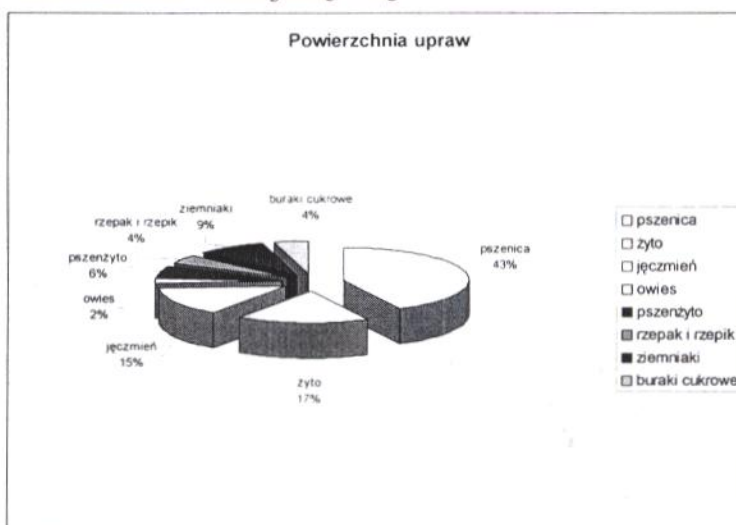
Wielkoobszarowe gospodarstwa o powierzchniach przekraczających 500 ha, które wcześniej należały do zakładów PGR, po przejęciu przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa, zostały częściowo wykupione lub wdzierżawione.

Warunki naturalne gminy pozwalają na uzyskiwanie wysokich plonów, co ilustruje poniższy wykres.



Główne kierunki produkcji

Głównymi kierunkami produkcji rolniczej w gminie jest uprawa roślin. Uwarunkowane to jest dobrymi warunkami glebowymi i klimatycznymi. Hodowla odgrywa znacznie mniejszą rolę.



Strukturę upraw ilustruje poniższy wykres. Dodać jednak trzeba, że w zależności od koniunktury struktura upraw ulega zmianie.

5. Pozarolnicza działalność gospodarcza

Baza ekonomiczna gminy w 1997 r.

Zmiana ustroju polityczno-gospodarczego w Polsce po 1989 roku stworzyła nowe warunki, w których możliwe jest ponowne ożywienie gospodarcze gminy. Powstały nowe zakłady pracy, część starych została zrestrukturyzowana, szybko rozwija się handel.

W gminie brak dużych przedsiębiorstw, które zatrudniałyby większą liczbę pracowników. Na koniec 1998 r. w gminie zarejestrowanych było 367 podmiotów gospodarczych. Z tego 41% trudni się handlem, 50% usługami. Zaledwie 13 podmiotów gospodarczych zajmuje się przetwórstwem rolno-przemysłowym, a 18 wytwórczością przemysłową. Niestety większość z tych podmiotów to małe jednoosobowe przedsiębiorstwa.

Tak więc rozwój gospodarczy gminy odbywa się własnymi siłami i środkami miejscowych przedsiębiorców. Tym bardziej ważne stają się czynniki pobudzania aktywności mieszkańców, w tym wspieranie już istniejących firm.

6. Zatrudnienie

W związku z upadkiem dużych PGR-ów od kilku lat utrzymuje się na terenie gminy Gardeja wysokie bezrobocie strukturalne. Mieszkańcy, którzy nie mogą liczyć na miejsca pracy na terenie gminy poszukują jej w zakładach na obszarze powiatu Kwidzyńskiego i Grudziąckiego.

III. Infrastruktura techniczna

1. Wodociągi

System zaopatrzenia w wodę gminy Gardeja oparty jest na ujęciach wód podziemnych z czwartorzędowego poziomu wodonośnego.

Ogólna długość wodociągów w gminie wynosi 102 km., podłączone są do niego 402 budynki (1041 mieszkań).

Woda dostarczana do gospodarstw wodociągami gminnymi pochodzącymi z ujęć wody w Cyganach, Pawłowie, Gardei, Czarnem Dolnym, Jaromierzu dlatego istniejące linie wodociągowe tworzą trzy sieci. Sieć wodociągowa w gminie jest spięta, dzięki temu poszczególne ujęcia mogą dostarczać wodę do całego gminnego wodociągu.

Poważnym problemem jest materiał, z którego wykonane są rury. Około 30% długości wodociągu gminnego zbudowana jest z rur azbestowo-betonowych.

Na terenie byłych Państwowych Gospodarstw Rolnych funkcjonują lokalne hydrofornie zaopatrujące w wodę budynki mieszkalne i gospodarcze. Hydrofornie te znajdują się w: Czachówku, Otłótku, Osadnikach, Otłowcu, Trumiejach, Wilkowie, Nowej Wiosce, Klasztorcu, Międzylesie, Zebrdowie i Gardei.

2. Kanalizacja

Sieć kanalizacyjna istnieje wyłącznie na terenie osady gminnej. Łączna długość czynnej sieci kanalizacyjnej wynosi 22.4 km. Do kanalizacji podłączone są budynki mieszkalne wielorodzinne, część gospodarstw indywidualnych, razem 196 mieszkań oraz funkcjonujące zakłady przemysłowe i usługowe. Odbierane ścieki komunalne i przemysłowe odprowadzane są grawitacyjnie oraz przy pomocy dwóch przepompowni do gminnej oczyszczalni ścieków.

Jest to oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna o przepustowości 201 dam³/rok. Obecnie do oczyszczalni dopływa 73 dam³/rok, jest więc ona obciążona zaledwie w 36.72%. Redukcja zanieczyszczeń wyrażonych w BTZ5 wynosi około 98%, zawiesiny około 98.94%, a zanieczyszczeń ChZT 94%.

Oczyszczone ścieki z oczyszczalni odprowadzane są przewodem tłocznym do odległego o około 200 m cieku.

W gospodarstwach położonych poza zasięgiem sieci kanalizacyjnej ścieki odprowadzane są do prywatnych szamb często nieszczelnych. Powoduje to degradację środowiska przyrodniczego poprzez zanieczyszczenie gruntu, wód gruntowych i powierzchniowych, które są wykorzystywane przez mieszkańców jako źródło wody do picia.

3. Wysypisko śmieci

Na opracowywanym terenie znajduje się jedno międzygminne wysypisko odpadów we wsi Bądky. Zgodnie z przewidywaniami eksploatacja wysypiska zakończy się za około 5 lat.

Na terenie większości sołectw brak jest zorganizowanego odbioru i transportu odpadów. Nieczystości są składowane lokalnie w obrębie gospodarstw rolnych lub wywożone na „dzikie wysypiska”.

IV. Transport

Gmina Gardeja leży w południowo-wschodniej części obecnego województwa pomorskiego, a do 1 stycznia 1999 roku znajdowała się na północno - wschodnim skraju województwa elbląskiego. Położona jest między gminami Sadlinki, Prabuty, Rogóźno (woj.Kujawsko-Pomorskie), Kieselice (woj. Warmińsko-Mazurskie) siedziba gminy znajduje się w Gardei położonej w równej odległości między Kwidzynie a Grudziądem. Drogi krajowe przebiegające przez gminę łączą jedne z głównych miast województwa.

Wszystkie ośrodki mieszkaniowo-usługowymi na terenie gminy Gardeja połączone są siecią dróg kołowych, na czterech poziomach zarządzania:

- krajowym
- wojewódzkim
- powiatowym
- gminnym

Drogi krajowe

Przez teren gminy przebiega droga krajowa zarządzana przez Dyрекcję Dróg Publicznych w Gdańsku.

- nr 514 Stolno – Grudziądz – Gardeja – Kwidzyn – Malbork – Nowy Dwór Gdański

Nawierzchnia wyżej wymienionej drogi w obrębie gminy jest w dobrym stanie. Natomiast pobocza wzdłuż omawianych tras uległy w nieznacznym stopniu dewastacji. Utrudnia to w niewielkim stopniu ruch pieszy oraz stanowi zagrożenie dla ruchu kołowego. Na terenie zwartej zabudowy wsi brak jest środków technicznych ograniczających prędkość przejazdu, chodników. Ruch pieszy i rowerowy nie jest oddzielony od samochodowego.

W obrębie zwartej zabudowy wsi brak jest obiektów zmuszających kierowców do ograniczenia prędkości i zwrócenia większej uwagi na osoby piesze i rowerzystów.

Drogi wojewódzkie

Sieć dróg krajowych uzupełniają drogi wojewódzkie, podlegające administracji Województwa Pomorskiego. Utrzymaniem tych dróg w dużej mierze zajmuje się jednak gmina. Ich nawierzchnia jest się w bardzo różnym stanie technicznym - od bardzo dobrej, niedawno ulepszonej nawierzchni do nawierzchni nieutwardzonej, gruntowej.

Drogami wojewódzkimi w gminie są drogi:

- ✓ Nr 523 Gardeja - Trumieje.
Jest to droga o nawierzchni bitumicznej.
- ✓ Nr 522 Prabuty – Trumieje – Sobielawa.
Jest to droga o nawierzchni utwardzonej, bitumicznej.

Ze wszystkich dróg wojewódzkich tylko nieliczne odcinki mają dobrą i równą nawierzchnię. Na większości nawierzchnia znajduje się w złym stanie, co zdecydowanie utrudnia dostępność miejscowości położonych przy tych drogach.

Na właściwie wszystkich drogach brak jest dobrego i wyraźnego oznakowania drogowaskazowego, co utrudnia orientację w terenie, zwłaszcza dla turystów i osób nie znających tych okolic.

Drogi powiatowe

Prawie wszystkie drogi powiatowe w gminie Gardei mają nawierzchnię bitumiczną, jedynie droga nr 9595 posiada odcinki nawierzchni brukowej i gruntowej

- Nr 9587 – Trumieje – Butowo
- Nr 9589 – Czarne Górne - Trumieje
- Nr 9590 – Bądki – Jaromierz
- Nr 9591 – Wandowo – Czarne Dolne
- Nr 9592 – Krzykoso – Zebrdowo
- Nr 9593 – Wandowo – Cygany
- Nr 9594 – Rozajny Wielkie – Rozajny Małe
- Nr 9595 – Rakowiec – Kołodzieje
- Nr 9597 – Wandowo – Morawy
- Nr 9598 – Nowa Wioska. – Klasztor
- Nr 9599 - Krzykosy – Otoczyn
- Nr 9600 – Licze – Bronno – Otoczyn
- Nr 9601 – Rakowiec – Krzykosy
- Nr 9611 – Sadlinki – Otłowiec
- Nr 9613 – Gardej – Łasin
- Nr 9614 – od 523 – Czarne Małe

Drogi gminne

Wszystkie drogi gminne w gminie Gardei mają nawierzchnię nieutwardzoną bądź utwardzoną na bardzo krótkich odcinkach. Drogi te mają znaczenie tylko lokalne.

Sieć dróg kolejowych

Przez gminę Gardeja przebiega linia kolejowa Grudziądz - Malbork, z przystankiem osobowym w Gardei. Z powodów ekonomicznych

przedsiębiorstwo PKP ogranicza przewozy pasażerskie na tej linii. Obecnie kursuje 8 pociągów na dobę w każdym kierunku. Gardeja ma połączenia kolejowe z Malborkiem (7), Kwidzynem (9), Grudziądzem (9), Toruniem (5), Prabutami (1).

V. Wartości kulturowe i turystyczne

Najcenniejszymi obiektami zabytkowymi w gminie są:

Zabytkowy układ wsi Gardeja
Wieża kościoła z XIV w. we wsi Gardeja
Zabudowa z końca XVIII i XIX w. w Gardei
Kościół parafialny w Czarnem Dolnym
Grodzisko w Klasztorcu
Kościół parafialny w Trumiejach
Kościół z połowy XIX w. w Nowej Wiosce
Pałac z drugiej poł. XIX w. wraz z folwarkiem.

Parki zabytkowe znajdują się w:

Zebrdowie, Nowej Wiosce, Krzykosach, Czachówku, Otłótku, Pawłowie, Bądkach.

Na terenie gminy Gardeja znajduje się kilkanaście starych ewangelickich cmentarzy o dużych walorach kulturowych.

Przez teren gminy przebiegają trzy szlaki turystyczne

- ✓ czerwony
- ✓ żółty
- ✓ czarny,

które penetrują obszar gminy w niewystarczającym stopniu. Najpiękniejsze tereny gminy nie posiadają nadal znakowanych tras dla turystyki pieszej i rowerowej.

Bazę noclegową w gminie Gardeja stanowi 8 ośrodków o łącznej liczbie 481 miejsc noclegowych. Znajdują się one w Morawach (2), Czarnem Małym, Gardei, Klasztorcu, Nowej Wiosce, Otoczynie, Rozajnach Małych.

VI. GARDEJA – Podsumowanie uwarunkowań

Mocne strony

- a) dobry rozwój podstawowych usług zaspokajających potrzeby ludności w gminie
- b) dobra dostępność komunikacyjna, szczególnie wzdłuż głównej drogi krajowej Grudziądz – Kwidzyn.
- c) gęsta sieć dróg utwardzonych
- d) położenie przy linii kolejowej Toruń - Malbork
- e) rozwinięta sieć wodociągów gminnych,
- f) skanalizowana wieś gminna oraz Zebrdowo (miejscowości te podłączone są do oczyszczalni ścieków)
- g) równomierna telefonizacja gminy, duża ilość połączeń abonenckich
- h) bliskie sąsiedztwo Kwidzyna i Grudziądza (rynek pracy, szkolnictwo ponadpodstawowe, lokalne przetwórstwo)
- i) dobre gleby w większości brunatne (kompleksy glebowe pszenne bardzo dobre, dobry oraz żytne bardzo dobry)
- j) zwarta zabudowa wsi ułatwiająca rozwój infrastruktury komunalnej
- k) urozmaicony krajobraz z obecnością wzgórz morenowych, lasów, łąk, szuwarów i jezior, nasadzeń przydrożnych
- l) niski stopień zniekształcenia środowiska przyrodniczego
- m) występowanie gospodarstw rolnych specjalizujących się w określonym kierunku produkcji
- n) niski stopień zanieczyszczenia powietrza (oceniony w przybliżeniu na podstawie występowania porostów bioindykacyjnych)
- o) mały stopień zanieczyszczenia zbiorników i cieków wodnych oraz umiarkowane i dość duże możliwości ich samooczyszczania
- p) duże bogactwo gatunków roślin i zwierząt oraz zbiorowisk roślinnych i zwierzęcych,
- q) mała antropopresja spowodowana głównie małym zaludnieniem i słabym rozwojem przemysłu
- r) duża spontaniczna odporność siedlisk naturalnych na gradacje szkodników, pożary i presję turystyczną
- s) rozwinięta hodowla koni,
- t) dość dużą liczbę obiektów zabytkowych
- u) znakowane szlaki turystyczne
- v) Gminny ośrodek sportu i rekreacji w Gardei

Słabe strony

- a) brak zróżnicowanych form ochrony przyrody i krajobrazu,

- b) słabo rozwinięta baza turystyczna
- c) brak informacji turystycznej
- d) zły stan techniczny niektórych odcinków dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych
- e) słabo rozwinięta komunikacja publiczna pomiędzy miejscowościami na terenie gminy
- f) niekontrolowany (lokalnie) rozwój osiedli działek rekreacyjnych, nie spełniających bezpiecznych dla środowiska norm powierzchniowych wymogów sanitarnych, przeciwpożarowych, ani odległości od brzegów jezior.
- g) mała ilość zadrzewień śródpolnych oraz pasów zieleni pomiędzy obszarami rolnymi i jeziorami
- h) nieład urbanistyczny szczególnie w zachodniej części gminy naruszający estetykę krajobrazu i utrudniający doprowadzenie mediów
- i) brak ładu funkcjonalno-przestrzennego w znacznej części miejscowości gminnej
- j) zły stan budynków i infrastruktury znajdującej się w zarządzie ARSP
- k) częściowo rozwiązany problem odprowadzania odpadów płynnych i składowania śmieci oraz niekontrolowanego pozyskiwania surowców mineralnych (liczne śmietniska w odkrywkach)
- l) zły (wymagający kosztownych prac konserwacyjnych) stan zachowania obiektów zabytkowych (w tym parków i starych cmentarzy),
- m) wysoki poziom bezrobocia w gminie
- n) niski poziom kwalifikacji zawodowej bezrobotnych, szczególnie na terenie byłych PRG-ów
- o) niewielkie zainteresowanie inwestorów gminą
- p) brak powszechnie dostępnej informacji o możliwościach inwestowania w gminie

PODSTAWOWE PROBLEMY ROZWOJU GMINY GARDEJA

Problemy przyrodnicze i ekologiczne

Problemy środowiska kulturowego

Problemy społeczne

Problemy strukturalne:

- ✓ struktura funkcjonalno przestrzenna
- ✓ wyposażenie w usługi
- ✓ gospodarczo-ekonomiczne

Problemy w zakresie infrastruktury technicznej

Problemy komunikacji

Problemy przyrodnicze i ekologiczne

Konieczność zachowania wysokich walorów środowiska przyrodniczego, przy jednoczesnej potrzebie rozwoju działalności gospodarczych stanowiących źródło utrzymania mieszkańców.

Wysoka presja społeczna na najcenniejsze obszary przyrodnicze gminy Gardeja. Duży stopień wrażliwości ekosystemów występujących w gminie na antropopresję.

Problemy środowiska kulturowego

Konieczność zachowania wysokich walorów kulturowych i walorów krajobrazowych gminy w wielu przypadkach objętych ochroną prawną, przy jednoczesnym zagrożeniu wynikających z:

- ✓ zachodzących przekształceń struktury funkcjonalno-przestrzennej wsi,
- ✓ niekorzystnych przekształceń wsi,
- ✓ małej wartości użytkowej i technicznej wielu cennych obiektów,

Mała atrakcyjność przestrzeni publicznej głównej części miejscowości gminnej, stanowiący istotny czynnik kształtujący wizerunek miejscowości.

Problemy społeczne

Wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym. Sytuacja taka stwarzać może problem z zapewnieniem zatrudnienia. Jest to również szansa dla dalszego rozwoju gminy. Zbyt mały udział w strukturze zatrudnienia wsi gminy Gardeja pracujących poza rolnictwem.

Wysokie bezrobocie w gminie (wskaźnik bezrobocia w wieku produkcyjnym 16.4%), przy znacznym udziale pozostających bez pracy dłużej niż rok oraz pogłębiania się bezrobocia wśród kobiet.

Problemy struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy

Niedobór terenów dla rozwoju działalności gospodarczej i usług komercyjnych o dobrej dostępności komunikacyjnej i wyposażonych w infrastrukturę techniczną.

Niedoinwestowanie w usługi wsi

Niższe niż przeciętnie standardy powierzchniowe zasobów mieszkaniowych gminy oraz niezadowalający stopień wyposażenia tych zasobów w infrastrukturę techniczną (14.8 m²/osobę w gminie Gardeja - 17.2 m²/osoba w gminach wiejskich byłego woj. Elbląskiego, 18.5 m²/osoba w gminach wiejskich w Polsce)

Problemy wyposażenia w usługi:

Niski standard części obiektów szkolnych

Ograniczona dostępność do ponadpodstawowych usług medycznych

Niedostateczne wyposażenie w usługi typu rzemieślniczego
Niedostatecznie rozwinięte usługi specjalistyczne, o zasięgu ponadlokalnym, które mogłyby pełnić funkcje miastotwórcze
Niedostateczne wyposażenie w usługi gastronomiczne i noclegowe obsługujące ruch turystyczny

Problemy gospodarczo-ekonomiczne

Mała efektywność rolnictwa
Brak szerszego wykorzystania walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych gminy jako podstawy rozwoju turystyki
Niedostateczne wyposażenie terenu w usługi, obiekty sportowe, nie odpowiadające wysokiej atrakcyjności turystycznej
Niski standard wiejskich obiektów mieszkalnych co ogranicza możliwości rozwoju ekoturystyki i agroturystyki.

Problemy w zakresie infrastruktury technicznej

Niewystarczająca sieć zaopatrzenia w wodę, odprowadzania ścieków i oczyszczalni ścieków, sieci telekomunikacyjnej
Całkowity brak sieci gazowej
Nie rozwiązana gospodarka odpadami

Problemy komunikacji

Ruch tranzytowy w centrum miejscowości gminnej
Zła jakość dróg pod względem parametrów technicznych
Elektryfikacja linii kolejowej
Zagrożenie wynikające z braku powiązania układu komunikacyjnego gminy z projektowaną drogą ekspresową

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

I. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY GARDEJA:

Gmina została podzielona na 5 stref wielofunkcyjnych, każdej przyporządkowano funkcje wiodące oraz ogólne zasady zagospodarowania. Strefy zostały wydzielone zgodnie z granicami sołectw.

STREFA WIELOFUNKCYJNA A:

Strefa obejmuje swoim zasięgiem tereny sołectw: Otłowiec, Gardeja, Kalmuzy. Lokalizować tu należy główne obiekty administracji lokalnej oraz użyteczności publicznej. Przewiduje się w tej strefie lokalizację usług obsługujących drogę krajową Grudziądz, Kwidzyn.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SZANSE ROZWOJU:

1. Wiodąca rola osady Gardeja na terenie gminy.
2. Dobrze rozwinięte funkcje społeczne i usługowe.
3. Bardzo dobra dostępność komunikacyjna (położenie przy drodze krajowej i linii kolejowej) co przysparza istotnych korzyści z tytułu tranzytu i naturalnych czynników promocji własnych atutów.
4. Dobrze rozwinięta infrastruktura komunalna.
5. Dość dobry stopień koncentracji funkcji rekreacyjno - wypoczynkowych na terenie osady.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SŁABE STRONY ZAGOSPODAROWANIA:

1. Brak zewnętrznych czynników rozwoju.
2. Brak rozwiniętej oferty gruntów komunalnych dla inwestorów zewnętrznych.
3. Ograniczone możliwości rozszerzenia obszaru zabudowy osady w kierunku zachodnim i wschodnim.
4. Braki w uporządkowaniu ład przestrzennego i estetyki zabudowy.
5. Brak rozwiniętej bazy informacyjnej o terenie gminy.
6. Wysoki stopień bezrobocia i związany z nim brak własnego kapitału inwestycyjnego co wpływa hamująco na tempo rozwoju prywatnej przedsiębiorczości.

KIERUNKI ROZWOJU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO:

1. Aktywna działalność promocyjna miejscowości gminnej i całej gminy jako inicjatywa lokalna obejmująca wiele gałęzi życia gospodarczego: oferta wolnych terenów inwestycyjnych i obiektów, oferta podmiotów gospodarczych. Stale uaktualniana i ogólnie dostępna informacja o zasobach turystycznych gminy, zapleczu agroturystycznym, turystycznym i ofercie kulturalnej. Wskazane jest stworzenie komórki, która zaangażowałaby się w zbieranie i udostępnianie danych o terenie. Warto w tym celu wejść w kooperację z istniejącymi instytucjami, w gestii których leży gromadzenie i upowszechnianie danych o regionie, np. Związek Gmin "Liwa". Wskazane jest również zamieszczanie podstawowych informacji w Internecie.

2. Rozwój sektora turystycznego winien obejmować w szczególności rozbudowę tras pieszo-

rowerowych. Gardeja, jako ważny punkt usługowo-mieszkaniowy, komunikacyjny oraz początek licznych wędrówek turystycznych, winna stanowić węzeł lokalnej komunikacji pieszej i rowerowej. Szlaki pieszo - rowerowe winny umożliwiać swobodne poruszanie się po terenie i zapoznanie z jego największymi atrakcjami. Pieszo - rowerowy system tras turystycznych winien posiadać w miejscach znaczących odpowiednio opracowaną informację. Ponadto winny być wyposażone w miejsca postojowe.

3. Sieć dróg na terenie miejscowości gminnej jest wystarczająca. Przebieg drogi krajowej Grudziądz - Kwidzyn przez centrum osady Gardeja wykorzystywanej często w transporcie ciężkim wpływa niekorzystnie na budynki zlokalizowane w sąsiedztwie tej trasy. Ponadto występują poważne zagrożenia w ruchu pieszym. Dlatego wskazane jest poprowadzenie obwodnicy po zachodniej stronie osady Gardeja, na którą zostałyby skierowany transport ciężki. Wskazane jest także wprowadzenie urządzeń poprawiających bezpieczeństwo pieszych oraz realizacja parkingów przy obiektach użyteczności publicznej.

POLITYKA W ZAKRESIE GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ:

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym określono:

1. Obszary zabudowane i wskazane do zabudowy:

a). Biorąc pod uwagę stosunkowo niewielki wzrost zaludnienia osady oraz ograniczenia w możliwości rozszerzania obszarów zabudowy, dalszy rozwój zagospodarowania będzie podporządkowany istniejącemu układowi liniowemu, związanemu z przebiegiem drogi krajowej Grudziądz - Kwidzyn. Dotyczy to zwłaszcza rozwoju zagospodarowania mieszkaniowego i usługowego. Szczególna uwaga będzie zwrócona na lokalizację i kształtowanie skoncentrowanego funkcjonalnie i przestrzennie centrum wsi.

b). Przy realizacji zabudowy mieszkaniowo - usługowej należy brać pod uwagę, że:

- na terenach leżących w granicach zwartej zabudowy wsi może nastąpić uzupełnienie zabudowy pod warunkiem zachowania jej linii i charakteru.

- dla terenów leżących poza granicami zwartej zabudowy wsi w przypadku realizacji inwestycji budowlanych, obowiązkowe jest sporządzenie planów miejscowych.

- na terenach przeznaczonych pod inwestycje produkcyjno-usługowe, wskazane jest, aby ich uciążliwość ograniczała się do granic działki.

c). Przy realizacji nowej zabudowy należy uwzględnić charakter zabudowy właściwej dla regionu.

Wyznacza się w strefie następujące tereny do zabudowy i zagospodarowania (w tym tereny już zagospodarowane):

Dla funkcji mieszkaniowej i terenów wielofunkcyjnych o znaczeniu lokalnym (gminnym, sołeckim) i ponadlokalnym (regionalnym, gminnym):

12. Wieś Otłowiec. Tereny do dalszej realizacji zwartej zabudowy mieszkaniowo-osadniczej, związanych z produkcją rolną oraz obiektów obsługi drogi krajowej.

15. Były PGR Otłówek. Tereny dla rozwoju funkcji związanych z produkcją rolną oraz obsługą drogi krajowej.

16. Wieś Gardej i Kalmuzy. Połączenie tych miejscowości zwartą zabudową wzdłuż drogi krajowej. Teren dla funkcji administracji, usług publicznych obsługujących mieszkańców gminy oraz turystów, węzeł kolejowy oraz komunikacji autobusowej.

Dla funkcji mieszkalno-osadniczych:

30, 32. Gardeja III. Teren istniejącej zabudowy. Ze względu na potrzebę stworzenia kompleksu zwartej zabudowy w miejscowości Gardeja, bliskiego sąsiedztwa obszaru chronionego krajobrazu oraz braku ekonomicznego uzasadnienia rozwoju infrastruktury gminnej na te tereny zaleca się utrzymanie istniejącej zabudowy, przy jednoczesnym

ograniczeniu jej rozbudowy o nowe siedliska osadnicze.

2. Obszary wymagające uporządkowania ładu przestrzennego i estetyki zabudowy:

Specjalnym problemem jest uporządkowanie ładu przestrzennego nie naruszając zabytkowego układu wsi. Dotychczasowa zabudowa realizowana w okresie powojennym, w znacznym stopniu narusza zabytkowy charakter zagospodarowania przestrzennego Gardei. Dotyczy to głównie terenów zabudowy wielorodzinnej położonych wzdłuż ulicy Kwidzyńskiej. Konieczne jest przede wszystkim uporządkowanie estetyki zabudowy gospodarczej położonej na tyłach zabudowy mieszkaniowej lub, w miarę możliwości, stopniową jej likwidację.

3. Obszary wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych:

a). Zachodnia część strefy (zawarta między drogą krajową a zachodnią granicą gminy) położona jest w Sadlińskim Obszarze Chronionego Krajobrazu. Ochronie podlegają tereny leśne z otaczającymi łąkami i polami oraz torfowiskami śródleśnymi oraz gatunkami chronionymi.

Należy ograniczyć ilość zrębów zupełnych.

Nie należy meliorować podmokłych terenów śródleśnych oraz torfowisk.

Uzupełnianie drzewostanu i ewentualne zalesienia winny uwzględniać warunki siedliskowe dążąc do likwidacji monokultur.

b). Proponuje się objęcie ochroną w formie użytku ekologicznego jeziora Kamień położonego w północnej części miejscowości Gardeja, bez naruszania funkcji turystyczno – rekreacyjnej terenu.

c). Na obszarze strefy podlegają ochronie: zabytkowa wieża kościoła z XIV w. oraz zabudowa z przełomu XVIII i XIX w. a także zabytkowy układ wsi. Na obszarze objętym strefą konserwatorską oraz terenach obiektów zabytkowych położonych w tej strefie, przy realizacji zagospodarowania obowiązują wytyczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

d). Ochroną konserwatorską objęty jest zabytkowy cmentarz poniemiecki stanowiący część czynnego cmentarza parafialnego.

4. Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym wyłączone z zabudowy:

Obszary gruntów rolnych o klasach gleb od I do III chronione na podstawie *Ustawy z dnia 16 grudnia 1994 roku o ochronie gruntów rolnych i leśnych*. Ochrona tych gruntów polega na ograniczeniu ich przeznaczenia na cele nierolnicze.

5. Kierunki rozwoju komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym tereny niezbędne do wytyczenia ścieżek rowerowych:

W zakresie zmian w układzie komunikacji proponuje się:

a). Realizację obwodnicy po zachodniej lub wschodniej (wariantowo) stronie miejscowości Gardeja, która przejmie ruch tranzytowy z drogi krajowej Grudziądz - Kwidzyn. Skrzyżowania obwodnicy będą tworzyły węzły komunikacyjne, wymagające indywidualnych rozwiązań pod względem układu i funkcji.

b). Realizacja parkingów przy urządzeniach publicznych, uzupełniających istniejącą sieć parkingów we wsi.

c). Sukcesywna poprawa stanu technicznego nawierzchni na ciągach pieszych oraz poprawa bezpieczeństwa na przejściach dla pieszych przez wprowadzenie wyraźnych oznaczeń poziomych i urządzeń spowalniających ruch w miejscach szczególnie niebezpiecznych.

d). Realizacja tras rowerowych na drogach powiatowych i gminnych.

6. Obszary dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

jest obowiązkowe na podstawie przepisów szczególnych lub ze względu na istniejące uwarunkowania:

Nie wprowadza się obowiązku sporządzenia planu. Obowiązek taki może jednak wynikać na podstawie ustaw szczególnych.

STREFA WIELOFUNKCYJNA B:

Strefa obejmuje swym zasięgiem tereny sołectw: Bądk i Krzykosy. Funkcjonowanie omawianej strefy jest zależne od ruchu tranzytowego na tej trasie Grudziądz-Kwidzyn oraz rozwoju przemysłowego Kwidzyna. Zaistnienie ruchu gospodarczego w tej strefie jest ściśle związane z aktywną działalnością promocyjną prowadzoną przez gminę. Szczególnie chodzi o ściągnięcie inwestorów skłonnych lokalizować swoje inwestycje w bliskim sąsiedztwie Kwidzyna. Przeznacza się tu duże tereny dla funkcji produkcyjnych, składowych, wytwórczych oraz rozwoju mieszkalnictwa, przede wszystkim dla mieszkańców Kwidzyna.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SZANSE ROZWOJU:

1. Bezpośrednie sąsiedztwo ze szlakiem komunikacyjnym o znaczeniu krajowym.
2. Dobra jakość techniczna nawierzchni sieci komunikacyjnej.
3. Znaczne powierzchnie terenów otwartych z możliwością wykorzystania pod inwestycje związane z obsługą drogi krajowej, w tym podróży.
4. Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa.
5. Bliskie sąsiedztwo Kwidzyna oraz obszarów atrakcyjnych turystycznie.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SŁABE STRONY ZAGOSPODAROWANIA:

1. Brak sprecyzowanej oferty terenów inwestycyjnych dla potencjalnych inwestorów.
2. Brak obiektów obsługi podróży.
3. Ograniczenie możliwości rozbudowy drogi krajowej.
4. Braki w uporządkowaniu ładunku przestrzennego i estetyki zabudowy.

KIERUNKI ROZWOJU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO:

1. Uwzględniając dogodne warunki inwestycyjne jakie stwarza droga krajowa Grudziądz - Kwidzyn należy opracować korzystną ofertę terenów rozwojowych. Duże powierzchniowo tereny otwarte, przyległe do powyższej trasy (szczególnie od strony zachodniej) stanowią podstawę tej oferty. Oferta winna zawierać wykaz terenów przeznaczonych pod zabudowę lub terenów odrolnionych, możliwość podłączenia do gminnej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej.

2. Bliskie sąsiedztwo trasy o znaczeniu krajowym i terenów atrakcyjnych rekreacyjnie jest ważnym stymulatorem wpływającym na ruch turystyczny w całej gminie. W związku z tym wskazane jest rozwinięcie w powyższej strefie usług pozwalających zatrzymać turystów na terenie gminy. Należy dążyć do rozwoju sektora świadczącego usługi noclegowe i gastronomiczne.

3. Ożywienie ruchu gospodarczego wzdłuż trasy Grudziądz - Kwidzyn będzie wymagało opracowania planu zaopatrzenia tego terenu w wodę oraz programu odprowadzania ścieków i utylizacji odpadów. Budowa infrastruktury sanitarnej winna się pokrywać z rosnącym zapotrzebowaniem na te usługi.

POLITYKA W ZAKRESIE GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ:

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym określono:

1. Obszary zabudowane i wskazane do zabudowy:

Ewentualny rozwój gospodarczy strefy usługowej wiąże się z koniecznością wyznaczenia terenów budowlanych oraz ich odrołnieniem. Dotyczy to głównie rozwoju zagospodarowania usługowego i mieszkaniowego. Szczególna uwaga winna być zwrócona na lokalizację i kształtowanie przestrzeni urządzeń usługowych, w dążeniu do rozwoju liniowego układu zabudowy.

a). Przy wyznaczaniu terenów pod zabudowę usługowo - mieszkaniową należy uznać, że:

- granice strefy odpowiadają granicom potencjalnych obszarów inwestycyjnych.
- na terenach leżących w granicach zwartej zabudowy wsi może nastąpić uzupełnienie zabudowy pod warunkiem zachowania linii i charakteru zabudowy.

- na terenach przeznaczonych pod inwestycje usługowo-produkcyjne ustala się, że ich uciążliwość powinna ograniczać się do granic działki.

b). Nowo realizowana zabudowa powinna uwzględniać charakter istniejącej zabudowy.

Wyznacza się w obrębie strefy następujące tereny do zabudowy i zagospodarowania (w tym tereny już zabudowane):

11. Dla terenów wielofunkcyjnych oraz mieszkaniowych.

17, 18. Dla funkcji przemysłowych, wytwórczych, składowych oraz wszelkiego rodzaju działalności gospodarczej.

23, 28. Dla funkcji mieszkaniowych. Szczególne znaczenie ma przekonanie mieszkańców Kwidzyna do inwestowania na tych terenach.

20. Szczepkowo. Teren istniejącej zabudowy. Ze względu na potrzebę stworzenia kompleksu zwartej zabudowy w miejscowości Bądki i Krzykosy oraz braku ekonomicznego uzasadnienia rozwoju infrastruktury gminnej na te tereny zaleca się utrzymanie istniejącej zabudowy, przy jednoczesnym ograniczaniu jej rozbudowy o nowe siedliska osadnicze.

2. Obszary zabudowane, ze wskazaniem w miarę potrzeby, terenów wymagających przekształceń lub rehabilitacji:

Problemem wymagającym rozwiązania jest poprawa estetyki zabudowań post PGR-owskich szczególnie w Czachówku.

3. Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym wyłączone z zabudowy:

Ochrona gruntów rolnych na podstawie *ustawy z 16 grudnia 1994 roku o ochronie gruntów rolnych i leśnych*, polega na ograniczeniu na cele nierolnicze gleb w klasach bonitacji I-III.

W myśl ustawy gruntami rolnymi są także grunty pod wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych budynkami mieszkalnymi oraz innymi budynkami i urządzeniami służącymi wyłącznie produkcji rolniczej i przetwórstwu rolno – spożywczemu. Tego rodzaju zagospodarowanie gruntów rolnych nie wymaga zatem ich przeznaczenia na cele nierolnicze.

4. Obszary objęte lub wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczegółowych:

Zabytkowa aleja ze starodrzewem wzdłuż drogi Grudziądz - Kwidzyn podlega ochronie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Nie przewiduje się objęcia ochroną innych obiektów i obszarów w strefie usługowej.

5. Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej:

Program uzbrojenia terenu w obiekty infrastruktury komunalnej powinien pokrywać się z zapotrzebowaniem na te usługi. Szczególnie dotyczy to uruchomienia terenów wielofunkcyjno-przemysłowych.

6. Obszar, dla których sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe na podstawie przepisów szczególnych lub ze względu na istniejące uwarunkowania:

Wprowadza się obowiązek sporządzenia planów miejscowych dla wszystkich wskazanych terenów zabudowanych, z wyłączeniem terenu 20. Obowiązek sporządzenia planów miejscowych dla innych terenów może wynikać na podstawie przepisów szczególnych.

STREFA WIELOFUNKCYJNA C:

Strefa położona w centralnej części gminy, swym zasięgiem obejmuje sołectwa: Wandowo, Otoczyn, Morawy, Międzylesie, Jaromierz, Klecewo, Czarne Dolne, Rozajny. Atrakcyjne ukształtowanie terenu, liczne kompleksy leśne i jeziora sprzyjają penetracji terenu. Duży wpływ na dostępność terenu ma również gęsta sieć dróg. Dodatkowymi atrakcjami tego terenu są zabytki, stadniny koni oraz funkcjonujące tu ośrodki wypoczynkowe.

Za rolniczym wykorzystaniem terenu przemawiają liczne kompleksy bardzo dobrych i dobrych gleb.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SZANSE ROZWOJU:

1. Atrakcyjne uwarunkowania przyrodnicze i krajobrazowe.
2. Atrakcyjne sąsiedztwo podnoszące wartość turystyczną.
3. Zorganizowane bazy noclegowe i gastronomiczne oraz obiekty infrastruktury turystycznej.
4. Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa.
5. Duże powierzchniowo kompleksy bardzo dobrych i dobrych gleb.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SŁABE STRONY ZAGOSPODAROWANIA:

1. Nikłe zainteresowanie ze strony inwestorów zewnętrznych.
2. Narastająca dewastacja zabudowy wsi i dóbr kultury.
3. Znaczny stopień bezrobocia.
4. Braki w zakresie jakości sieci komunikacyjnej.
5. Nieuporządkowana gospodarka ściekowa.

KIERUNKI ROZWOJU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO:

1. W celu wykreowania omawianego terenu na ośrodek aktywnego wypoczynku całorocznego konieczne jest rozszerzenie ogólnodostępnej bazy noclegowo - żywienia. Problem ten może być rozwiązany na trzech różnych poziomach:

a). Agroturystyka - forma turystyki, która ma możliwość najszybszego rozwoju w tej części gminy. Podstawę do jej organizowania stanowią istniejące tu indywidualne gospodarstwa rolne, które po podniesieniu standardu zamieszkiwania mogą oferować miejsca noclegowe i wyżywienie. Stymulatorem ruchu turystycznego będzie oferta poszerzona o dodatkowe atrakcje. Gospodarstwa agroturystyczne mogą oferować swoim gościom sprzęt sportowy umożliwiający czynny wypoczynek. Ponadto w obrębie gospodarstw rolnych mogą powstawać pola namiotowe o podstawowym standardzie.

b). Turystyka zorganizowana - forma, która występuje już na omawianym terenie. Jej dalszy rozwój jest zależny od wzrostu zainteresowania inwestorów zewnętrznych.

c) Wioski letniskowe - forma, która może zaistnieć przy rosnącym obecnie popycie na działki letniskowe. Wprowadzenie tego typu zagospodarowania terenu winno się wiązać ze ścisłymi zasadami sposobu zabudowy i podziału terenu. Konieczne jest także w tym wypadku natychmiastowe uregulowanie gospodarowania ściekami i odpadami.

2. Ważnym elementem aktywizacji ruchu turystycznego jest opracowanie i rozbudowa

infrastruktury turystycznej pozwalającej na czynne wypoczywanie.

Wskazane jest w tym celu stworzenie obiektów rekreacyjnych z wykorzystaniem naturalnych zasobów jakimi są jeziora i lasy. Dobrze zorganizowana infrastruktura turystyczna zabezpieczy środowisko naturalne przed niekontrolowaną dewastacją.

W ofercie obiektów rekreacji winny znaleźć się: kąpieliska strzeżone, przystanie, pomosty, plaże, ścieżki dydaktyczne.

3. Uwzględniając istnienie gęstej sieci komunikacyjnej, należy położyć szczególny nacisk na rozwój turystyki pieszo-rowerowej. Wymagałoby to wyznaczenia i oznakowania szlaków pieszo-rowerowych łączących najbardziej wartościowe tereny w granicach oraz wybiegających poza nią. Wszystkie wytyczone ścieżki winny posiadać w punktach węzłowych tablice informacyjne pozwalające na swobodną orientację w terenie, a także miejsca postojowe. Wytyczone szlaki winny być kompatybilne z regionalnym ruchem rowerowym.

4. Konieczne jest rozwiązanie problemu gospodarki ściekowej w systemie lokalnych sieci kanalizacyjnych we wsiach o zabudowie skupionej oraz w miejscach o przeznaczonych pod turystykę masową (zwłaszcza w przypadku realizacji wiosek letniskowych). W przypadku zabudowy rozproszonej konieczna jest budowa szczelnych dołów asenizacyjnych.

5. Z aktywizacją ruchu turystycznego wiąże się konieczność opracowania programu odbioru i wywożenia odpadów szczególnie w miejscach intensywnego użytkowania wypoczynkowego jak: miejsca postojowe i parkingi przy trasach pieszo-rowerowych, kąpieliska, plaże, pola biwakowe i ośrodki wypoczynkowe oraz wioski letniskowe.

Pozwoli to uniknąć powstawania dzikich wysypisk śmieci i niekontrolowanego zanieczyszczania miejsc użyteczności publicznej.

6. Wskazana jest również poprawa dostępności do terenów rekreacji polegająca na poprawie stanu technicznego nawierzchni większości dróg głównych oraz bezpieczeństwa korzystania z tych dróg głównie przez pieszych w okolicach zwartej zabudowy wsi. W tym względzie konieczne jest stopniowe zorganizowanie poboczy w miejscach najczęściej użytkowanych przez pieszych uczestników ruchu.

POLITYKA W ZAKRESIE GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ:

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym określono:

1. Obszary zabudowane i wskazane do zabudowy:

Dalszy rozwój zagospodarowania przestrzennego winien być podporządkowany dążeniu do skupiania zabudowy wokół terenów zwartej zabudowy wsi. Tereny te stanowią podstawę terenów inwestycyjnych i terenów budowlanych. Należy unikać tendencji do rozpraszania zabudowy na tereny rolnicze poza obszar zwartej zabudowy, ze względów ochrony krajobrazu oraz przede wszystkim celem możliwej minimalizacji kosztów wyposażenia tej zabudowy u urządzenia infrastruktury komunalnej.

a). Przy wyznaczaniu terenów pod zabudowę, należy uznać:

- granice obszarów inwestycyjnych odpowiadają granicom zwartej zabudowy wsi.

- na terenach leżących w granicach zwartej zabudowy wsi może nastąpić uzupełnienie zabudowy pod warunkiem zachowania linii i charakteru zabudowy.

- na terenach przeznaczonych pod inwestycje usługowo-produkcyjne ustala się, że ich uciążliwość powinna ograniczać się do granic działki.

b). Nowo realizowana zabudowa winna zachowywać cechy zabudowy regionalnej.

c). Realizacja zabudowy na pozostałych terenach winna być prowadzona na podstawie

decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu z uwzględnieniem ustaleń dotyczących rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

d). Dla terenów przeznaczonych pod zabudowę lotniskową konieczne jest sporządzenie planów miejscowych określających zasady podziału i zabudowy.

W strefie wskazuje się następujące tereny do zabudowy i zagospodarowania (w tym tereny już zabudowane):

Istniejący ośrodek wypoczynkowy w Nowej Wiosce- do adaptacji.

2, 3, 4, 5, 6, 10. Teren dla funkcji turystyczno wypoczynkowej. Lokalizacja obiektów lotniskowych oraz domów całorocznego wypoczynku.

7. Rozbudowa i adaptacja staniny koni oraz ośrodka wypoczynkowego.

9. Tereny turystyczno-wypoczynkowe. Rezerwa na loaklizację ośrodka wypoczynkowego z usługą całoroczną.

13. Klecewo. Funkcje z zakresu administracji i zarządzania oraz produkcji rolniczej i zabudowy mieszkaniowej.

14. Wandowo. Lokalizacja funkcji administracji, usług publicznych związanych z obowiązkami gminy. Adaptacja i rozwój funkcji mieszkaniowej.

32. Nowa Wioska. Obsługa ruchu turystycznego oraz adaptacja i rozwój stadniny koni. Adaptacja i rozwój funkcji mieszkaniowej.

34. Czarne Dolne. Obsługa ruchu turystycznego oraz rozwój funkcji mieszkaniowo-osadniczej.

36. Klasztorzek. Obsługa ruchu turystycznego oraz rozwój funkcji mieszkaniowo-osadniczej.

37. Jaromierz. Obsługa ruchu turystycznego oraz rozwój funkcji mieszkaniowo-osadniczej.

24, 25, 33. Wsie w których utrzymuje się rozwój funkcji mieszkaniowo-osadniczej.

2.Obszary zabudowane, ze wskazaniem w miarę potrzeby, terenów wymagających przekształceń lub rehabilitacji:

Specjalnym problemem na obszarze strefy rolniczo-turystycznej jest uporządkowanie ładu przestrzennego i estetyki zabudowań dawnych Państwowych Gospodarstw Rolnych znajdujących się we wsiach: Międzylesie, Morawy, Klecewo. Widocznej dewastacji uległy zarówno budynki gospodarcze jak i mieszkalne.

Wskazane jest uporządkowanie przestrzeni wokół zabudowy i w miarę możliwości powstrzymanie zachodzących zmian. Konieczna jest także poprawa wizerunku zabudowy wielorodzinnej we wsiach Nowa Wioska, Klecewo i Czarne Dolne.

3.Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym wyłączone z zabudowy:

Grunty rolne są chronione na podstawie *ustawy z dnia 16 grudnia 1994 roku o ochronie gruntów rolnych i leśnych*. Ochrona polega między innymi na ograniczeniu przeznaczenia gruntów I, II i III klasy bonitacyjnej na cele nierolnicze.

W myśl ustawy gruntami rolnymi są także grunty pod wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych budynkami mieszkalnymi oraz innymi budynkami i urządzeniami służącymi wyłącznie produkcji rolniczej i przetwórstwu rolno – spożywczemu. Tego rodzaju zagospodarowanie gruntów rolnych nie wymaga zatem ich przeznaczenia na cele nierolnicze.

4. Obszary objęte lub wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych:

a). Wschodnia część strefy rolniczo-turystycznej (obejmująca wsie Międzylesie, Klasztorzek, Jaromierz, Klecewo, część wsi Czarne Dolne) położona jest w Morawskim Obszarze Chronionego Krajobrazu. Ochronie podlegają tereny leśne z otaczającymi łąkami i polami oraz torfowiskami śródleśnymi oraz gatunkami chronionymi, a także zbiorniki wodne. Ponad to należy ograniczyć ilość zrębów zupełnych.

Nie należy meliorować podmokłych terenów śródleśnych oraz torfowisk.

Uzupełnianie drzewostanu i ewentualne zalesienia winny uwzględniać warunki siedliskowe dążąc do likwidacji monokultur.

Przy projektowaniu inwestycji liniowych należy unikać przerywania naturalnych przepływów wód powierzchniowych oraz budować wysokich nasypów.

b). Proponuje się objęcie ochroną drzew o wymiarach pomnikowych:

c). Proponuje się objęcie ochroną jako użytek ekologiczny: dwóch jezior śródleśnych na zachód od wsi Międzylesie; stanowisk ptaków wodnych na północ od wsi Nowa Wioska; jeziora we wsi Otoczyn; stanowiska ptaków wodno-błotnych i kompleks leśny wraz z przyległymi łąkami na zachód od wsi Otoczyn; jeziora we wsi Wandowo; jeziora na południe od wsi Nowa Wioska; stanowiska ptactwa wodno-błotnego we wsi Klasztorzek; bagna we wsi Rozajny; jeziora na północ od wsi Czarne Dolne; stanowiska ptactwa wodnego nad jeziorem Czarne; stanowiska ptactwa wodnego na południe od wsi Czarne Dolne; część jeziora oraz stanowiska ptactwa wodnego we wsi Klecewo; jeziora śródpolne i śródleśne oraz stanowiska ptactwa wodnego we wsi Czarne Małe.

d). Ochronie konserwatorskiej podlegają: zabytkowy kościół z XIV w. we wsi Czarne Dolne; stanowiska archeologiczne we wsi Klasztorzek oraz zabytkowa aleja z Nowej Wioski do Klasztorzka oraz park przydworski ze starodrzewiem; pałac z 2 połowy XIX w. oraz zabudowa folwarczna i spichlerz z końca XIX w. we wsi Klecewo; zabytkowy kościół z połowy XIX w. oraz zespół pałacowy z XIX w. we wsi Nowa Wioska.. Zabytki te są objęte ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podstawie *ustawy o ochronie zabytków kultury i muzeach*.

e). Ponad to ochroną konserwatorską objęte są zabytkowe cmentarze poniemieckie we wsiach: Nowa Wioska i okolice, Klasztorzek, Morawy, Międzylesie, Czarne Małe, Czarne Dolne, Klecewo (9). Wskazane jest uporządkowanie terenu byłych cmentarzy zgodnie ze zaleceniami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Nie przewiduje się wpisania do rejestru zabytków innych obiektów znajdujących się w tej części gminy.

5. Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej i sieci komunikacyjnej:

a). Wskazane jest uzupełnienie sieci kanalizacyjnej w systemie wiejskich sieci kanalizacyjnych z lokalnymi oczyszczalniami ścieków w przypadku zwartej zabudowy wsi a także zwartej zabudowy letniskowej oraz szczelnych dołów asenizacyjnych w przypadku zabudowy rozproszonej.

b). W zakresie układu komunikacyjnego przewiduje się:

- modernizację nawierzchni na drogach;
- wyznaczenie ścieżek rowerowych wzdłuż tras;

6. Obszary na których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe na podstawie przepisów szczególnych lub ze względu na istniejące uwarunkowania:

Nie wprowadza się obowiązku sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązek taki może wynikać na podstawie przepisów szczególnych.

STREFA WIELOFUNKCYJNA D:

Obszar położony centralnie obejmuje zasięgiem sołectwa: Cygany i Zebrdowo. Teren posiada liczne walory przyrodnicze i krajobrazowe, duże powierzchnie zalesione objęte strefą chronionego krajobrazu oraz atrakcyjne ukształtowanie powierzchni, sprzyjają wędrownikom pieszym i rowerowym.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SZANSE ROZWOJU:

1. Atrakcyjne uwarunkowania przyrodnicze i krajobrazowe.
2. Dobre warunki glebowe.
3. Atrakcyjne turystycznie sąsiedztwo.
4. Dobrze rozwinięta infrastruktura sanitarna.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SŁABE STRONY ZAGOSPODAROWANIA :

1. Brak zewnętrznych czynników rozwoju.
2. Narastająca dewastacja zabudowy.
3. Brak rozwiniętej oferty turystycznej.
4. Wysoki stopień bezrobocia na terenach post PGR-owskich.
5. Zły stan techniczny większości nawierzchni dróg.
6. Niewystarczająca infrastruktura komunalna

KIERUNKI ROZWOJU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO:

1. Liczne walory przyrodnicze i krajobrazowe, znaczne kompleksy leśne oraz sąsiedztwo ważnych tras wędrówek turystycznych (szlak Kopernikowski), sprzyjają rozwojowi turystyki na różnych jej poziomach. Aktywizacja ruchu turystycznego w tej części gminy wiąże się ściśle z opracowaniem oferty noclegowo - wyżywieniowej. Z uwagi na rolniczy charakter strefy należy położyć nacisk na rozwój agroturystyki. Podstawę do jej organizowania stanowią istniejące gospodarstwa rolne, które po uprzednim przystosowaniu mogą oferować miejsca noclegowe i wyżywienie. Gospodarze mogą, ponad to oferować swoim gościom sprzęt sportowy (np.: rowery).

Istnieje również możliwość organizowania pól namiotowych przy zagrodach. Pola takie winny zapewniać podstawowy standard wypoczynku.

2. Gęsta sieć lokalnych dróg łączących obszary najatrakcyjniejsze krajobrazowo stanowi podstawę do rozwoju turystyki pieszej i rowerowej. Istnieje możliwość przystosowania części lokalnej sieci komunikacyjnej do celów turystycznych – np.: trasy wędrówek rowerowych, pieszych lub konnych pozwalających dotrzeć do najatrakcyjniejszych obiektów i obszarów. Konieczna jest w tym celu poprawa stanu nawierzchni części dróg oraz właściwe ich oznakowanie w miejscach znaczących. Wskazane jest również wyposażenie tras turystycznych w miejsca postojowe, wiaty itp.

3. Konieczne jest rozwiązanie problemu odprowadzania nieczystości w systemie lokalnych sieci kanalizacyjnych, w przypadku zwartej zabudowy wsi lub szczelnych dołów asenizacyjnych w przypadku zabudowy rozproszonej. Szczególna potrzeba rozwiązania problemu odprowadzania nieczystości wystąpi w przypadku organizowania baz turystycznych w tej części gminy.

4. Konieczne jest również rozwiązanie problemu odbioru i gromadzenia odpadów w celu uniknięcia powstawania dzikich wysypisk śmieci, zwłaszcza w przypadku wzmożonego ruchu turystycznego.

POLITYKA W ZAKRESIE GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ:

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym określono:

1. Obszary zabudowane i wskazane do zabudowy:

Dalszy rozwój zagospodarowania przestrzennego winien być podporządkowany dążeniu do skupiania zabudowy wokół terenów zwartej zabudowy wsi. Tereny te stanowią podstawę terenów inwestycyjnych i terenów budowlanych. Należy unikać tendencji do rozpraszania zabudowy na tereny rolnicze.

- a). Przy wyznaczaniu terenów pod zabudowę, należy uznać:
 - granice obszarów inwestycyjnych odpowiadają granicom zwartej zabudowy wsi.
 - na terenach leżących w granicach zwartej zabudowy wsi może nastąpić uzupełnienie zabudowy pod warunkiem zachowania linii i charakteru zabudowy.
 - na terenach przeznaczonych pod inwestycje usługowo-produkcyjne ustala się, że ich uciążliwość powinna ograniczać się do granic działki.
- b). Nowo realizowana zabudowa winna zachowywać cechy zabudowy regionalnej.
- c). Realizacja zabudowy na pozostałych terenach winna być prowadzona na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu z uwzględnieniem ustaleń dotyczących rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Utrzymuje się rozwój funkcji mieszkaniowej i osadniczej na terenach zwartej zabudowy 21 i 29.

Adaptuje się istniejący ośrodek wypoczynkowy na terenie 8.

2. Obszary zabudowane, ze wskazaniem w miarę potrzeby, terenów wymagających przekształceń lub rehabilitacji:

Specjalnym problemem na obszarze strefy rolniczo-turystycznej jest uporządkowanie ładu przestrzennego i estetyki zabudowań dawnych Państwowych Gospodarstw Rolnych znajdujących się we wsi Zebrdowo. Widocznej dewastacji uległy zarówno budynki gospodarcze jak i mieszkalne.

Wskazane jest uporządkowanie przestrzeni wokół zabudowy i w miarę możliwości powstrzymanie zachodzących zmian.

3. Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym wyłączone z zabudowy:

Grunty rolne są chronione na podstawie *ustawy z dnia 16 grudnia 1994 roku o ochronie gruntów rolnych i leśnych*. Ochrona polega między innymi na ograniczeniu przeznaczenia gruntów I, II i III klasy bonitacyjnej na cele nierolnicze.

W myśl ustawy gruntami rolnymi są także grunty pod wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych budynkami mieszkalnymi oraz innymi budynkami i urządzeniami służącymi wyłącznie produkcji rolniczej i przetwórstwu rolno – spożywczemu. Tego rodzaju zagospodarowanie gruntów rolnych nie wymaga zatem ich przeznaczenia na cele nierolnicze.

4. Obszary objęte lub wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych:

- a). Północna część strefy położona jest w Sadlińskim Obszarze Chronionego Krajobrazu. Ochronie podlegają tereny leśne z otaczającymi łąkami i polami oraz torfowiskami śródleśnymi oraz gatunkami chronionymi.

Należy ograniczyć ilość zrębów zupełnych.

Nie należy meliorować podmokłych terenów śródleśnych oraz torfowisk.

Uzupełnianie drzewostanu i ewentualne zalesienia winny uwzględniać warunki siedliskowe dążąc do likwidacji monokultur.

Przy projektowaniu inwestycji liniowych należy unikać przerywania naturalnych przepływów wód powierzchniowych oraz budować wysokich nasypów.

- b). Proponuje się objęcie ochroną drzew o wymiarach pomnikowych:

- c). Ochronie konserwatorskiej podlegają: zabytkowy park przydworski z obiektami

pofolwarcznymi we wsi Bądky, nieczynny, zabytkowy cmentarz oraz zabudowania folwarczne z końca XIX wieku we wsi Cygany, folwark z XIX wieku oraz park zabytkowy, folwark we wsi Otlówko, dwór i folwark z początku XIX wieku oraz park przydworski we wsi Zebrdowo. Zabytki te są objęte ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podstawie *ustawy o ochronie zabytków kultury i muzeach*.

d). Ochronie podlegają zabytkowe cmentarze poniemieckie we wsiach: Zebrdowo, Otlowiec, Rozajny. wskazane jest uporządkowanie terenów cmentarzy zgodnie z zaleceniami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Nie przewiduje się wpisania do rejestru zabytków innych obiektów znajdujących się w tej części gminy

e). Proponuje się objęciem ochroną w formie użytków ekologicznych: stanowisk fauny chronionej w okolicach wsi Krzykosy, Gardei IV, III, Hermanowa i Rozajny.

5. Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej i sieci komunikacyjnej:

a). Wskazane jest uzupełnienie sieci kanalizacyjnej w systemie wiejskich sieci kanalizacyjnych z lokalnymi oczyszczalniami ścieków w przypadku zwartej zabudowy wsi oraz szczelnych dołów asenizacyjnych w przypadku zabudowy rozproszonej.

b). W zakresie układu komunikacyjnego przewiduje się:

- modernizację nawierzchni na drogach:
- wyznaczenie tras rowerowych wzdłuż tras:

6. Obszary na których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe na podstawie przepisów szczególnych lub ze względu na istniejące uwarunkowania:

Nie wprowadza się obowiązku sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązek taki może wynikać na podstawie przepisów szczególnych.

STREFA WIELOFUNKCYJNA E:

Strefa położona we wschodniej części gminy, obejmuje zasięgiem sołectwa: Pawłowo, Przęsławek, Wilkowo, Wraclawek i Trumieje. Są to obszary byłych PGR-ów, obecnie prywatnych, wielkoobszarowych gospodarstw rolnych. Brak tu większych kompleksów leśnych oraz znaczących zbiorników wodnych odgrywających dużą rolę w stymulacji ruchu turystycznego. Występują tu znaczne kompleksy gleb objętych ochroną na podstawie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SZANSE ROZWOJU:

1. Znaczne powierzchnie rolnicze będące podstawą organizowania specjalistycznych gospodarstw rolnych.
2. Duże powierzchnie kompleksów gleb b. dobrych i dobrych.
3. Atrakcyjne sąsiedztwo terenów o wysokich walorach turystycznych.
4. Dość dobre warunki komunikacyjne.

UWARUNKOWANIA STANOWIĄCE SŁABE STRONY ZAGOSPODAROWANIA:

1. Narastająca dewastacja zabudowy.
2. Braki w uzbrojeniu terenu w infrastrukturę techniczną.
3. Wysoki stopień bezrobocia.
4. Dewastacja środowiska naturalnego i krajobrazu kulturowego.

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO:

1. Zasadniczą funkcją omawianej strefy jest rolnictwo. Duże obszary rolnicze położone na glebach wartych ochrony są podstawą do kontynuowania tu rolnictwa, szczególnie rolnictwa wysoko wyspecjalizowanego dojącego możliwość stworzenia dodatkowych miejsc pracy.

2. W celu stworzenia korzystnych warunków dla inwestowania i rozwoju funkcji gospodarczych konieczne jest opracowanie programu uzupełnienia infrastruktury technicznej. W szczególności dotyczy to systemu odbioru ścieków komunalnych i gospodarczych oraz składowania i wywozu odpadów.

3. Ze względu na atrakcyjne sąsiedztwo strefy z terenami o wysokich walorach turystycznych i krajobrazowych istnieje tu możliwość zorganizowania bazy turystycznej na poziomie agroturystyki. Przystosowanie istniejących obiektów lub realizacja nowych budynków z przeznaczeniem na bazę noclegowo-gastronomiczną może uaktywnić ruch turystyczny na tym terenie i stanowić zaplecze dla terenów sąsiednich terenów chronionych.

POLITYKA W ZAKRESIE GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ:

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym określono:

1. Obszary zabudowane i wskazane do zabudowy:

Dalszy rozwój zagospodarowania przestrzennego winien być podporządkowany dążeniu do skupiania zabudowy wokół terenów zwartej zabudowy wsi. Tereny te stanowią podstawę terenów inwestycyjnych i terenów budowlanych. Należy unikać tendencji do rozpraszania zabudowy na tereny rolnicze.

a). Przy wyznaczaniu terenów pod zabudowę, należy uznać:

- granice obszarów inwestycyjnych odpowiadają granicom zwartej zabudowy wsi.
- na terenach leżących w granicach zwartej zabudowy wsi może nastąpić uzupełnienie zabudowy pod warunkiem zachowania linii i charakteru zabudowy.
- na terenach przeznaczonych pod inwestycje usługowo-produkcyjne ustala się, że ich uciążliwość powinna ograniczać się do granic działki.

b). Nowo realizowana zabudowa winna zachowywać cechy zabudowy regionalnej.

c). Realizacja zabudowy na pozostałych terenach winna być prowadzona na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu z uwzględnieniem ustaleń dotyczących rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

W obszarze strefy utrzymuje się rozwój zwartej zabudowy wsi o funkcji mieszkalno – osadniczej na terenach: 19, 22, 26, 27, 31.

2. Obszary zabudowane, ze wskazaniem w miarę potrzeby, terenów wymagających przekształceń lub rehabilitacji:

Specjalnym problemem na obszarze strefy rolniczo-turystycznej jest uporządkowanie ładu przestrzennego i estetyki zabudowań dawnych Państwowych Gospodarstw Rolnych znajdujących się we wsiach: Wraclawek, Wilkowo, Trumieje, Przesławek, Pawłowo. Widocznej dewastacji uległy zarówno budynki gospodarcze jak i mieszkalne.

Wskazane jest uporządkowanie przestrzeni wokół zabudowy i w miarę możliwości powstrzymanie zachodzących zmian.

3. Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym wyłączone z zabudowy:

Grunty rolne są chronione na podstawie ustawy z dnia 16 grudnia 1994 roku o ochronie

gruntów rolnych i leśnych. Ochrona polega między innymi na ograniczeniu przeznaczenia gruntów I, II i III klasy bonitacyjnej na cele nierolnicze.

W myśl ustawy gruntami rolnymi są także grunty pod wchodzącymi w skład gospodarstw rolnych budynkami mieszkalnymi oraz innymi budynkami i urządzeniami służącymi wyłącznie produkcji rolniczej i przetwórstwu rolno – spożywczemu. Tego rodzaju zagospodarowanie gruntów rolnych nie wymaga zatem ich przeznaczenia na cele nierolnicze.

4. Obszary objęte lub wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych:

a). W północnej części strefy znajduje się niewielki fragment Morawskiego Obszaru chronionego Krajobrazu

Nie należy meliorować występujących tu obszarów podmokłych i zabagnionych.

Uzupełnianie drzewostanu i ewentualne zalesienia winny uwzględniać warunki siedliskowe dążąc do likwidacji monokultur.

Przy projektowaniu inwestycji liniowych należy unikać przerywania naturalnych przepływów wód powierzchniowych oraz budować wysokich nasypów.

b). Proponuje się objęciem ochroną jako użytek ekologiczny: fragmentu jeziora Duży Staw wraz ze stanowiskami ptactwa wodnego.

c). Ochronie konserwatorskiej podlegają: zabytkowy folwark z połowy XIX w. oraz zabytkowa zabudowa folwarczna a także park we wsi Pawłowo; kościół z XIV wieku wraz z zespołem podworskim we wsi Trumieje; zabytkowa zabudowa szeregowa z przełomu XIX i XX w. Zabytki te są objęte ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podstawie *ustawy o ochronie zabytków kultury i muzeach.*

d). Ponad to ochroną konserwatorską objęty jest cmentarz poniemiecki we wsi Wilkowo. Wskazane jest uporządkowanie terenu byłego cmentarza zgodnie z zaleceniami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Nie przewiduje się wpisania do rejestru zabytków innych obiektów znajdujących się w tej części gminy.

5. Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej i sieci komunikacyjnej:

a). Wskazane jest uzupełnienie sieci kanalizacyjnej w systemie wiejskich sieci kanalizacyjnych z lokalnymi oczyszczalniami ścieków w przypadku zwartej zabudowy wsi a także zwartej zabudowy letniskowej oraz szczelnych dołów asenizacyjnych w przypadku zabudowy rozproszonej.

b). W zakresie układu komunikacyjnego przewiduje się:

- modernizację nawierzchni na drogach;
- wyznaczenie ścieżek rowerowych wzdłuż tras;

6. Obszary na których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe na podstawie przepisów szczególnych lub ze względu na istniejące uwarunkowania:

Nie wprowadza się obowiązku sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązek taki może wyniknąć na podstawie przepisów szczególnych.

II. ZAŁOŻENIA DOTYCZĄCE OCHRONY ŚRODOWISKA W GMINIE GARDEJA

Wymogi zachowania zasobów środowiska przyrodniczego na terenie gminy wynikają z uwarunkowań formalnych określonych w następujących aktach prawnych: ustawa o ochronie środowiska, ustawa o ochronie przyrody, ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym, ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminie, ustawy kompetencyjne i w przepisach wykonawczych do tych ustaw. Dane zawarte w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego nie mają mocy prawnej, ale są wytycznymi dla miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Zachowanie walorów środowiska jest możliwe przy ustaleniu i zachowaniu właściwych proporcji oraz względnie równomiernego rozmieszczenia na terenie gminy obszarów biologicznie czynnych (lasy i zarośla, łąki i pastwiska, tereny wodno-błotne, parki i zieleń urządzone) i terenów biologicznie pasywnych, "cudzożywnych", intensywnie użytkowanych gospodarczo (tereny zabudowane mieszkalne i przemysłowo-usługowe, tereny komunikacyjne, niektóre tereny rolnicze). Większość gruntów rolnych zajmuje w tym podziale pozycję neutralną, gdyż pomimo produkcji biomasy pola nie mają znaczenia pozytywnego albo mają znaczenie marginalne dla zachowania różnorodności świata biologicznego i utrzymania norm jakościowych środowiska. Walory widokowe krajobrazu rolniczego nie rekompensują negatywnego wpływu gospodarki rolnej na erozję, zanieczyszczenie sąsiadujących zbiorników i cieków wodnych nawozami i środkami ochrony roślin oraz przenikania chwastów do otaczających zbiorowisk roślinnych.

Najwięcej regulacji prawnych dotyczących szczebla gminy zawiera ustawa o ochronie środowiska. Już na etapie tworzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego należy dokładnie przeanalizować problem, czy walory środowiska przyrodniczego (a wtórnie warunki życia ludzi) są odpowiednio zabezpieczone w planie, a w szczególności czy plan jest zaprojektowany realnie, w sposób nie powodujący nadmiernych kolizji z dającym się przewidzieć rozwojem gospodarczym gminy i czy nie straci przedwcześnie swojej aktualności. Sposób użytkowania powierzchni ziemi i obszary eksploatacji kopalin należy zaplanować z marginesem bezpieczeństwa umożliwiającym bezkolizyjne wykonywanie planu przez okres co najmniej 10 lat. Gmina Gardeja nie może liczyć na samowystarczalność w zakresie pozyskiwania kruszyw budowlanych i wypełniających oraz torfu. Sytuacja kryzysowa pod tym względem może wystąpić podczas budowy obwodnicy osady gminnej lub przebudowy i niwelacji centrum Gardei. Przybliżona ocena wpływu planu zagospodarowania na środowisko przyrodnicze jest możliwa na podstawie prognozy skutków wpływu ustaleń planu, sporządzanej z mocy ustawy przez biegłego z listy ministra ochrony środowiska.

Do zadań własnych gminy należy ochrona świata roślinnego i zwierzęcego oraz zabezpieczenie przed negatywnymi wpływami z zewnątrz lasów i zadrzewień. Umieszczenie tego wymogu w ustawie o ochronie środowiska, a nie ustawie o ochronie przyrody oznacza potrzebę zachowania wszelkich gatunków i zbiorowisk, a nie tylko zagrożonych, czy objętych ochroną gatunkową. Wynika z tego potrzeba takiego zaplanowania terenów służących ochronie środowiska na terenie gminy (zarówno tworzonych jak i uzgadnianych na szczeblu gminy) aby jak największy odsetek występujących w gminie form organizmów żywych i ich sklasyfikowanych zespołów miał zapewnione warunki przetrwania. Gmina powinna brać udział, szczególnie na terenach będących własnością komunalną, we wprowadzeniu zadrzewień, zakrzewień i innej roślinności trwałej. Ochrona żywych zasobów jest konieczna zarówno z powodów "konserwatorskich" (to znaczy chroniących gatunki dla ich przetrwania bez względu na bezpośrednie korzyści dla człowieka) jak i glebochronnych, klimatochronnych, wodochronnych oraz umożliwiających zdrowe warunki życia i

wypoczynku ludności. Władze gminy powinny współpracować z administracją leśną w utrzymaniu korzystnych wskaźników zalesienia oraz w utrzymaniu właściwego stanu zdrowotno-sanitarnego lasów. Przy zalesieniach należy uwzględniać lokalne uwarunkowania biologiczno-klimatyczne, w tym popierać gatunki rodzime we właściwych proporcjach, stosować domieszki biocenotyczne oraz dobierać skład gatunkowy lasów i zadrzewień do lokalnych warunków mikrosiedliskowych i celów, którym zadrzewienia mają służyć.

Władze gminy powinny tworzyć i utrzymywać tereny zieleni urządzonej, zapewniając mieszkańcom możliwości zdrowego wypoczynku. Na terenach wiejskich problem odpowiedniej wielkości terenów zielonych urządzonych przez człowieka nie jest widoczny tak wyraźnie jak w polskich miastach, których większość nie spełnia minimalnych norm powierzchni terenów zielonych w przeliczeniu na mieszkańca. Gmina Gardeja jest pod względem obszarów terenów zielonych w bardzo dobrej sytuacji w skali kraju, lecz dużo wysiłku trzeba włożyć w konserwację i renowację większości obiektów (szegóły w rozdziale o parkach). Do zadań gminy należy tworzenie parków i innych form zieleni urządzonej, określanie ich granic i sprawowanie ochrony i nadzoru nad tymi obiektami.

Gmina prowadzi nadzór nad drzewami i krzewami rosnącymi poza obszarami leśnymi, przez opiniowanie i wydawanie zezwoleń na wycinanie krzewów i drzew (z wyłączeniem drzew i krzewów owocowych, martwych, należących do gatunków chronionych oraz okazów w wieku poniżej 30 lat rosnących na gruntach prywatnych, przewidzianych do wycinki bez związku z prowadzoną działalnością gospodarczą). Czuwanie nad legalnością wycinania drzew jest nie tylko jednym ze źródeł dochodów gminy, ale daje też cenną ewidencję na temat stanu roślinności drzewiastej w gminie i długoterminowych zmian w tym zakresie.

Od władz gminy zależy jakie tereny zostaną przeznaczone pod zabudowę lub inną działalność mogącą powodować uciążliwości dla środowiska oraz ustalanie ograniczeń w użytkowaniu ze względu na wywoływane uciążliwości (przekroczenia norm hałasu, zanieczyszczeń stałych, ciekłych i gazowych itp.). Organy gminy mają prawo kontrolować przestrzeganie ustaleń w zakresie korzystania ze środowiska ujętych w planie zagospodarowania przestrzennego i wydawać decyzje wstrzymujące albo modyfikujące działalność niezgodną z planem. Narzędziem finansowym polityki środowiskowej w gminie jest gminny fundusz ochrony środowiska i gospodarki wodnej, który jest zasilany między innymi przez opłaty i kary z tytułu korzystania albo naruszania środowiska naturalnego.

Ustawa o ochronie przyrody wprowadza wymóg uzgodnienia z gminą granic i przepisów ochronnych parku krajobrazowego tworzonego (przez wojewodę) na jej terenie.

Rady gmin mogą tworzyć na swoim terenie obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a nawet wprowadzać lokalną ochronę gatunkową roślin i zwierząt rzadkich i zagrożonych na terenie gminy, o ile takich form ochrony nie wprowadziły określone w ustawie organy administracji w zakresie ochrony przyrody.

Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach nakłada na władze gminy obowiązek wyznaczenia i utrzymania spełniających odpowiednie warunki techniczne wysypisk śmieci, ustalenia zasad składowania i utylizacji odpadów komunalnych i produkcyjnych na terenie gminy, prowadzenia rejestru podmiotów zajmujących się przewożeniem i utylizacją odpadów, zorganizowania systemu usuwania odpadów i śmieci z terenów komunalnych, organizowania akcji sprzątnięcia terenów publicznych, zorganizowania systemu segregacji i odzyskiwania surowców wtórnych i współpracy w tym zakresie z innymi podmiotami i organami. Rada gminy ustala zasady utrzymywania zwierząt domowych i gospodarskich. Gmina ma prawo kontroli i nadzoru nad przestrzeganiem postanowień tej ustawy i lokalnych przepisów wykonawczych oraz pobierania opłat za składowanie materiałów i odpadów na gruntach gminnych oraz opłat zryczałtowanych za usuwanie odpadów z terenów, których właściciele lub użytkownicy nie potrafią udokumentować w jaki

sposób usuwają produkowane odpady.

Proponowane użytki ekologiczne na terenie gminy Gardeja

(z podziałem na obiekty szczególnie cenne, umiarkowanie wartościowe z przyrodniczego punktu widzenia i pozostałe - do utworzenia w I-ej, II i III kolejności)

Użytek ekologiczny jest jedną z form ochrony przyrody, wymienioną w art. 13 ustawy z dnia 16 października 1991r. o ochronie przyrody (Dz. U. nr 114, poz. 492, z późniejszymi zmianami). Użytki ekologiczne to *”zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk, jak: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne ”oczka wodne”, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nie użytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce itp.”* Taka definicja jest zawarta w art. 30.1 wymienionej wyżej ustawy, a art. 30.2 informuje, że użytki ekologiczne uwzględnia się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i uwidacznia w ewidencji gruntów.

Tworzenie użytków ekologicznych pozwala chronić na stosunkowo małej powierzchni stosunkowo dużą ilość gatunków i osobników dzikich gatunków roślin i zwierząt. Z literatury i badań terenowych wiadomo, że ze wzrostem powierzchni liczba gatunków nie rośnie liniowo, lecz logarytmicznie, oznacza to że teren 10-krotnie większy ma średnio tylko 2-3 razy więcej gatunków niż mniejszy, a 100-krotne powiększenie terenu chronionego spowoduje tylko 4-6 krotny wzrost liczby gatunków. Oznacza to, że bez ograniczania innych form użytkowania powierzchni ziemi, na odpowiednio wyselekcjonowanych kilkudziesięciu użytkach ekologicznych o różnym charakterze i o łącznej powierzchni nie przekraczającej 1-2% powierzchni gminy można chronić zdecydowaną większość wymagających ochrony gatunków i ich zespołów występujących na danym terenie. Szybka i jednostopniowa procedura tworzenia użytku na szczeblu gminy umożliwi tworzenie w bardzo krótkim czasie nowych użytków w razie wystąpienia czy odkrycia nowych miejsc wartych ochrony, jak też kasacji użytków w przypadkach zaniku przedmiotu ochrony. Warto pamiętać że ocena wartości przyrodniczej użytku powinna być przeprowadzana w porze roku odpowiadającej największej intensywności procesów biologicznych w danym typie środowiska - gdy można stwierdzić najwięcej gatunków i osobników. Nawet przy spełnieniu tego warunku, w przypadku badań faunistycznych nie jest możliwe wykrycie wszystkich gatunków na badanych obszarze: większość drobnych ssaków jest praktycznie niewykrywalna bez specjalnych technik, jak analiza resztek pokarmowych drapieżników czy pułapki żywołowne. W przypadku ptaków w jednym sezonie badawczym można wykryć 40-60% gatunków wykrywanych w czasie 10 lat, a przy najbardziej intensywnych badaniach i stosowaniu specjalnych technik może to być najwyżej 70-80%. Poniższe krótkie charakterystyki proponowanych użytków zawierają jedynie informacje o niektórych, bardziej znanych i interesujących gatunkach, podczas gdy na przedstawionych terenach żyją dziesiątki czy setki gatunków z poszczególnych grup systematycznych i są chronione “przy okazji” zabezpieczenia bytu jednego gatunku z Czerwonej Listy. Ze względu na małe liczebności i “wypadki losowe”: pożary, powodzie, epidemie itp. każdy cenny gatunek lub zespół gatunków powinien mieć co najmniej 2-3 niezależne chronione stanowiska. Warto przy tym pamiętać, że tereny warte do objęcia ochroną jako użytki ekologiczne nie stanowią dużej wartości pod względem wartości pod względem rolniczym, gdyż są to zwykle tereny podmokłe lub o zróżnicowanej rzeźbie terenu.

I Tereny proponowane do objęcia ochroną w pierwszej kolejności - obejmujące stanowiska bardzo rzadkich gatunków (np. z Czerwonej Listy), jedyne stanowiska gatunków na terenie gminy, bardzo bogate i dobrze zachowane zbiorowiska cennych gatunków:

1. Jezioro przy zach. granicy gminy, między leśniczówką Otlów i Dębniakiem: kocioł wytopiskowy z roślinnością pływającą i szuwarową oraz zaroślami wierzbowo-olchowymi w okrajku, brzeg wschodni wysoki, zachodni zatorfiony, dobrze wykształcony strefowy układ zbiorowisk roślinnych na granicy woda-łąd. Ostoja ptaków wodnych (łabędź niemy, kaczki, trzciniak, potrzos oraz 20 gatunków leśno-zaroślowych wokół zbiornika) ostoja płazów (ropucha szara, żaba wodna, żaba trawna) i gadów (jaszczurka zwinka), ostoja roślin rzadkich (pływacz, czerniec błotna, turzyce) chronionych (w toni jeziora licznie grzybienie białe i grąźel żółty, na brzegu kruszyna i konwalia majowa). Wskazana ochrona zbiornika z przylegającym lasem o szerokości 10-20m. Przewidywane zagrożenia: pole biwakowe od strony gminy Sadlinki, zanieczyszczanie jeziora i dewastacja brzegu przez wędkarzy.

2. Obniżenie terenowe porośnięte przez łożowisko i wilgotny drzewostan liściasty typu łągu regeneracyjnego, pochodzący z samosiewu, z okresowym zbiornikiem wodnym, między Dębniakiem i Hermanowem - ostoja płazów (ropucha szara, kumak nizinny, żaba wodna, żaba trawna), gadów(jaszczurka zwinka), ptaków wodnych (łabędź niemy, krzyżówka, czernica, błotniak stawowy, łyska, potrzos) oraz ptaków łąk i ekotonów (świergotek łąkowy, dzierzba gąsiorek, pokląskwa). Wskazana ochrona do granicy z gruntami ornymi. Przewidywane zagrożenia: środki chemiczne z pól, pożary

3. Trzcinowisko z płatami łożowiska (nieużytek) między Gardeją, Gardeją I i II - ostoja ptaków wodno-błotnych (krzyżówka, błotniak stawowy, świergotek łąkowy, brzęczka - I z dwóch stanowisk w gminie Gardeja, strumieniówka - jedyne znane stanowisko na terenie gminy, 20 innych gatunków ptaków, w tym krogulec i kruk. Dobrze zachowana roślinność szuwarowo-łąkowa. duże walory krajobrazowe, szczególnie wiosną i jesienią. Wskazana ochrona trzcinowiska i łąki do granicy z drogą Gardeja - Leśniczówka Otlów, do parku w Gardei na wschodzie i do granicy pól na północy. Przewidywane zagrożenia: pożary, zasypywanie śmieciami, nieszczelności sieci kanalizacyjnej, rozwój miasta, w tym budowa obwodnicy Gardei (ochronie powinien podlegać teren po zachodniej stronie planowanej obwodnicy

4. Jezioro na terenie Gminnego Ośrodka Sportowego w Gardei (Jezioro Kamień) - ostoja płazów (ropucha szara, ropucha zielona, żaba trawna i wodna) oraz ptaków wodnych (perkoz dwuczuby, łyska, rokitniczka, potrzos). Wskazana ochrona zbiornika oraz brzegów północnego i zachodniego o naturalnych charakterze. w celu zabezpieczenia roślinności możliwe wygrodenienie ścieżki spacerowo-dydaktycznej. Z powodu położenia blisko centrum Gardei użytek ten może pełnić ważną rolę edukacyjno-dydaktyczną (np. zajęcia terenowe w ramach przedmiotów szkolnych środowisko i biologia). Przewidywane zagrożenia: nadmierna presja turystyczna, zmiany sposobu użytkowania brzegu..

5. Jezioro śródpolne na północny wschód od J. Kamień (przy drodze polnej Gardeja - Cygany) - naturalna roślinność pływająca i szuwarowa z gatunkami chronionymi (grzybienie białe, grąźel żółty), ostoja płazów i ptaków wodnych, w tym gatunków z Czerwonej Listy* (łabędź niemy, kaczka rdzawogłowa, gągoł*, łyska, trzciniak potrzos). Wysokie walory krajobrazowe. Przewidywane zagrożenia: środki chemiczne z pól.

6. Jezioro śródleśne przy południowej granicy gminy w oddziale leśnym 279 - ostoja roślin wodno-błotnych (grzybienie białe), płazów (ropucha szara, żaba trawna, żaba wodna) i ptaków wodno-błotnych (krzyżówka, gągoł*) na brzegu stanowisko konwalii majowej i marzanki wonnej. Wskazana ochrona zbiornika oraz pasa terenu do 20m.

7. Torfowisko z trzcinowiskiem, łożowiskiem i olsem na południowy zachód od skrzyżowania dróg Zebrowsko-Czarne Dolne i Czarne Małe-Nogat (1 km na północ od jeziora Kuchnia):

8. Jezioro między Czarnym Małym i Czarnym Dolnym (brzeg E częściowo zagospodarowany)/ - ostoja ptaków wodnych (perkoz dwuczuby, krzyżówka, czernica, łyska, potrzos). Wskazana ochrona zbiornika i części brzegu o charakterze naturalnym.

Przewidywane zagrożenia: zabudowa brzegu, zmiany poziomu lustra wody.

9. Jezioro Czarne /południowy fragment brzegu W i większość brzegu E zabudowana i zagospodarowana/ - ostoja roślin chronionych (grązel żółty, na brzegu wawrzynek wilczelyko, marzanka wonna, pierwiosnka lekarska, kruszyna i konwalia majowa), płazów (żaba wodna i rzekotka drzewna) oraz ptaków wodnych - 13 gatunków (perkoz dwuczuby, czapla siwa, łabędź niemy, gęś gęgawa, krzyżówka, cyranka, płaskonos, żuraw, łyska, czajka, mewa śmieszka, trzciniak, potrzos, w otoczeniu jeziora kolejne 26 gatunków ptaków). Bardzo wysokie walory widokowe. Niezbędna ochrona zbiornika, półwyspów i podmokłych brzegów (z trzcinowiskiem, łożowiskiem lub lasem). Wariant minimalny: ochrona w granicach lustra wody i roślinności szuwarowej oraz brzegu zachodniego od kościoła w Czarnym Dolnym do krańca północnego. Przy punkcie wysokościowym 90,8 na odcinku ok. 200m wskazana ochrona do drogi Czarne Dolne - Rozajny ze względu na miejsca lęgowe łabędzia, gęgawy i żurawia. Wariant maksymalny: ochrona całego brzegu o szerokości uzależnionej od obecnego sposobu zagospodarowania, w tym zakaz zmiany sposobu użytkowania gruntu, grodzienia i zabudowy w odległości 50 m od wody na brzegu wysokim i 100m na brzegu podmokłym.

10. Jezioro Staw Duży (w granicach gminy Gardeja fragment między Wraclawkiem i Łodygowem) -ostoja płazów (ropucha szara, kumak nizinny, żaba trawna i wodna, rzekotka drzewna), gadów (jaszczurka zwinka), ptaków wodno-błotnych, w tym gatunków z Czerwonej Listy* (perkoz dwuczuby, kormoran czarny*, łabędź niemy 1-2 pary, gęś gęgawa 4-5 par, krzyżówka, czernica, kaczka rdzawogłowa, gągoł*, błotniak stawowy, mewa śmieszka, żuraw, łyska, trzciniak, rokitniczka, potrzos, w sąsiedztwie jeziora kolejne 24 gatunki ptaków). Wskazana ochrona do granicy z gruntami ornymi. Przewidywane zagrożenia: pożary trzcinowisk, środki chemiczne z pól, składowanie obornika na łące i wylewanie gnojowicy.

11. Jezioro E od drogi Jurki - Rozajny Małe (Jezioro Rybie)- ostoja roślin wodno-błotnych (chroniony grązel żółty), płazów i ptaków wodnych (krzyżówka, błotniak stawowy, łyska, trzciniak), naturalny zalesiony brzeg z konwalia majową i kruszyną, buczyna z domieszką jodły, w sąsiedztwie 14 gatunków ptaków leśnych. Wskazana ochrona od zachodu do granicy pól, od wschodu do leśnej drogi przejazdowej Rozajny Małe - Nowa Wioska. Przewidywane zagrożenia: spływ środków chemicznych i zawiesiny glebowej z pól, pożary, niszczenie brzegu przez wędkarzy.

12. Jeziorko na południowy zachód od Wandowa - naturalna roślinność wodno-błotna ostoja ptaków wodnych (perkoz dwuczuby, błotniak stawowy, błotniak zbożowy* - w sąsiedztwie, śmieszka, trzciniak, potrzos), duże walory widokowe. Wskazana ochrona od wschodu i południa do granicy pól, od północy i zachodu do drogi

13. Mokradło śródpolne z okresowym zbiornikiem wodnym na wschód od Klasztorzka (między punktami wysokościowymi 96,1 i 95,9 - ostoja płazów (ropucha szara, kumak nizinny, żaba wodna, rzekotka drzewna) i ptaków wodno-błotnych (krzyżówka, cyraneczka, krakwa - jedyne stanowisko w gminie, łyska, żuraw, czajka). Wskazana ochrona do granicy z gruntami ornymi. Przewidywane zagrożenia: zmiana sposobu użytkowania, środki chemiczne z pól, sukcesja roślinna.

14. Jeziorko śródleśne między Morawami i Gilwą - ostoja roślin wodnych (grzybienie białe, grązel żółty) i torfowiskowych (czermień błotna, fiołek błotny, wełnianka pochwowata, wełnianka wąskolistna) w okrajku kruszyna, na wysokich brzegach buczyna z marzanka wonną i konwalia majową. Najwyraźniejsze cechy jeziora dystroficznego na terenie gminy. Ostoja ptaków wodnych (krzyżówka, gągoł). Duże walory krajobrazowe. Wskazana ochrona do granic terenowych na wysoczyźnie (dróg), w wariantcie minimalnym do granic roślinności błotno-torfowiskowej. Przewidywane zagrożenia: wydeptywanie roślin przez wędkarzy.

15. Jezioro Morawy - ostoja roślinności wodnej (chroniony grązel żółty) płazów (ropucha szara, żaba wodna, rzekotka drzewna) i ptaków wodnych, w tym gatunków z czerwonej

listy* (czapla siwa, gągoł, trzczyk, mewy śmieszka. Wysokie walory krajobrazowe jeziora i zalesionych brzegów (na brzegu chronione: kalina koralowa, marzanka wonna i konwalia majowa). Wskazana ochrona zbiornika z pasem brzegu o szerokości 20-30m. Przewidywane zagrożenia: nadmierna penetracja turystyczna, ścieki i inne odpady z ośrodków wypoczynkowych.

16. Mokradło śródpolne z trzcinowiskiem między Krzykosami i Małym Rakowcem - ostoją płazów (żaba wodna, rzekotka drzewna) i ptaków wodno-błotnych (łabędź niemy, krzyżówka, błotniak stawowy, łyśka, derkacz, śmieszka, czajka, świergotek łąkowy, łożówka, potrzos). Wskazana ochrona do granicy z gruntami ornymi. Przewidywane zagrożenia: pożary, odwodnienie, sukcesja roślinna.

17. Jezioro w Otoczynie z naturalną roślinnością szuwarową i łożowiskiem, ostoją ptaków wodnych (perkoz dwuczuby, czapla siwa, śmieszka, wodnik - jedyne wykryte stanowisko w gminie, trzcinak, brzęczka - jedno z 2 stanowisk w gminie, rokitniczka, potrzos). Duże walory widokowe. Wskazana ochrona do drogi od strony południowej i zachodniej, do granicy zagród i pól od strony północnej i wschodniej.

18. Jezioro w Krzykosach (N od drogi Krzykosy - Bądky) - wielogatunkowa roślinność szuwarowa, ostoją ptaków wodnych (perkoz rdzawoszyi - jedno z 2 stanowisk na terenie gminy, perkoz dwuczuby, łyśka, kokoszka wodna - jedyne znane w gminie stanowisko, śmieszka, trzcinak). Wskazana ochrona do dróg otaczających jezioro. Przewidywane zagrożenia: śmiecie i ścieki z okolicznych zabudowań, wydeptywanie roślinności.

19. Jezioro S od parku w Krzykosach - ostoją ptaków wodnych, w tym gatunków z Czerwonej Listy* (perkoz dwuczuby, krzyżówka, gągoł*, łyśka, śmieszka, trzcinak, trzciniczek, potrzos, obok jeziora derkacz i błotniak zbożowy*). Wskazana ochrona do granicy z gruntami ornymi.

20. Skarpa nieczynnej żwirowni w Wandowie - kolonia jaskółki brzegówki (jedno z 2 stanowisk na terenie, gminy), charakterystyczny przekrój geologiczny, roślinność sucholubna. Wskazana ochrona skarpy, wyrobiska żwirowni oraz terenu nad skarpa, o szerokości 10-20m. Możliwa ochrona jako stanowiska dokumentacyjnego.

21. Jezioro 1 km na północ od Jeziora Kuchnia - ostoją ptaków wodnych (perkoz rdzawoszyi - jedno z 2 stanowisk w gminie, krzyżówka, błotniak stawowy, łyśka, trzcinak, potrzos). Wskazana ochrona do granicy z gruntami ornymi. Przewidywane zagrożenia: środki chemiczne z pól.

22. Torfowisko z trzcinowiskiem, łożowiskiem i olsem między Zebrdowem i Czarnym Dolnym, po południowej stronie drogi, naprzeciw cmentarza: ostoją roślin wodno-błotnych (ślodziennica, kruszyna, porzeczka czarna) płazów i ptaków wodno-błotnych (krzyżówka, błotniak stawowy, żuraw, potrzos). Wskazana ochrona trzcinowiska i podmokłego lasu.

23. Trzcinowisko i łąka z oczkami wodnymi na południowy-zachód od Czarnego Dolnego: ostoją ptaków wodno-błotnych (krzyżówka, błotniak stawowy, śmieszka, rybitwa czarna - jedyne stanowisko w gminie, czajka). Wskazana ochrona części wschodniej z lustrem wody. Przewidywane zagrożenia: pożary.

II. Proponowane użytki ekologiczne do utworzenia w drugiej kolejności:

1. Jezioro śródpolne k. Dębniaka, przy czarnym szlaku turystycznym Gardeja - Podegrodzie - ostoją płazów (żaba wodna, ropucha szara, rzekotka drzewna) i ptaków wodnych (czapla siwa, krzyżówka, błotniak stawowy, łyśka, trzcinak). Wskazana ochrona do granicy użytków rolnych.

2. Mokradło na wschód od stacji PKP Gardeja, przy drodze Gardeja - Szembruk - ostoją płazów i ptaków wodnych. wiosna 1999r na rozlewisku znajdowała się kolonia łęgowa perkozka (ptak objęty ochroną gatunkową- 2 stanowiska na terenie gminy) i łyśki oraz żerowisko błotniaka stawowego. Po udrożnieniu rowu odwadniającego w końcu maja łęgi

w/w gatunków zostały zniszczone, a roślinność wodna wyschła. wskazane wykonanie zastawki utrzymującej umiarkowany poziom wody

3. Podmokłe obniżenie bezodpływowe na południowy-wschód od drogi Gardeja - Gardeja IV (na wschód od Jeziora Kamień) - część północna - ostoja roślinności wodno-błotnej oraz ptaków wodnych (krzyżówka, błotniak stawowy, łyska, mewa śmieszka, czajka). Do rozważenia przeprowadzenie fitomelioracji, przez zalesienie gatunkami łągowymi (dąb, jesion, wiąz, wierzba, topola). Przewidywane zagrożenia: rozwój miasta.

4. Torfowisko i łąka między Klecewem i Przesławkiem zabagniona łąka o charakterze naturalnym z ostoją ptaków wodno-błotnych (czapla siwa, błotniak stawowy, żuraw, pokląskwa, potrzos). Wskazana ochrona w granicach użytków zielonych oraz przylegającego wilgotnego lasu obok punktu wysokościowego 85,2.

5. Mokradło śródpolne z okresowym zbiornikiem wodnym N od Nowej Wioski przy boisku sportowym) - ostoja ptaków wodnych (perkozek, krzyżówka, czernica, łyska, śmieszka). Wskazana ochrona do granicy lasu i gruntów ornych.

6. Zarośla ciepłolubne z tarniną między Bądkami i byłym PGR Czachówko - ostoja roślin sucholubnych, owadów i ptaków (dzierzba gąsiorek, cierniówka)

7. Zarośla i zadrzewienia śródpolno-przydrożne między Pawłowem i Szynwałdem (do granicy gminy) - ostoja roślin sucholubnych i ptaków. Przewidywane zagrożenia: wypalanie i karczowanie.

8. Łozowisko i ols między drogą Otoczyn - Krzykosy i północną granicą gminy - ostoja ptaków wodno-błotnych (żuraw, potrzos).

9. Żwirownia w Klecewie - kolonia jaskółki brzegówki (zniszczona przez pozyskiwanie kruszywa w końcu maja 1999r.), profil geologiczny, murawa sucholubna. Przewidywane zagrożenia: dalsze użytkowanie żwirowni, szczególnie w sezonie łągowym (maj-lipiec), składowanie śmieci. Możliwa ochrona jako stanowiska dokumentacyjnego.

10. Staw w Szczepkowie - ostoja ptaków wodnych (łabędź niemy, łyska).

11. Bagienna łąka między Cyganami i Szczepkowem - ostoja ptaków wodno-błotnych (krzyżówka, błotniak stawowy)

12. Obniżenie terenowe z okresowym zbiornikiem wodnym przy drodze Krzykosy - Wandowo (na zachód od lasu - ostoja płazów i ptaków wodnych (krzyżówka, łyska).

13. Łąka z łozowiskiem między Cyganami i Rozajnami (po północno-zachodniej stronie drogi) - ostoja płazów i ptaków wodno-błotnych (krzyżówka, żuraw).

14. Łąka obok byłego PGR Albertowo (po południowej stronie drogi Morawy - Otoczyn) - ostoja ptaków błotno-łąkowych (błotniak stawowy, derkacz, pokląskwa, potrzos).

15. Obniżenie śródpolne z łozowiskiem i trzcinowiskiem przy drodze polnej (po stronie północno-zachodniej) Gardeja - Cygany (ok. 2 km od J. Kamień) - ostoja płazów i ptaków wodno-błotnych (krzyżówka, łyska, potrzos)

16. Podmokła łąka śródpolna między Rozajnami i Rozajnami Małymi - ostoja płazów i ptaków wodno-błotnych (krzyżówka, łyska, czajka, świergotek łąkowy)

III. W trzeciej kolejności możliwe jest tworzenie użytków ekologicznych na wybranych małych obszarach o charakterze naturalnym (do 1-2 ha), będących ostojami nawet pojedynczych gatunków wymagających ochrony. Dla przykładu: stawek w Albertowie - płazy, stawek w Klecewie - płazy, stawek na pastwisku przy hotelu w Otoczynie - płazy, stawek między Morawami i Jezioro Morawy - płazy, stawek w Czarnym Górnym obok punktu 99,5 - łyska i czajka, stawek na południe od Otoczyna obok punktu 106,6 - płazy.

Tereny wskazane do zalesienia:

Podmokłe tereny na wschód i zachód od miejscowości gminnej Gardeja.

W miejscowości Bądky - tereny przylegające do lasu od wschodniej strony.
We wsi Jaromierz – tereny na północ od drogi Jaromierz – Wandowo.
W miejscowości Morawy – obszar pól przylegający do lasu od zachodniej strony.
Wieś Rozajny Małe – tereny wzdłuż drogi.

Morawsko-Klecewski Park Krajobrazowy - projekt

Park krajobrazowy jest jedną z form obszarowej ochrony przyrody, określoną w art 13.1 ustawy z dnia 16 października 1991 o ochronie przyrody (Dz. U. 114, poz 492). Jest tworzony przez wojewodę po uzgodnieniu z zainteresowanymi organami samorządu terytorialnego. Parki krajobrazowe, wraz z parkami narodowymi, rezerwatami przyrody i obszarami chronionego krajobrazu, są częścią krajowego systemu obszarów chronionych. Parki krajobrazowe są tworzone ze względu na wartości przyrodnicze, jak i kulturowe, historyczne i estetyczne. Sposób gospodarowania przestrzenią i zasobami naturalnymi na terenie parku krajobrazowego powinien być modelem tzw. zrównoważonego rozwoju, to znaczy umożliwić jednocześnie normalną egzystencję ludzi, z uwzględnieniem ich potrzeb żywnościowych, mieszkalnych, zawodowych i kulturalnych oraz możliwie pełne i trwałe zabezpieczenie przed degradacją zasobów środowiska. Oznacza to, że korzystanie ze środowiska naturalnego powinno być zbilansowane. Z tych powodów nie jest możliwe lokalizowanie na terenie parków obiektów uciążliwych dla środowiska, ze względu na emisje zanieczyszczeń czy szpecenie krajobrazu (duże budynki, wysokie kominy, energetyczne linie przesyłowe). Na terenie parku krajobrazowego jest możliwe prowadzenie bez uciążliwych ograniczeń gospodarki leśnej, rolnej, turystycznej oraz lokalnego handlu i drobnej wytwórczości jak również jest możliwy w wyznaczonych rozwój ekstensywnej zabudowy mieszkalnej i rekreacyjnej.

Morawsko-Klecewski Park Krajobrazowy (MKPK) może zostać utworzony na bazie dotychczasowego Morawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, z korektą granic uwzględniającą potrzeby zachowania krajobrazu naturalnego i zasobów przyrody ożywionej i w celu poprawy czytelności granic w terenie i zwarcia obszaru chronionego. W ramach projektowanego MKPK proponujemy wyodrębnienie trzech stref funkcjonalnych:

1. strefa ochrony krajobrazu naturalnego, obejmująca lasy, wody i tereny podmokłe,
2. strefa ochrony krajobrazu kulturowego, obejmująca pola, łąki, zadrzewienia śródpolne i pojedyncze zagrody
3. strefa kontaktowa, mieszcząca tereny zabudowane, których nie można wydzielić z obszaru parku oraz obiekty rekreacyjno-turystyczne.

Proponujemy następujący przebieg granicy zewnętrznej parku (od północy): na północ od osady Morawy po drodze polnej będącej przedłużeniem drogi Nowa Wioska - Morawy do granicy gminy obok punktu wysokościowego 87,9, po granicy gminy na wschód do Jaromierza i dalej po granicy do ciekę wodnego płynącego z Trumiejek do Trumieci. w Trumiejach do punktu wysokościowego 88,5 i dalej na zachód po granicy terenu zabudowanego i pola. Od zabudowań drogą polną w kierunku lasu (oddział 246). o granicy lasu i pola do starego cmentarza w Klecewie. Na południe od cmentarza do brzegu jeziora Kucki, wokół południowego brzegu jeziora do drogi Klecewo - Czarne Górze, do skrzyżowania z nasypem dawnej linii kolejowej i dalej do pierwszych zabudowań w Czarnym Górnym. Stąd na zachód do brzegu Jeziora Czarne. Wzdłuż południowego brzegu jeziora po granicy szuwarów i łąki do punktu wysokościowego 101,3, stąd na zachód do drogi Czarne Dolne - Rozajny na północ do Rozajn i dalej do Rozajn Małych i po drodze utwardzonej do osady Jurki. Dalej polna aleją lipowo dębową na północny wschód do Nowej Wioski. Po Południowej granicy parku w Nowej Wiosce na wschód i dalej na północ. Po

granicy terenu zabudowanego do drogi Nowa Wioska - Morawy. Po wymienionej drodze do boiska sportowego obok lasu. Stąd wokół południowej, zachodniej i północnej granicy lasu z powrotem do drogi do Moraw i dalej w kierunku Moraw. 200m przed osadą w prawo na drogę polną i po niej na wschód do brzegu lasu, po czym na północ do stacji transformatorowej na wschodnim krańcu Moraw, z tego miejsca po drodze utwardzonej 300m na północny wschód do skrzyżowania z drogą polną prowadzącą na zachód (200m na północ równoległe do drogi prowadzącej przez Morawy), po drodze polnej do punktu wyjścia. W razie rezygnacji z utworzenia parku krajobrazowego możliwe jest przyłączenie do Morawskiego OChK terenów znajdujących się w przedstawionych granicach projektowanego parku, a nie objętych dotychczas ochroną.

Wytyczony powyżej obszar MKPK zawiera 8 jezior.

Stwierdzono tu występowanie ponad 200 gatunków roślin naczyniowych, w tym 9 objętych ochroną gatunkową. Obszar projektowanego parku zamieszkuje co najmniej 6 gatunków płazów, 85 gatunków ptaków i 11 gatunków ssaków. Do szczególnie cennych i interesujących gatunków zwierząt występujących na terenie projektowanego MKPK należą: perkoz dwuczuby, kormoran, bocian czarny, łabędź niemy, gęś gęgawa, krakwa, płaskonos, gągoł, tracz nurogęs, błotniak stawowy, trzmielojad, gołąb siniak.

Ochrona najwartościowszych fragmentów parku może być prowadzona w oparciu o sieć kilkunastu wskazanych użytków ekologicznych. Na projektowanym obszarze parku znajduje się 5 osad lub fragmentów osad. Obecny stan zagospodarowania pozwala na wskazanie następujących stref kontaktowych z możliwością inwestowania w rozwój turystycznej bazy pobytowej: Międzylesie, Klasztorzek, Nowa Wioska (nad J. Klasztornym), Rozajny Małe, Rozajny, Jaromierz, Czarne Małe, Czarne Górne.

III. ZAŁOŻENIA DOTYCZĄCE INFRASTRUKTURY W GMINIE GARDEJA

Gospodarka wodna i ochrona wód

Woda jest jednym z podstawowych elementów środowiska podlegających ochronie. Zasady racjonalnego wykorzystywania i ochrony środowiska, w tym środowiska wodnego są uregulowane w ustawie z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz.196), a zasady gospodarowania zasobami wód i ich ochrony - w ustawie z dnia 24 października 1974 r. - Prawo Wodne (Dz.U. Nr 38, poz. 230, z późniejszymi zmianami) i w rozporządzeniach wykonawczych.

Do właściwości gminy należą następujące zagadnienia w zakresie gospodarki wodnej i ochrony wód powierzchniowych:

- a) wydawanie decyzji zobowiązujących właścicieli gruntów do wykonywania niezbędnych urządzeń zabezpieczających wodę przed zanieczyszczeniem lub zabraniających wprowadzania nienależycie oczyszczonych ścieków do wody lub ziemi,
- b) wprowadzenie obowiązku podłączenia obiektów budowlanych na koszt właścicieli do komunalnej sieci kanalizacyjnej biegnącej wzdłuż ulicy, przy której usytuowane są te obiekty,
- c) ustalenie terminów łączenia budynków prywatnych w mieście z siecią wodociagową i kanalizacyjną stanowiącą własność komunalną,
- d) ustalanie linii brzegu dla śródlądowych wód niezeglownych,
- e) przyznawanie odszkodowań za trwałe zajęcie gruntu przez wodę płynącą, stanowiącą własność Państwa,
- f) zatwierdzenie ugody zawartej przez właścicieli sąsiadujących gruntów w przedmiocie zmiany stosunków wodnych na gruntach,
- g) udzielanie upoważnień kompetentnym osobom do wejścia na grunt i do budynków w celu wykonania pomiarów, badań i wierceń lub innych podobnych czynności, jeżeli jest to niezbędne w związku z projektowanym wykonaniem na koszt Państwa urządzeń wodnych oraz ich utrzymanie i eksploatację.

Zgodnie z ustawą o samorządzie terytorialnym, do zadań gminy należą również sprawy wodociągów, zaopatrzenia w wodę, kanalizacji oraz usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych. Do wyłącznej kompetencji rady gminy należy ustalenie opłaty za wodę pobieraną z urządzeń zaopatrzenia w wodę i za ścieki wprowadzane do urządzeń kanalizacyjnych.

Ocena stanu istniejącego wodociągów

Z punktu widzenia zasobów wód podziemnych nie istnieją ograniczenia w zaopatrzeniu w wodę całej ludności gminy Gardeja. Istniejące urządzenia stacji wodociagowych umożliwiają całkowite pokrycie obecnych potrzeb wodnych miasta. Biegące od stacji wodociagowych magistrale mają również rezerwy przepustowości. Podłączenie istniejących budynków wiąże się jedynie z rozbudową sieci rozdzielczej i przyłączy.

W zakresie gospodarki wodno-ściekowej należy przyjąć, że prawie wszyscy mieszkańcy będą mogli korzystać ze zorganizowanego systemu zaopatrzenia w wodę poprzez wodociąg gminny.

Pozwoli to na podwyższenie standardu życia mieszkańców oraz zwiększenie atrakcyjności terenu dla nowych inwestycji. Do podstawowych zadań w zakresie zaopatrzenia w wodę należy:

- a) rozbudowa gminnej sieci wodociagowej we wsiach potencjalnego rozwoju usług

- turystycznych tzn. Nowa Wioska, Klasztor, Międzylesie.
- b) rozbudowa gminnej sieci wodociągowej we wsiach Trumieje, Wilkowo, Wrocławek,
 - c) rozbudowa gminnej sieci wodociągowej we wsiach Czachówko, Otłówko, która uczyni ten teren atrakcyjniejszym dla inwestorów, szczególnie wzdłuż drogi krajowej Stolno – Nowy Dwór Gdański,
 - d) modernizacja gminnej sieci wodociągowej, polegająca na wymianie rur betonowo-azbestowych (około 30% długości gminnego wodociągu posiada takie rury),
 - e) dalszy proces spinania sieci wodociągowej, który umożliwi dostawę wody do odbiorców nawet w sytuacji awarii najbliższego ujęcia wody,
 - f) wykorzystanie istniejących ujęć wody byłych PGR na potrzeby rozbudowy wodociągu gminnego.

Gospodarka ściekowa

Jako zasadę przyjmuje się, że docelowo wszystkie miejscowości wyposażone w zbiorcze systemy wodociągowe kierować będą ścieki do utylizacji w jednej z następujących form:

- podłączenie do gminnej oczyszczalni ścieków w Gardei,
- podłączenie do zbiorczej komory ściekowej z wywozem ścieków lub przesyłem kanalizacją ciśnieniową do sąsiedniej oczyszczalni,
- lokalne przydomowe lub grupowe systemy wywozu ścieków (pozostałe miejscowości). Ze względu na warunki glebowe i wodne nie powinny być stosowane systemy rozsączania.

System gospodarki ściekowej będzie rozbudowywany z założeniem objęcia docelowo 14 głównych miejscowości, w których mieszka ponad 45% stałej ludności gminy. Są to oprócz Gardei: Trumieje, Wilkowo, Pawłowo, Czarne Górne, Nowa Wioska, Wandowo, Klasztor, Otoczyn, Morawy, Jaromierz, Rozajny, Cygany, Krzykosy, Bądky. W trakcie projektowania poszczególnych rozwiązań konieczne będzie również uwzględnienie rosnącej presji turystycznej na miejscowości Czarne Małe, Czarne Dolne i Klasztor.

Z generalnej analizy przestrzennego rozlokowania skupisk ludzkich wynika możliwość realizacji programu w zakresie gospodarki ściekowej według następujących schematów:

Wariant I

Budowa lokalnych oczyszczalni ścieków we wszystkich w/w miejscowościach, sprzężonych z miejscowymi systemami rozdzielczej kanalizacji sanitarnej typu grawitacyjnego, ciśnieniowego lub mieszanego. Systemy kanalizacyjne powinny posiadać wydzielone punkty zlewne umożliwiające kierowanie do oczyszczania ścieków z rozproszonych zabudowań nie podłączanych do systemów kanalizacyjnych. Preferowane będą oczyszczalnie typu kontenerowego (ze względu na łatwość montażu i obsługi), a alternatywnie (zwłaszcza w miejscowościach turystycznych) tzw. reaktory sekwencyjne, zapewniające dużą elastyczność pracy oczyszczalni przy zmiennej ilości ścieków.

Wariant II

W rejonach koncentracji skupisk osiedleńczych zakłada się alternatywne rozpatrywanie budowy oczyszczalni grupowych, przyjmujących ścieki z kilku sąsiednich miejscowości. Wstępna analiza topograficzna wskazuje na potencjalne możliwości utworzenia następujących systemów:

System nr 1 Wilkowo, Trumieje, Pawłowo, Klecewo.

System nr 2 Nowa Wioska, Klasztor, Wandowo, Morawy.

System nr 3 Cygany, Rozajny.

Dla pozostałych miejscowości (Krzykosy, Bądky, Jaromierz) należy realizować

systemy lokalne, jak opisane w wariancie I. Oczyszczalnie grupowe powinny być projektowane z uwzględnieniem możliwości przyjmowania ścieków z szamb wprowadzanych przez punkty zlewne zlokalizowane na końcówkach sieci kanalizacyjnej.

Dla miejscowości o ilości mieszkańców nie przekraczającej 50-70 osób należy rozważać alternatywnie indywidualne oczyszczalnie przydomowe, indywidualne szamba z wywozem do punktów zlewnych, względnie zbiorniki bezodpływowe grupujące ścieki z większej ilości obiektów (z wywozem do oczyszczalni).

Docelowo komory zbiorcze, pomiędzy którymi uzasadnione będzie wykonanie ciśnieniowych linii przesyłowych oraz punkty zlewne powinny pracować jako zbiorniki czerpne przepompowni ścieków kierowanych do oczyszczania w istniejących obiektach. Ze względu na duże zróżnicowanie wysokościowe terenu dla sieci przesyłowych należy preferować układy ciśnieniowe. Ich stosowanie staje się coraz popularniejsze w Polsce, ze względu na:

- dostępność urządzeń zbiornikowo-tłocznych oraz ich przystępną cenę,
- możliwość układania przewodów ciśnieniowych równoległe do powierzchni terenu na stosunkowo niewielkiej głębokości,
- możliwość budowy tańszych w eksploatacji i skuteczniejszych pod względem ekologicznym, centralnych (grupowych) oczyszczalni ścieków,
- możliwość istotnego zmniejszenia wymiarów urządzeń do oczyszczania ścieków i stosowania technologii osadu wysokoobciążonego poprzez wyeliminowanie infiltracji i wód przypadkowych,
- krótszy czas i ułatwienie realizacji inwestycji (niewielka objętość robót ziemnych, możliwość stosowania lekkich i łatwych w montażu przewodów z tworzyw sztucznych);

Niemniej jednak przy wyborze lokalnych systemów oczyszczania ścieków i planowaniu sieci kanalizacyjnych należy każdorazowo przeprowadzić analizę typu „koszty-korzyści”.

Wybór technologii przy projektowaniu oczyszczalni dla mniejszych osiedli należy uzależnić od rodzaju odbiornika ścieków oczyszczonych oraz warunków gruntowo-wodnych terenu. Jeżeli ścieki będą odprowadzane do ziemi i płynących wód powierzchniowych, należy stosować oczyszczanie mechaniczne i biologiczne.

Pojedyncze przydomowe oczyszczalnie ścieków powinny być tanimi, ale wysokoefektywnymi oczyszczalniami biologicznymi dającymi możliwość usuwania związków biogennych (głównie fosforu w module chemicznym) dostosowanymi do warunków lokalnych. Wykorzystywać należy przede wszystkim licznie oferowane na rynku typowe małe oczyszczalnie, w tym nowe oczyszczalnie hydrobotaniczne. Oczyszczalnie tego typu preferowane będą również w stosunku do pojedynczych gospodarstw, z których wywóz ścieków lub budowa sieci przesyłowych są nieuzasadnione z przyczyn ekonomicznych.

W przypadku braku możliwości zainstalowania domowej oczyszczalni jako alternatywa stosowane są szczelne zbiorniki bezodpływowe, z których ścieki wywożone są taborem asenizacyjnym do najbliższej oczyszczalni ścieków. To rozwiązanie zazwyczaj okazuje się jednak rozwiązaniem najdroższym w eksploatacji, ponadto nie ma możliwości pełnej kontroli szczelności zbiorników i przestrzegania prawidłowego wywozu ścieków. Wykorzystywanie szczelnych szamb może być dopuszczalne pod warunkiem zapewnienia sprawnego systemu wywożenia ścieków wozami asenizacyjnymi. Dlatego też równoległe władze gminy powinny podjąć szeroko zakrojoną akcję uświadamiającą mieszkańców w zakresie ochrony wód gruntowych - a co za tym idzie - również czystości jezior na terenie gminy Gardeja, ściśle wpływających na jej atrakcyjność turystyczną.

Gospodarka odpadami

Zagadnienia związane z gospodarką odpadami oraz utrzymaniem czystości regulowane są w: ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz ustawie

z dnia 27 czerwca 1997 r. o odpadach.

Utrzymanie czystości i porządku w gminach należy do obowiązkowych zadań własnych gmin. Władze gminy obowiązane są realizować gospodarkę odpadami komunalnymi.

Gminy w szczególności:

- a) tworzą warunki do wykonywania prac związanych z utrzymaniem czystości i porządku na terenie gminy lub zapewniają wykonanie tych prac przez tworzenie odpowiednich jednostek organizacyjnych,
- b) zapewniają budowę, utrzymanie i eksploatację, własnych lub wspólnych z innymi gminami, składowisk odpadów komunalnych i obiektów wykorzystywania lub unieszkodliwiania tych odpadów,
- c) zapobiegają zanieczyszczaniu ulic, placów i terenów otwartych przez: likwidację składowania odpadów w miejscach do tego nie przeznaczonych i przeciwdziałanie takiemu składowaniu, budowę i utrzymanie szaletów publicznych, ustawianie koszy ulicznych na odpady w rejonach intensywnego ruchu pieszego, organizowanie odbioru odpadów komunalnych z urządzeń ruchomych,
- d) określają wymagania wobec osób utrzymujących zwierzęta domowe w zakresie bezpieczeństwa i czystości w miejscach publicznych,
- e) organizują ochronę przed bezdomnymi zwierzętami na zasadach określonych w odrębnych przepisach,
- f) tworzą warunki do selektywnej zbiórki, segregacji i składowania odpadów przydatnych do wykorzystywania oraz współdziałają z jednostkami organizacyjnymi i osobami podejmującymi zbieranie i zagospodarowywanie tego rodzaju odpadów,
- g) współdziałają z właściwymi organami administracji rządowej w organizowaniu gospodarki odpadami niebezpiecznymi wydzielonymi z odpadów komunalnych,
- h) zapewniają budowę, utrzymanie i eksploatację, własnych lub wspólnych z innymi gminami, grzebowisk oraz miejsc spalania zwłok zwierzęcych i ich części,
- i) znakują obszary dotknięte lub zagrożone chorobą zakaźną zwierząt

Rada Gminy, na podstawie delegacji zawartej w ustawie, wydaje uchwałę określającą szczegółowe zasady utrzymania porządku i czystości na terenie gminy.

Ponadto do kompetencji organów gminy w zakresie utrzymania porządku i czystości należy wydawanie zezwoleń na prowadzenie przez inne podmioty niż gminne jednostki organizacyjne działalności polegającej na unieszkodliwianiu odpadów komunalnych, prowadzeniu działalności ochronnej przed bezdomnymi zwierzętami oraz prowadzeniu schronisk dla bezdomnych zwierząt.

W zakresie kompetencji władz gminnych znajdują się również zagadnienia związane z gospodarką odpadami innymi, niż komunalne. W szczególności sposób postępowania z odpadami innymi niż niebezpieczne, wytworzonymi w ilości od jednej tony do jednego tysiąca ton rocznie, z wyłączeniem odpadów komunalnych, wymaga uzgodnienia wytwarzającego odpady z wójtem

Jednym z ważniejszych problemów, przed którym stoi aktualnie gmina Gardeja jest konieczność uregulowania gospodarki odpadowej.

Od prawie 10 lat gmina wspólnie z miastem Kwidzynielem eksploatuje wysypisko znajdujące się we wsi Bądkki. Obiekt ten z uwagi na nie spełnianie wszystkich wymogów ochrony środowiska oraz jego zapełnienie powinien w możliwie najkrótszym czasie zostać zamknięty, a jego teren zrehabilitowany.

Dlatego w możliwie krótkim czasie należy podjąć działania, które mają na celu budowę nowego gminnego składowiska odpadów, które spełniałoby wszystkie normy sanitarne i co ważniejsze ochrony środowiska.

Na terenie gminy brak jest miejsc, w których można by bez specjalnej szkody dla

mieszkańców i przyrody zlokalizować nowoczesne duże wysypisko.

Dlatego zarząd gminy powinien przystać na jedno z trzech proponowanych rozwiązań:

Budowa spalarni śmieci, która obsługiwać będzie nie tylko gminę Gardeja, ale także będzie świadczyć usługi sąsiednim gminom. Z funkcjonowania tego typu obiektu gmina powinna osiągać wymierne, wysokie korzyści. Lokalizacja obiektu winna być uzależniona od obszaru, który będzie obsługiwała. Jednocześnie powinna ona umożliwiać racjonalne wykorzystanie ciepła, które będzie produkowała. Stąd wskazane jest umiejscowienie jej w niewielkiej odległości od dużych wsi, nie wyłączając Gardei. Inwestycja taka będzie bardzo kosztowna, wydaje się jednak, że przy opracowaniu właściwego programu gmina Gardeja może otrzymać daleko idące dofinansowanie

Budowa bardzo dużego składowiska śmieci na terenie wsi Gilwy (gmina Kwidzyn). Byłoby to składowisko dla całego powiatu kwidzyńskiego, realizowane przez miasto Kwidzyn wspólnie z ościennymi gminami. Teren zarezerwowany pod tę inwestycję obejmuje obszar około 100 ha, co pozwoliłoby eksploatować wysypisko przez blisko 50 lat.

Budowa małego, tylko dla gminy Gardeja wysypiska odpadów. Orientacyjnych lokalizacji jest kilka, jednak żadna z nich nie jest w wystarczającym stopniu obojętna dla środowiska i ludzi. Przeciwno temu wariantowi przemawiają bardzo wysokie koszty budowy nowoczesnego składowiska odpadów, które musiałaby gmina pokryć w całości. Korzyścią byłoby uniezależnienie się od wysypisk na terenie gmin ościennych oraz rozwiązanie problemu gospodarki odpadowej na kilkadziesiąt lat.

Lokalizacje proponowanych obiektów przedstawiono na mapie.

System gromadzenia i utylizacji odpadów w poszczególnych miejscowościach oparty powinien być także o Wiejskie Punkty Gromadzenia Odpadów przy powszechnym stosowaniu zasady *segregacji śmieci* w miejscu ich powstawania. System utylizacji śmieci powinien obligatoryjnie objąć wszystkie posesje i obiekty zlokalizowane na terenie gminy, w tym również obiekty użyteczności publicznej. Podstawowym jego celem winno być wyeliminowanie dzikich wysypisk i przypadkowych miejsc wyrzucania odpadów. Punkty te powinny być zlokalizowane w łatwo dostępnych miejscach np. przy drogach gminnych poza zabudowaniami wsi, ale jednocześnie w miarę możliwości osłoniętych i nie zakłócających harmonii krajobrazu.

Każdy punkt powinien być wyposażony w co najmniej jeden kontener na odpady komunalne, trzy osobne pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów: na stłuczkę szklaną, odpady PET, tekstylia i szmaty, zbiornik na zużyte oleje i wydzielone miejsce na złom i gruz budowlany.

Odpady z pojemników wywożone będą w systemie wymiennym (zamiana pojemnika pełnego na pusty).

Równoległe na terenie całej gminy akcja propagowania selektywnej zbiórki odpadów oraz kompostowania odpadów organicznych, nakierowana na wskazywanie korzyści finansowych i środowiskowych płynących z tych działań.

IV. ZAŁOŻENIA DOTYCZĄCE ROZWOJU KOMUNIKACJI

System transportowy i komunikacji drogowej w gminie Gardeja jest jednym z ważniejszych czynników rozwoju gminy. Powinien on zapewniać szybkie połączenia pomiędzy miejscowościami w gminie oraz nie wpływać przy tym ujemnie na warunki życia mieszkańców gminy. Wpływ na sprawne funkcjonowanie systemu transportu ma kształtowanie podsystemów komunikacji, organizacji ruchu, układu przestrzennego dróg i ulic oraz stanu technicznego nawierzchni, a także odpowiednia polityka przestrzenna gminy i zarządzanie systemem transportu.

Działania te powinny równolegle objąć prace nad:

- a) modernizacją głównie jakości nawierzchni dróg w gminie,
- b) ograniczeniem uciążliwości drogi krajowej Stolno – Nowy Dwór Gdański na odcinku przechodzącym przez Gardeję,
- c) zorganizowaniem sprawnego systemu transportowego, łączącego Gardeję z pozostałymi miejscowościami gminy.

- a) Modernizacja jakości nawierzchni dróg w gminie

Jest to bez wątpienia najbardziej palący problem. Modernizacja powinna obejmować położenie nowej, ulepszonej nawierzchni bitumicznej, która będzie odporna na transport ciężkich maszyn stosowanych w rolnictwie. Część dróg powinna być poszerzona, z wydzielaniem odpowiednio wydzielonego pasa dla rowerzystów. W ramach poszerzania dróg powinny zostać wyznaczone miejsca parkingowe i postojowe dla rowerzystów oraz ruchu samochodowego.

W pierwszej kolejności powinny być modernizowane drogi najczęściej uczęszczane Gardeja – Czarne Dolne – Trumieje – Trumiejki, Gardeja – Łasin (do granic gminy), Czarne Dolne – Rozajny, Wandowo – Nowa Wioska – Morawy, Otczyn – Krzykosy.

Modernizacja dróg powinna uwzględniać dość duży ruch pieszy na drogach wiejskich, szczególnie w pobliżu szkół oraz sklepów. Miejsca te powinny zostać oznakowane, a w niektórych wypadkach powinno się wprowadzić środki uspokajania ruchu np. oznakowane garby na jezdni. Ich wprowadzenie nie będzie paraliżowało ruchu, z jedynie zmusi kierowców do zachowania szczególnej uwagi i zmniejszenia prędkości pojazdów.

- b) Ograniczenie uciążliwości drogi krajowej Stolno – Nowy Dwór Gdański na odcinku przechodzącym przez Gardeję.

Najpoważniejszym zagrożeniem dla prawidłowego rozwoju miejscowości gminnej jest tranzyt samochodów osobowych i ciężarowych przez centrum Gardei. Należy więc podjąć działania zmierzające do ograniczenia a w perspektywie wyeliminowania ruchu ciężkiego z centrum miasta, zarówno tranzytowego jak i docelowego.

Priorytetową inwestycją dla Gardei jest budowa planowanego obejścia miejscowości gminnej. Wyznaczenie obwodnicy, która szerokim łukiem omijałaby Gardeję jest wskazane ze względu na niską nośność terenów (głównie warunki wodne) i wysokie koszty poprawy tych parametrów. Obwodnica przyczyni się do poprawy warunków ruchu drogowego, będzie natomiast stanowiła zagrożenie dla środowiska naturalnego. Projektując obwodnicę należy zatem maksymalnie zmniejszyć jej negatywny wpływ na stan środowiska, w szczególności analizując ciągi ekologiczne wokół Gardei. Gmina powinna prowadzić wszelkie możliwe działania prowadzące do jak najszybszej realizacji tej inwestycji. Działania powinny objąć negocjacje z administracją drogową w celu jak najkrótszego cyklu realizacji inwestycji.

Wybudowanie obwodnicy pozwoli na wyeliminowanie ciężarowego ruchu tranzytowego z centrum miejscowości, wpłynie na poprawę warunków hałasowych, jakości powietrza oraz

bezpieczeństwa mieszkańców w miejscowości gminnej. Umożliwi ona również zwiększenie dostępności terenów wokół Gardei – a tym samym powinna wpłynąć na lepsze warunki do inwestowania na tych terenach, z uwzględnieniem jednakże ograniczeń wynikających zwłaszcza z wymogów ochrony środowiska naturalnego.

W planach znajduje się także budowa obwodnicy Kwidzyna, która ułatwić ma ruch tranzytowy z ominięciem tego miasta. Przewidziany do ewentualnej realizacji jest jeden z dwóch wariantów. Z punktu widzenia interesów mieszkańców gminy Gardeja korzystniejszy jest zmodyfikowany przebieg drugiego wariantu, który obwodnicę wyprowadzać powinien nie we wsi Bądkki lecz znacznie dalej w pobliżu Otlówka.

c) Zorganizowaniem sprawnego systemu transportowego, łączącego Gardeję z pozostałymi miejscowościami gminy.

Należy podjąć działania w celu zwiększenie oferty komunikacji autobusowej zarówno jeśli chodzi o dostępność oraz częstotliwość kursowania.

Komunikacja autobusowa powinna być oparta na autobusach kursujących w głównych relacjach do Kwidzyna (i dalej do Malborka, Gdańska) oraz od Grudziądza (i dalej do Torunia). Oprócz tego komunikacja autobusowa powinna być uzupełniana przez sieć mikrobusów obsługujących większość obszaru gminy. Komunikacja mikrobusowa mogłaby być zorganizowana we własnym zakresie przez gminę. Mikrobusy powinny kursować wystarczająco często, najlepiej w stałych odstępach czasu, np. co dwie godziny.

Władze gminne, mając na uwadze rozwijającą się funkcję turystyczną gminy, powinny dbać o właściwe oznakowanie dróg prowadzących do terenów wypoczynkowych i rekreacyjnych, poprzez tablice informacyjne oraz drogowskazy. Usprawni to poruszanie się turystów po terenie gminy oraz bezpośrednio wpłynie na poprawę wizerunku gminy Gardeja jako dobrze zorganizowanej i nastawionej na właściwą obsługę turystów.

Ścieżki rowerowe

Podstawowe kryteria, które uwzględniono przy wyznaczaniu tras rowerowych na terenie gminy to:

- uwarunkowania środowiska przyrodniczego, kulturowego, istniejąca baza żywieniowa i noclegowa,
- wykorzystanie istniejących dróg o małym natężeniu ruchu,
- wykorzystanie nasypów nieczynnych linii kolejowych,
- prowadzenie przez najpiękniejsze i najciekawsze krajobrazowo obszary,
- umożliwienie zwiedzania ciekawych miejscowości, obiektów, zabytków, cmentarzy wojennych,
- najdogodniejsza, najkrótsza i bezpieczna droga do celu – dojazd do szkoły, ewentualnie do pracy, terenów rekreacji itp.,
- nawiązanie w swych punktach początkowych i końcowych do obiektów turystycznych, względnie przystanków środków komunikacji,
- system rowerowy obejmuje całą gminę, łączy wszystkie możliwe źródła i cele podróży.

Możliwości rozwoju turystyki rowerowej, a koncepcja tras ścieżek rowerowych.

W stanie istniejącym w gminie Gardeja rower nie pełni znaczącej roli w obsłudze turystycznej i transportowej, choć udział podróży rowerem, szczególnie na małych odległościach jest znaczny.

Miłośnicy i użytkownicy roweru nie mają oznakowanych tras ścieżek rowerowych. Poruszają się po drogach o dużym natężeniu ruchu samochodowego, zwłaszcza dzieci dojeżdżające do szkół podstawowych.

Ze względu na trudne warunki drogowo – ruchowe, jazda rowerem jest niebezpieczna. Pobocza dróg, którymi jeżdżą rowerzyści, są bardzo zniszczone, a dziury w jezdniach stanowią duże zagrożenie.

Rowerzystów obowiązują wszystkie zakazy ruchu, nie wolno im korzystać z chodników, dlatego też należy w gminie i na obszarze miasta stworzyć system udogodnień dla rowerzystów. Drogi rowerowe poprawią bezpieczeństwo oraz komfort jazdy.

Na terenie gminy istnieją nasypy nieczynnych linii kolejowych. Celowe jest przekształcenie ich w ścieżki rowerowe, tym bardziej, że idea ta jest już sprawdzona w Polsce i wydaje się warta pełnej analizy.

W gminie Gardeja na wielu odcinkach istniejących dróg o małym natężeniu ruchu, są możliwości wyznaczenia ścieżek rowerowych, co jest bardzo korzystne, ponieważ w przyszłości nie będzie potrzeby wykupywania terenów pod projektowane ścieżki rowerowe.

Niestety na obszarach zurbanizowanych prowadzenie dróg rowerowych wzdłuż dróg samochodowych jest nie do uniknięcia.

W obszarach mniej zurbanizowanych słuszne okazuje się, prowadzenie drogi rowerowej równolegle od drogi samochodowej, gdyż ta przebiega najkrótszą od wieków ustaloną trasą, przez co znajduje się najbliżej celów atrakcyjnych dla rowerzystów.

Z roweru korzysta się przede wszystkim dla niezależności od innych środków transportowych oraz dla rekreacji i poprawy stanu zdrowia.

Rower może być elementem integrującym przestrzeń gminy, poprawiającym funkcjonowanie organizmu wiejskiego oraz warunki życia mieszkańców. Trasy rowerowe muszą zapewnić poczucie bezpieczeństwa, chroniąc przed wypadkami drogowymi. Należy zadbać o odpowiednie oznakowanie i oświetlenie tras.

Budowa ciągów rowerowych już w niedalekiej przyszłości może stworzyć mieszkańcom gminy nowe perspektywy w zakresie rekreacji i przemieszczeń na krótkie odległości oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności miejscowości, jako ośrodka turystyczno – krajoznawczego. Stworzy dodatkowe miejsca pracy przy obsłudze na trasie punktów gastronomicznych, obiektów sanitarnych, sportowych, strzeżonych parkingów, wypożyczalni i przechowalni rowerów, punktów naprawczych itd.

Uruchomienie nowych działalności przyczynić się może do wzrostu liczby miejsc pracy, zwiększą się dochody gminy i mieszkańców, część ludzi zwłaszcza młodych zatrzyma się na wsi.

Ścieżki rowerowe usytuowane z dala od masowego ruchu, w otoczeniu przyrody, stanowiąc będą jeden z głównych elementów przyciągających turystów na wieś. Mogą stać się szansą dla wsi, które nie posiadają atrakcji przyciągających turystów. Warunkiem wykorzystania tej szansy jest infrastruktura dla rowerzystów tzn. noclegi i wyżywienie.

Ponadto stworzą możliwość aktywnego wypoczynku w bezpośrednim kontakcie z przyrodą, poznawanie jej walorów, zwiedzanie ciekawych miejsc, obiektów oraz kultury regionalnej.

Stanowiąc będą atrakcją nie tylko dla turysty krajowego, ale także zagranicznego, przyzwyczajonego u siebie do takiej formy wypoczynku.

Przyjęto założenie, że sieć ścieżek rowerowych tworzyć będą trasy o znaczeniu lokalnym o charakterze: przyrodniczo – krajobrazowym, edukacyjnym oraz dojazdów do szkół, pracy i usług.

Pierwszy rodzaj tras ścieżek rowerowych będzie miał charakter przelotowy, wiążąc jednocześnie ze sobą istotne z punktu widzenia turystycznego:

- regiony,
- obszary,

- miejscowości.

Trasy lokalne, związane są wyraźnie z jakimś ośrodkiem, pojedynczym węzłem, posiadają określony cel podróży rowerem.

Wyżej wymienione trasy będą funkcjonowały w powiązaniu z siecią punktów usługowych, rozmieszczonych, w sposób który zapewni dobrą obsługę.

Łącznie wszystkie razem zapewnią turystom rowerowym możliwość poznania najatrakcyjniejszych obiektów i obszarów gminy m. innymi: zabytków kultury, miejsc widokowych położonych na wzgórzach i skarpach, malowniczych dolin rzek, jezior, gospodarstw rolnictwa i sadownictwa ekologicznego, miejsc o wyjątkowych wartościach historycznych, cmentarzy wojennych.

Przebieg tras ścieżek rowerowych dla gminy Gardeja pokazano na rysunku. „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gardeja”.

Rozmieszczenie punktów obsługi ruchu rowerowego.

Nieodłącznymi elementami zagospodarowania obszaru gminy Gardeja dla potrzeb turystyki rowerowej są punkty obsługi ruchu rowerowego oraz punkty węzłowe i zorganizowane punkty zatrzymań rowerzystów.

Rozmieszczenie, powiązanie z trasami oraz wyposażenie w usługi decydować będzie o poziomie obsługi tej formy turystyki, a zatem o jej atrakcyjności i rozwoju.

Nowa Wioska – podstawowy punkt obsługi ruchu rowerowego, (Wandowo rozwiązanie alternatywne) w zależności od potrzeb spełniać będzie kilka funkcji np.:

- zapewniać noclegi,
- zapewniać codzienną obsługę (usługi handlowe i gastronomiczne, bankowe, medyczne, informacja turystyczna),
- usługi w zakresie transportu publicznego,
- usługi w dziedzinie łączności,
- organizację imprez kulturalnych i rozrywkowych,
- organizację rekreacji krajoznawczej,
- organizację sportu i rekreacji,
- możliwości korzystania z innych form turystyki, głównie konnej.

Punkt węzłowy zlokalizowane winny być w Gardei i Czarnem Dolnem. Wyposażone powinny być w parking dla rowerów urządzenia sanitarne pojemniki na śmieci.

Zorganizowane punkty zatrzymań rowerzystów powinny być wyposażone w:

- urządzenia sanitarne,
- śmietniki,
- parkingi dla rowerów,
- zadaszenia i ławki,
- miejsce na ognisko.

ELEMENTY STRATEGII DLA GMINY GARDEJA

Określenie misji i głównych kierunków rozwoju gminy Gardeja

W przypadku elementów strategii dla gminy Gardeja opracowano układ:
wizja - cele strategiczne (główne) – cele operacyjne.

Wszystkie cele odpowiadają stanowi, który gmina ma osiągnąć w założonym w strategii horyzoncie czasowym dziesięciu lat. Ważne jest, aby wszystkie cele były mierzalne, realne i akceptowane przez społeczność regionu.

Opracowaniu wyżej wymienionych elementów zgodnie z odczuciami mieszkańców gminy służyć miały interaktywne konsultacje, prowadzone w formie rozesłanych ankiet oraz warsztatów.

Wśród mieszkańców gminy Gardeja rozesłanych zostało 80 ankiet. Odpowiedzi udzieliło 18 osób.

5 osób zadeklarowało zainteresowanie pracą w zespole ds. zagospodarowania przestrzennego, infrastruktury technicznej i ochrony środowiska

7 osób – w zespole ds. społecznych

5 osób - w zespole ds. rozwoju gospodarczego i promocji gminy.

Na pytanie “czy chciałaby Pani/Pan pozostać na zawsze w gminie Gardeja 6 osób udzieliło odpowiedzi “Tak”, 8 “Raczej tak” i 4 – “Nie wiem”. Wskazuje to na duży stopień identyfikacji osób biorących udział w ankiecie z gminą.

Pytania 5- 7 dotyczyły postrzegania wizerunku przestrzennego gminy.

W odpowiedzi na pytanie: “Czy na terenie gminy są miejsca, które Pan/Pani szczególnie lubi odwiedzać”, najczęściej podawane były;

- jezioro Kamień wraz z GOKSiR – 7 osób
- okolice Jaromierza – 4 osoby
- okolice jeziora “Głęбочek” – 2 osoby

W odpowiedzi na pytanie: “Czy na terenie gminy są miejsca, które się Panu/Pani szczególnie nie podobają”, najczęściej podawane były;

- centrum Gardei – 5 osób
- zaniedbane osiedla po byłych PGR – 5 osób
- dzikie wysypiska - 3 osoby

W odpowiedzi na pytanie: "Jakie trzy miejsca lub obiekty pokazałby by Pan(i) gościom odwiedzającym po raz pierwszy waszą Gminę" najczęściej podawane były;

- jezioro Kamień wraz z GOKSiR – 11 osób
- hotel w Otoczynie – 6 osób
- pałac w Klecewie – 5 osób
- stadnina koni w Nowej Wiosce – 5 osób
- zabytkowe kościoły, w tym zwłaszcza mały kościół w Gardei – 3 osoby

Pytania 8 – 11 dotyczyły zagadnień, które powinny być kluczowe przy opracowywaniu strategii rozwoju gminy.

Jako trzy generalnie najważniejsze problemy, które należy uwzględnić w strategii podane zostały:

- gazyfikacja gminy – 5 osób, 13 pkt
- poprawa stanu dróg – 5 osób, 13 pkt
- bezrobocie w byłych PGR – 5 osób, 11 pkt,
- utrzymanie czystości i porządku, likwidacja dzikich wysypisk – 5 osób, 8 pkt
- rozwój przedsiębiorczości – 3 osoby, 8 pkt
- tworzenie nowych miejsc pracy – 3 osoby, 7 pkt.

(przyjęto – nr 1 – 3 pkt, nr 2 – 2 pkt, nr 3 – 1 pkt)

Jako trzy najważniejsze problemy, których sposób rozwiązania powinien zostać określony w strategii rozwoju gminy, dotyczące zagospodarowania przestrzennego, ochrony środowiska i infrastruktury technicznej wymienione zostały:

- poprawa stanu dróg w gminie - 15 osób, 37 pkt,
- utrzymanie czystości i porządku w gminie, w tym zwłaszcza gospodarka odpadami stałymi - 6 osób, 10 pkt,
- gazyfikacja gminy - 6 osób, 12 pkt.
- kanalizacja - 4 osoby, 10 pkt.
- zaopatrzenie w wodę - 5 osób, 9 pkt,

(przyjęto – nr 1 – 3 pkt, nr 2 – 2 pkt, nr 3 – 1 pkt)

Jako trzy najważniejsze problemy, których sposób rozwiązania powinien zostać określony w strategii rozwoju gminy, dotyczące spraw społecznych podane zostały:

- szkolnictwo - 12 osób, 32 pkt,
- rozwój sportu i rekreacji - 7 osób, 13 pkt,
- organizacja miejsc pracy - 6 osób, 12 pkt.
- bezpieczeństwo publiczne - 3 osoby, 6 pkt.,

(przyjęto – nr 1 – 3 pkt, nr 2 – 2 pkt, nr 3 – 1 pkt)

Jako trzy najważniejsze problemy, których sposób rozwiązania powinien zostać określony w strategii rozwoju gminy, dotyczące rozwoju gospodarczego i promocji gminy wymienione zostały:

- rozwój turystyki - 13 osób, 29 pkt,
- wspieranie rolnictwa i wielofunkcyjnego rozwoju wsi - 11 osób, 25 pkt,
- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości - 5 osób, 14 pkt.,
- rozwój handlu i usług - 4 osoby, 7 pkt,

(przyjęto – nr 1 – 3 pkt, nr 2 – 2 pkt, nr 3 – 1 pkt)

Pytania 12-13 dotyczyły określenia mocnych i słabych stron gminy.

Jako będące mocną stroną gminy, mogące być podstawą jej rozwoju wskazywane były:

- warunki przyrodniczo- geograficzne - (urozmaicony teren i czyste środowisko naturalne) 12osób, 34 pkt
- relatywnie dobra infrastruktura techniczna - 5 osób, 9 pkt.
- dobra struktura rolnictwa - 5 osób, 8 pkt.
- bliskość Kwidzyna - 4 osoby, 8 pkt.

(przyjęto – nr 1 – 3 pkt, nr 2 – 2 pkt, nr 3 – 1 pkt)

Jako będące słabą stroną gminy, stanowiące barierę lub ograniczenie jej rozwoju wskazywane były:

- wysokie bezrobocie oraz niski poziom zawodowego i ogólnego przygotowania bezrobotnych oraz upadające zakłady pracy - 8 osób, 21 pkt.
- konflikty w Radzie Gminy, brak kontaktu z mieszkańcami gminy - 10 osób, 18 pkt.
- brak funduszy i inwestorów oraz podejmowania inicjatyw stymulujących aktywność gospodarczą - 5 osób, 15 pkt.
- brak przemysłu, w tym przetwórstwa rolnego - 5 osób, 10 pkt.
- zły stan dróg i wiążące się z tym bariery w transporcie - 3 osoby, 9 pkt.

(przyjęto – nr 1 – 3 pkt, nr 2 – 2 pkt, nr 3 – 1 pkt)

Pytanie 14 dotyczyło szans rozwoju gminy w perspektywie najbliższych 7 lat. Wskazane zostały:

- rozwój turystyki i agroturystyki - 9 osób, 18 pkt
- rozwój miejsc pracy (zwłaszcza drobnej wytwórczości) - 15 pkt., 5 osób

(przyjęto – nr 1 – 3 pkt, nr 2 – 2 pkt, nr 3 – 1 pkt)

Pytanie 15 dotyczyło zagrożeń rozwoju gminy w perspektywie najbliższych 7 lat. Wskazane zostały:

- zła praca samorządu gminy - 6 osób, 16 pkt,
- kryzys rolnictwa - 4 osoby, 11 pkt.
- zły stan dróg i komunikacji - 4 osoby, 9 pkt.
- brak inwestorów - 4 osoby, 9 pkt

Pytanie 16 dotyczyło proponowanego podziału środków budżetu gminy na poszczególne zadania. Jako priorytetowe wskazane zostały sprawy:

- oświaty
- ochrony zdrowia
- gminnych dróg, ulic mostów i placów oraz organizacji ruchu drogowego
- utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych

W dniu 30 czerwca 1999 r. w Urzędzie Gminy Gardeja przeprowadzone zostały warsztaty mające na celu zidentyfikowanie wizerunku gminy postrzeganego przez jej mieszkańców - celem weryfikacji kierunków rozwoju gminy opracowywanych przez specjalistów z Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej w Warszawie. W warsztatach, prowadzonych przez specjalistów z instytutu, wzięli udział radni gminy oraz zaproszeni goście.

Jako pierwsze zidentyfikowane zostały pozytywne i negatywne strony gminy, subiektywnie postrzegane przez uczestników warsztatów. Wyraźnie jako pozytyw wskazane zostały walory turystyczno - przyrodnicze gminy - a więc czyste środowisko, urozmaicony krajobraz i duży potencjał turystyczny. Duża część uczestników warsztatów wskazała również na już rozwiniętą infrastrukturę rekreacyjno - sportową, w tym na ośrodek "Kamień". Jako pozytywy postrzegane są również ciekawe - a zwłaszcza odnowione - zabytki architektury sakralnej na terenie gminy. Czynniki wskazywane jako negatywne były znacznie bardziej zróżnicowane. Przede wszystkim wskazano na słabą sieć dróg na terenie gminy oraz zły stan dróg już istniejących. Ponadto wskazane zostały:

- -słaba infrastruktura turystyczna,
- -stan wysypisk odpadów, w tym duża liczba wysypisk "dzikich",
- słaba kompetencja pracowników Urzędu Gminy,
- -bezrobocie,
- duża liczba terenów zaniedbanych i pozbawionych infrastruktury technicznej
- brak wyraźnych planów na przyszłość dotyczących rozwoju gminy.

Analogicznie przedstawione zostały obiektywne - w ocenie uczestników warsztatów - pozytywy i negatywy gminy.

Jako ostatnie zidentyfikowane zostały cele, których realizacji powinna służyć polityka gminy. Wskazane zostały:

- dobry stan dróg
- rozwinięta infrastruktura turystyczna, w tym zwłaszcza gospodarstwa agroturystyczne
- właściwe zagospodarowanie terenów nad jeziorami
- ochrona czystości jezior
- rozwój infrastruktury technicznej
- zlikwidowanie bezrobocia
- rozwój usług
- rozwój przemysłu (lekkiego)
- poprawa bezpieczeństwa na terenie gminy
- większa możliwość działania

MOŻLIWE SCENARIUSZE ROZWOJU GMINY

Celem określenia strategii opracowano możliwe scenariusze jej rozwoju

I. Scenariusz przyspieszonego rozwoju

Realizacja *scenariusza rozwoju przyspieszonego* będzie możliwa przy utrzymywaniu się w wieloleciu pozytywnych trendów makro-ekonomicznych, wyrażających się m.in. wzrostem PKB i ogólnej zamożności społeczeństwa, przyrostem liczby miejsc pracy oraz rosnącym zapotrzebowaniem na usługi i produkty, które może zaoferować Gmina Gardeja. Lokalne uwarunkowania nakazują opracowanie i konsekwentną realizację strategii rozwoju funkcji turystyczno-usługowej gminy (*strategia czynna*), prowadzącej do istotnego wzrostu dochodów mieszkańców gminy z tytułu świadczonych usług oraz lokalnego wzrostu liczby miejsc pracy .

II. Scenariusz umiarkowanego rozwoju

Utrzymywanie się w wieloleciu korzystnych trendów makro-ekonomicznych pozwoli również na realizację *scenariusza rozwoju umiarkowanego*, polegającego na ograniczonym wzroście produkcji rolnej i eksploatacji zasobów leśnych gminy, stymulowanych przez popyt zewnętrzny. Dla jego realizacji nie będzie konieczne posiadanie przez gminę strategii aktywnego stymulowania i poszukiwania inwestorów (*strategia bierna*). Władze gminy pozostawią swobodę działania aktywnym przedstawicielom lokalnej społeczności oraz ewentualnym inwestorom zewnętrznym. Wybór *strategii biernej* wiąże się z podwyższonym ryzykiem zahamowania rozwoju (po

początkowym uzyskaniu niewielkiego wzrostu), a może również prowadzić w dłuższym okresie czasu do pojawienia się regresu gospodarczego.

III. Scenariusz stagnacji i regresu

Możliwe zahamowanie tempa rozwoju polskiej gospodarki, a w przypadku gminy Gardeja – zwłaszcza poważny kryzys rolnictwa związany potencjalnie z koniecznością dotrzymania wymogów Unii Europejskiej i związane z tym ograniczenie popytu zewnętrznego i wewnętrznego, przy braku *czynnej strategii* rozwoju gminy z bardzo dużym prawdopodobieństwem doprowadziłoby do pogłębienia występujących już obecnie zjawisk ekonomicznych i społecznych, takich jak bezrobocie, spadek aktywności mieszkańców oraz praktycznie przekreślając zdolność gminy do samodzielnego, zrównoważonego rozwoju.

Należy przyjąć, że tylko realizacja Scenariusza I daje Gminie Gardeja szansę przełamania obecnej stagnacji gospodarczej i poprawy warunków życia ogółu mieszkańców, przy jednoczesnym wdrażaniu do praktyki dnia codziennego podstawowych zasad ekorozwoju. W tej sytuacji konieczne jest określenie podstawowych założeń *czynnej strategii rozwojowej*, docelowej wizji gminy oraz celów służących realizacji wizji.

W elementach strategii dla gminy Gardeja sformułowano zatem następującą wizję gminy:

wzrost poziomu cywilizacyjnego i poprawa dobrobytu mieszkańców oparta na zrównoważonym rozwoju.

Rozwój zrównoważony, określany również jako trwały rozwój albo ekorozwój, (ang. *sustainable development*) zakłada zaspokojenie materialnych i duchowych potrzeb człowieka oparte na racjonalnym i oszczędnym wykorzystaniu dóbr i zasobów środowiska naturalnego. Środowisko winno być wykorzystywane w sposób umożliwiający zachowanie jego walorów przyrodniczych będąc jednocześnie istotnym motorem rozwoju gospodarczego (rolnictwo ekologiczne, ekoturystyka).

Wzrost gospodarczy powinien być dokonywany w taki sposób, aby równocześnie zapewnione były:

- ochrona zasobów przyrody nieożywionej, w tym różnorodności biologicznej, oraz utrzymanie środowiska przyrodniczego w możliwie nie zmienionym stanie, bez przekraczania norm emisji i imisji zanieczyszczeń i uciążliwości;
- odpowiednie warunki dla ochrony ludzkiego zdrowia,
- ochrona dziedzictwa kulturowego społeczeństwa.

Oparcie się na zasadzie zrównoważonego rozwoju uwzględnia charakter gminy, której głównym zasobem jest środowisko przyrodnicze o niskim stopniu

zanieczyszczenia i zdewastowania. Dlatego też powinno być ono postrzegane jako długotrwały motor rozwoju gminy, w tym poprawy dobrobytu i jakości życia jej mieszkańców. Przyjęcie opcji szybkiego wykorzystania środowiska (np. przez podział działek o małej powierzchni na terenach atrakcyjnych rekreacyjnie, nadmierny rozwój niewłaściwych form gospodarki)) spowoduje w konsekwencji spadek walorów gminy i zainteresowania inwestorów jej terenem a w konsekwencji zahamowanie jej wzrostu.

ZAŁOŻENIA CZYNNEJ STRATEGII ROZWOJU GMINY GARDEJA

W sferze rozwoju gospodarczego przyjmuje się, że funkcję stymulującą wzrost popytu wewnętrznego na usługi i produkty wytwarzane przez Gminę pełnić będzie rozwój usług i bazy turystycznej oraz wypoczynkowo-rekreacyjnej, ukierunkowany zwłaszcza na dwie zasadnicze grupy:

- a) turystów krajowych (z terenu całej Polski) i zagranicznych, w tym osób zainteresowanych turystyką kwalifikowaną (turystyka rowerowa, kajakowa, jeździectwo itp.) przebywających na terenie gminy czasowo i korzystających z lokalnej bazy noclegowej i oferty usługodawców;
- b) mieszkańców Grudziądza i Kwidzyna i pozostałej części Polski, zainteresowanych wykupem i zagospodarowaniem, a następnie sezonowym wykorzystywaniem działek rekreacyjnych na terenie gminy.

Funkcja turystyczna gminy, będąca jej strategiczną szansą na przełamanie stagnacji gospodarczej, charakteryzuje się następującymi istotnymi cechami:

- okresowością wykorzystania bazy turystycznej;
- ograniczonymi możliwościami wpływania władz gminy na bezpośrednie działania zainteresowanych w tej dziedzinie, za wyjątkiem działań w zakresie budowy i rozbudowy bazy turystycznej (miejsca noclegowe, gastronomia, usługi rozrywkowe itp.);
- wahaniami nasilenia ruchu turystycznego, w zależności od aktualnej mody, pogody itp.

Biorąc pod uwagę, że obecna oferta gminy w zakresie usług turystycznych jest stosunkowo skromna (brak odpowiedniej ilości miejsc noclegowych, ograniczona ilość rozrywek, uboga baza gastronomiczna itp.), w pierwszej fazie realizacji scenariusza przyspieszonego rozwoju należy koncentrować się na rozwoju bazy turystycznej i promocji gminy w tym zakresie.

Do władz gminy w tym zakresie należy:

- zapoznanie już działających na terenie gminy usługodawców oraz potencjalnych inwestorów z planami rozwoju turystyki - stworzenie klimatu powszechnego zainteresowania, zakończonej sukcesem realizacją programu,

a jednocześnie atmosfery zaufania co do trwałości i konsekwencji polityki władz gminnych w tym zakresie;

- określenie warunków jakim powinna odpowiadać baza turystyczna oraz wyznaczenie, nie kolidujących z innymi funkcjami, terenów pod przyszłe inwestycje;
- wyprzedzające uzgodnienie z mieszkańcami gminy lokalizacji obiektów, które ze względu na charakter lub funkcje mogą być uciążliwe dla sąsiadów (np. hałaśliwe lokale rozrywkowe, stadniny koni wierzchowych, przebieg tras wycieczek końskich itp.);
- określenie bodźców ekonomicznych (np. ulgi w podatku od nieruchomości) zachęcających inwestorów instytucjonalnych i indywidualnych do rozwoju bazy i usług turystycznych na terenie gminy;
- przygotowanie (przy finansowym wsparciu zainteresowanych firm) materiałów promujących gminę i oferowany przez nią **„produkt turystyczny”**.

Równoległe władze gminne stwarzać powinny warunki prawne i infrastrukturalne do **szybkiego rozwoju indywidualnego budownictwa letniskowego** na wyznaczonych w tym celu terenach. Właściciele działek będą bardziej zainteresowani dbałością o ich stan oraz o stan otaczającego je środowiska. Wytworzą się również pewne więzi wśród powstających tą drogą nowych społeczności lokalnych, co może być czynnikiem wspomagającym skuteczność oddziaływania władz gminy na ich zachowania oraz ich edukację ekologiczną. Realizacja programu rozwoju **wsi/osiedli letniskowych** powinna przyczynić się również, przynajmniej sezonowo, do wzrostu zapotrzebowania na usługi budowlane i wnętrzarskie oraz spowodować zwiększony popyt na materiały budowlane i wykończeniowe. Pozwoli to na wzrost zatrudnienia mieszkańców gminy oraz poprawę wyników ekonomicznych lokalnych placówek handlowych, które odpowiednio wcześniej powinny przygotować atrakcyjną ofertę dla potencjalnych klientów.

Z odpowiednim wyprzedzeniem należy określić generalne warunki zabudowy działek (w celu uniknięcia bezładu architektonicznego) oraz ustalić i zrealizować zakres prac związanych z odpowiednim uzbrojeniem terenów. Prace infrastrukturalne na nowych terenach rozwoju budownictwa realizowane przez gminę powinny być tak zaplanowane, aby zapewnić podstawowe wymogi ochrony środowiska i ochrony zdrowia (woda do picia o odpowiednich parametrach jakościowych, właściwa utylizacja ścieków, odpowiednia gospodarka odpadami itp.), a jednocześnie podnieść atrakcyjność i cenę działek do poziomu pozwalającego na co najmniej częściowy, a w miarę możliwości pełny zwrot poniesionych przez gminę nakładów. Dlatego też konieczne jest konsekwentne egzekwowanie ograniczeń dotyczących minimalnej powierzchni działek. Z doświadczeń Instytutu wynika, że nadmierne zagęszczenie zabudowy

letniskowej, jakkolwiek pozwala początkowo uzyskać większe i szybsze korzyści finansowe (wyższa cena m², łatwiejsze znalezienie nabywców), w długim horyzoncie czasowym okazuje się być mniej korzystne. Nabywcy większych działek wykazują zwykle większą dbałość o otoczenie, zwłaszcza w zakresie gospodarki wodno-ściekowej

Wzrost ruchu turystycznego, w tym powstanie grupy sezonowych mieszkańców gminy (właściciele domków letniskowych), powinien zaowocować rozwojem, a co najmniej **poprawą rentowności i efektywności różnorodnych rodzajów usług nieturystycznych** (działalność handlowa, działalność gastronomiczna, obsługa zmotoryzowanych, działalność kulturalna itp.). Instytucje i osoby indywidualne prowadzące obecnie tego typu działalność powinny zostać odpowiednio wcześniej poinformowane o zamierzeniach gminy w celu umożliwienia im wyprzedzającego przygotowania poszerzonej oferty usługowej i włączenia się w realizację programu rozwoju turystyki.

Rozwój sportu i rekreacji powinien być spójny z realizacją zadań w zakresie turystyki. Znaczącą rolę w tym zakresie odgrywać będzie GOSiR „Kamień”.

II. Brak jest podstaw, uwarunkowań i konieczności ukierunkowywania strategii rozwoju gminy w najbliższej przyszłości na znaczące zwiększenie znaczenia **funkcji przemysłowej** - nawet w stosunku do części gminy nie posiadających walorów turystycznych. Niemniej jednak zwiększenie ilości miejsc pracy w zakładach przemysłowych leży w interesie gminy, gdyż przyczyniać się będzie do zmniejszenia poziomu bezrobocia. Podstawowym kryterium dla przeprowadzania w tym względzie analizy typu **koszty-korzyści** powinna być zasada nadrzędności strategicznych funkcji turystyczno - usługowej oraz rolniczej, co wymagać będzie przeciwdziałania lokalizacji lub rozbudowie obiektów mogących pozostawać w kolizji lub wręcz wykluczać efektywny rozwój powyższych funkcji. Jednym z głównych zadań w tym zakresie będzie stworzenie atrakcyjnej oferty dla inwestorów zewnętrznych, zwłaszcza zabezpieczenie terenów wyznaczonych w Studium na te cele, położonych na północ od drogi Bądki - Krzykosy.

III. **Funkcja rolnicza** powinna zostać utrzymana - zarówno z racji ilości osób czerpiących dochody z rolnictwa, jak też dobrych warunków siedliskowych w części gminy (dobre wskaźniki bonitacji gleb, uregulowane stosunki wodno-glebowe). Należy stymulować i wspierać specjalizację większych gospodarstw rolnych oraz poprawę efektywności gospodarowania w pozostałych gospodarstwach rolnych. Ze względu na ograniczone możliwości ingerowania gminy w procesy gospodarcze w tej dziedzinie założone cele należy osiągać poprzez:

F objęcie najlepszych rolników nieodpłatnym systemem doradztwa agrotechnicznego w zakresie specjalizacji, poprawy efektywności oraz

racjonalizacji gospodarki nawozowej i paszowej, pod warunkiem że uzyskaną wiedzę przekazywać będą innym rolnikom z terenu gminy;

F propagowanie koncepcji rozwoju *agroturystyki i rolnictwa ekologicznego* poprzez odpowiednie akcje informacyjne i szkolenia organizowane przez pracowników gminy, a także poprzez aktywne wspieranie (merytoryczne i finansowe) rolników pragnących rozbudowywać w swoich gospodarstwach bazę turystyczną (np. poprzez utworzenie lokalnej fundacji wspierania agroturystyki);

F tworzenie warunków (m.in. poprzez niwelowanie barier formalno-prawnych) dla odbudowy i rozwoju lokalnego systemu skupu i przetwórstwa płodów rolnych.

Ponadto obecna struktura demograficzna i efektywność znacznej części gospodarstw rolnych nakazuje liczyć się z dalszymi procesami ubożenia, a w konsekwencji upadku tej części gospodarstw rodzinnych, które nie posiadają następców zdolnych do intensyfikacji produkcji i wprowadzenia nowocześniejszych metod gospodarowania. Władze gminy powinny przeanalizować sytuację w tym zakresie oraz określić zakres niezbędnej pomocy socjalnej dla osób żyjących poniżej progu ubóstwa i zgromadzić/uzyskać niezbędne na ten cel środki. Niezbędne będzie również opracowanie gminnej polityki w sferze obrotu gruntami rolniczymi, sprzyjającej ich efektywnemu wykorzystaniu, a jednocześnie pozwalającej na generowanie środków zabezpieczających spokojną starość zaprzestającym działalności gospodarczej rolnikom.

Wydaje się natomiast, że większe i lepiej przygotowane gospodarstwa są w chwili obecnej zdolne sprostać wymogom gospodarki rynkowej oraz przewidywanym konsekwencjom wejścia Polski do Unii Europejskiej.

III. Gospodarka leśna i związane z nią formy działalności przemysłowej, które mogą być prowadzone na znacznej części obszaru gminy, powinny zostać utrzymane i racjonalnie rozwijane.

ZARYS DOCELOWEJ WIZJI GMINY

W wyniku realizacji *scenariusza przyspieszonego rozwoju* na terenie gminy Gardeja powinny rozwijać się w pierwszej kolejności funkcje turystyczno-rekreacyjne, w tym:

- indywidualne budownictwo letniskowe w wybranych, atrakcyjnych rejonach gminy;
- indywidualne usługi agroturystyczne, zwłaszcza nad jeziorami.
- - zinstytucjonalizowane usługi turystyczne (baza noclegowa, punkty gastronomiczne, ośrodki jeździeckie itp.).

Charakter małych miejscowości położonych na terenach o dużej atrakcyjności turystycznej będzie ulegać zmianom, zarówno w zakresie pełnionych funkcji, jak i struktury własności. Należy liczyć się z możliwością przekształcenia mniejszych wsi i osiedli w miejscowości typowo letniskowe.

Przyjęte główne kierunki przekształceń gospodarczych gminy powinny tworzyć korzystne warunki dla rozwoju usług w zakresie handlu, gastronomii i budownictwa, a co najmniej dla istotnego zwiększenia ich skali i rentowności w okresie sezonu turystycznego.

Rolnictwo powinno ulec wzmocnieniu poprzez rozwój wyspecjalizowanych, dużych gospodarstw na bazie gruntów popegeerowskich lepszych klas, wspieranie efektywnych indywidualnych gospodarstw rodzinnych oraz tworzenie warunków dla rozwoju lokalnej bazy skupu i przetwórstwa płodów rolnych. Pojawi się również zwiększony popyt na podstawowe produkty żywnościowe (nabiał, warzywa, owoce itp.) ze strony letników i turystów. Władze gminy powinny uświadomić istnienie tego rynku rolnikom oraz stymulować jego rozwój poprzez wyznaczenie miejsc targowych.

W ograniczonym zakresie rozwijać się będzie również działalność przemysłowa. W pierwszej kolejności dotyczyć to będzie zakładów związanych z gospodarką leśną i przetwórstwem drewna oraz obsługą Kwidzyna. Gmina powinna również ułatwiać rozwój nieuciążliwych zakładów typu konfekcyjno-odzieżowego, przetwórstwa rolno-spożywczego itp., które tworzyć będą nowe stanowiska pracy, w tym dla kobiet i absolwentów szkół.

W okresie nie przekraczającym 10 lat gmina Gardeja powinna również rozwiązać zidentyfikowane studium podstawowe zadania w zakresie rozwoju infrastruktury.

Zestawienie strategicznych i operacyjnych celów służących osiągnięciu założonej wizji gminy

wizja gminy Gardeja:

wzrost poziomu cywilizacyjnego i poprawa dobrobytu mieszkańców oparta na zrównoważonym rozwoju.

Cele strategiczne

- I. Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw i zakładów usługowych (tworzenie miejsc pracy).
- II. Rozwój infrastruktury technicznej i komunalnej
- III. Ponoszenie poziomu i wykształcenia i nauki oraz aktywności zawodowej mieszkańców gminy

- IV. Turystyka w tym agroturystyka, rekreacja jako główny motor rozwoju gminy
- V. Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich
- VI. Poprawa stanu środowiska
- VII. Skuteczna polityka społeczna i poprawa bezpieczeństwa publicznego
- VIII Poprawa zarządzania gminą
- IX. Kształtowanie właściwego wizerunku gminy na zewnątrz

Cele operacyjne przypisane celom strategicznym

<u>Cele strategiczne</u>						
I. Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw i zakładów usługowych (tworzenie miejsc pracy). gminy	II. Rozwój infrastruktury technicznej i komunalnej	III. Poprawa zarządzania gminą	IV. Turystyka w tym agroturystyka, rekreacja jako główny motor rozwoju gminy	V. Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich	VI. Poprawa stanu środowiska	VII. Skuteczna polityka społeczna i poprawa bezpieczeństwa publicznego
<u>Cele operacyjne</u>						
I.1. Aktywna promocja gospodarcza gminy	II.1. Poprawa jakości dróg	III.1. Informowanie i konsultacje ze społeczeństwem ze strony Urzędu Gminy	IV.1. Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki	V.1. Pozarolniczy rozwój terenów wiejskich	VI.1. Ochrona przed zanieczyszczeniem wód powierzchniowych i podziemnych	VII.1. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu (dworki, pałacyki itp.),
I.2. Zabezpieczenie terenów inwestycyjnych	II.2. Gazyfikacja Gardet	III.2. Współpraca z innymi jednostkami zarządzającymi na terenie gminy	IV.2. Modernizacja i rozbudowa bazy turystycznej	V.2. Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i społecznej na wsi	VI.2. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza.	VII.2. Racjonalne gospodarowanie potencjałem instytucji kultury
I.3. W miarę możliwości stosowanie zachęt finansowych	II.3. Modernizacja i rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej		IV.3. Skuteczna promocja i system informacji turystycznej	V.3. Rozwój usług agroturystycznych	VI.3. Zachowanie różnorodności biologicznej	VII.3. Organizowanie i promocja imprez o zasięgu regionalnym i krajowym
	II.4. Rozwój ścieżek rowerowych		IV.4. Rozwój turystyki na obszarach wiejskich agroturystyka	V.4. Rozwój turystyki konnej	VI.4. Racjonalizacja gospodarki odpadami stałymi	VII.4. Udoskonalenie systemu pomocy społecznej
			IV.5. Upowszechnianie sportu masowego, głównie dzieci i młodzieży		VI.5. Ochrona przyrody i poszerzenie obszarów o wysokich walorach przyrodniczych oraz racjonalne wykorzystanie zasobów leśnych	VII.5. Poprawa bezpieczeństwa na drogach
			IV.6. Rozwój ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych			
			Rozwój turystyki konnej			

IV. JEDNOSTKI ARCHITEKTONICZNO - KRAJOBRAZOWE

Wstęp

Opracowanie niniejsze ma na celu (przeanalizowanie) omówienie krajobrazu kulturowego gminy, z jednoczesnym uwypukleniem wartości historycznych, co w efekcie pozwoli na zachowanie charakterystycznych cech badanego terenu. Wyodrębnienie cennych krajobrazowo obszarów ułatwi identyfikację terenu, ukaze jego indywidualność i odrębność. Ukazanie oryginalności krajobrazów kulturowych pozwoli na kontynuację tradycji oraz wzrost poczucia tożsamości społeczności związanych z terenem gminy.

W niniejszym opracowaniu oparto się na „Metodzie Jednostek Architektoniczno – Krajobrazowych w studiach i projektowaniu” autorstwa Janusza Bogdanowskiego.

Podstawa opracowania:

- Jerzy Jan Kolendo „650 Lecie Gardei”, Wydawnictwo Grudziądzkie Zakłady Graficzne, Grudziądz 1984 r
- Praca zbiorowa „Kwidzyn. Z dziejów miasta i okolic.”, Wydawnictwo Pojezierze 1982 r, przy współudziale Urzędu Miejskiego w Kwidzynie
- „Słownik Etymologiczny Miast i Gmin”, Wrocław 1994 r
- Janusz Bogdanowski „Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu”, wyd. PAN, Warszawa 1976 r.

I. ZASÓB

1.1. ARCHEOLOGIA

Gmina Gardeja jest słabo zbadaną pod względem archeologicznym gminą. Według dostępnych danych, na terenie gminy rozpoznano 4 stanowiska archeologiczne. Wszystkie zlokalizowane są na obszarze wsi Klasztor. Stwierdzono także istnienie obiektów archeologicznych na terenie Gardei i w bliskiej jej okolicy.

Pod względem chronologicznym przeważają tu obiekty z epoki wczesnego średniowiecza. Są to osada, grodzisko – najbardziej czytelna forma działalności ludzkiej w czasach prehistorycznych, oraz cmentarzysko z okresu rzymskiego i ruiny sakralnego obiektu. Wymienione stanowiska znalazły się w rejestrze zabytków. Obiekty do końca nie rozpoznane to także stanowiska świadczące o wcześniejszej działalności ludzkiej: cmentarzysko z grobami skrzynkowymi z epoki żelaza (700-200 lat p.n.e.), stanowisko z epoki brązu, cmentarzysko z okresu późnorzymskiego, oraz osady z okresu wczesnego średniowiecza.

1.2. HISTORIA I WYDARZENIA

Teren gminy jest bardzo bogaty w pamiątki i wydarzenia historyczne. Związane jest to z długimi dziejami miasta Gardeja które już 665 lat temu otrzymało prawa miejskie. Z najważniejszych wydarzeń należy wymienić:

- zajęcie przez krzyżaków terenów na których leżała duża już wieś Gardeja (wówczas Gardsey)
- lokacja Gardei na prawie chełmińskim w latach 1311 i 1328,
- wprowadzenie samorządowego prawa niemieckiego, w tym wypadku chełmińskiego (XIV wiek) ułatwiło powstanie i rozwój rzemieślniczo-handlowego ośrodka w Gardei, oraz przeniesienie na prawo niemieckie wsi w Otłowie jak również założenie na dziewiczych terenach leśnych wsi w obrębie dóbr gardejskich takich jak: Zebrdowo (ok.1323 r.), Rozajny (ok. 1326 r.) i Cygany (w latach 1326-1336).
- nadanie Gardei praw miejskich przez biskupa pomezkańskiego Bertolda na prawie chełmińskim w dniu 4 października 1334 r,
- zniszczenie okolicznych wsi przez wojska krzyżackie w 1410 r , co odbiło się niekorzystnie na życiu gospodarczym miasta,
- przybycie ewangelickich osadników pochodzenia polskiego,
- ponowne zniszczenia miasta Gardei w czasie wojny polsko-krzyżackiej w latach 1520-1521,
- wzrost rozwoju gospodarczego po osiedleniu się braci czeskich,
- przejazd orszaku Zygmunta Augusta latem 1552 r,
- zniszczenia spowodowane pożarem, który strawił bez mała wszystkie budynki w mieście Gardei w 1555 r,
- dotkliwe zniszczenia wyrządzone przez Szwedów podczas „Potopu szwedzkiego” w 1659 r.
- wybuchy zarazy w 1708, 1709 i 1710 r, która zdziesiątkowała ludność tych terenów powodując wyludnienie,
- wybuchy wielkich pożarów w latach 1736 i 1759,
- zniszczenia w czasie II wojny światowej obejmujące blisko 80 % terenu gminy, co było bezpośrednio powodem odebrania praw miejskich miastu Gardeja.

Do postaci związanych z tym terenem, mających wpływ na rozwój gospodarczy i kształtujących historię gminy należy zaliczyć:

- Dytrich Stango, który nadał opatowi i mnichom z Gardei w wieczne posiadanie na prawie chełmińskim obszar o kształcie czworoboku, obejmujący tereny od wsi Otłowo do Rusocina w szereg, a wzdłuż w kierunku na Czarne, który stanowił dobra gardejskie,
- Ewangelicki biskup Paweł Speratus, który w 1535 r namówił do osiedlenia się na terenie Gardei braci czeskich, którzy przyczynili się do rozkwitu osady.
- Bernard Kretzel – pochodzący z Krakowa polski pastor ewangelicki Gardei w XVI w, oraz Stefan Petrasius – będący pastorem w latach 1600-1620.
- Wernicki – prawdopodobnie historyk Gardei w XVI wieku,

- Antoni Paczkowski, dzięki któremu w 1931 r powstała katolicka parafia w Gardei

1.3. ZABYTKI ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

Zabytki sakralne

Zabytki architektury sakralnej na terenie gminy reprezentują:

- kościół w Gardei, pierwotnie ewangelicki, obecnie przejęty na potrzeby parafii katolickiej, kilkakrotnie niszczone podczas pożarów, z których ocalała jedynie wieża kościelna, wzniesiona w 1334 r.
- Murowany kościół w Czarne Dolne z pojedynczą drewnianą wieżą.
- Murowany kościół w Trumiejach.
- Kaplica z 1947 r w Zebrdowie.

Dwory i folwarki.

Na omawianym terenie zachowało się kilka zespołów dworskich i folwarcznych, wśród których należy wymienić zespół dworski w Klecewie, Otłówku, Nowej Wiosce oraz Czachówku z zachowanym dworem i zabudową gospodarczą. Wymienione zespoły powstały na przełomie XIX i XX wieku. W wyniku złego użytkowania, obiekty te zatraciły część swych zabytkowych cech. Po wielu obiektach, w wyniku klęsk pożarów pozostały jedynie ruiny, ślady w postaci fundamentów: Zebrdowo, Pawłowiec, bądź jak w Krzykosach budynki folwarczne.

Inne budownictwo zabytkowe.

W grupie zabytkowych budynków są obiekty murowane mieszkalne i gospodarskie w takich wsiach jak: Klecewo, Gardeja, Nowa Wioska, Zebrdowo, Krzykosy, Czarne Dole, Wandowo, Cygany, Otłówko, Klasztor, Trumieje; zabudowa w tych wsiach pochodzi przeważnie z początków XX wieku. Są to budynki o skromnej elewacji, pokryte dachami z czerwonej dachówki. Budynki gospodarskie, obory zbudowane są przeważnie z czerwonej cegły.

1.4. ZABYTKI RUCHOME

Zabytki ruchome, czyli rzeźba, malarstwo i wyroby rzemiosła artystycznego stanowi wyposażenie kościoła parafialnego w Gardei.

1.5. PARKI

Na terenie gminy znajduje się 7 parków. Są to parki dworskie, typu krajobrazowego, datowane na koniec XIX i początek XX wieku. Stan zachowania ich charakteru jest przeważnie zły. Niektóre z nich przetrwały szczątkowo (Pawłowo), większość z nich porośla samosiejami i krzakami. Najlepiej zachowane parki znajdują się w Otłówku, Nowej Wiosce i Klecewie.

1.6. CMENTARZE

W gminie zachowało się 16 cmentarzy poniemieckich, z których trzy są czynne do dnia dzisiejszego w Gardei, Czarne Dolne i Nowej Wiosce. Pozostałe można odnaleźć niedaleko takich wsi jak: Otłówek, Nowej Wioski - Morawy, Morawy, Klasztorok – Międzylesie, Rozajny, Zebrdowo, Czarne Dolne – Przesłanek, Wilkowo, Klecewo, Czarne Małe. W większości są to trudno dostępne i znajdują się głównie w miejscach eksponowanych na wzniesieniach, pagórkach, w sąsiedztwie wsi lub majątku, sporadycznie w parkach (Klecewo). Założenia cmentarne są z reguły skromne, zakładane na planach prostokąta z wykorzystaniem zieleni wysokiej jako elementu ozdobnego oraz symbolicznego.

Odnalezione nagrobki są przeważnie betonowe (lub lastrykowe) w kształcie skrzyń, rzadko spotyka się krzyże żeliwne, częściej betonowe słupki w kształcie pnia. W większości nie posiadają żadnych inskrypcji, a liczba nagrobków, w zależności od wielkości cmentarza waha się od 7 do 90. Pochodzą one z końca XIX i początków XX wieku. Wiadomo o cmentarzu poniemieckim w Gardei, obecnie istnieje tam park miejski.

Stan cmentarzy nieczynnych należy ocenić jako zły. Są one najczęściej zdewastowane, zarośnięte chaszczami, mało czytelne.

1.7 RURALISTYKA

Tereny obecnej gminy Gardei znajdowały się na początku naszej pod silnymi wpływami rzymskimi, będącymi rezultatem poprowadzenia szlaków handlowych związanych z występowaniem bursztynu nad Bałtykiem. Po obu stronach Wisły rozwijało się i zagęszczało osadnictwo, a w okolicach Kwidzyna przez kilka stuleci istniało wiele siedlisk ludzkich, między innymi i Gardeja. Obszary te przez ponad tysiąc lat zasiedlała ludność słowiańska nieprzerwanie do IV lub początku V wieku. Wraz z rozrzedzeniem osadnictwa i przesuwaniem się ludów słowiańskich na zachód, wolne obszary zasiedlały plemiona pruskie,

co nie ominęło Gardei leżącej na pograniczu ziemi chełmińskiej. Po podbiciu w XII wieku Dolnego Powiśla przez Zakon Krzyżacki, okolice Gardei zostały włączone w skład państwa zakonnego, a w wyniku podziału terytorium diecezji pomezkańskiej między Zakon a biskupstwo, znalazły się w obrębie dominium biskupów pomezkańskich i przylegały do wyznaczonej przed 1249 rokiem granicy z ziemią chełmińską, także wchodzącą w skład państwa zakonnego.

Związek czasowy lokacji Gardei i sąsiednich wsi wykazywał na powiązania handlowe rzemieślników miejskich z kmieciami okolicznych wsi. Gardeja była miasteczkiem o znaczeniu lokalnym, należącym do najbiedniejszych na terenie Prus Krzyżackich. Rozplanowanie miasta odzwierciedla plan uwarunkowany topografią. Miasto leżało na przesmyku między dwoma jeziorami. Główną jego oś stanowiła biegnąca z północy na południe ulica – fragment drogi z ziemi chełmińskiej do Kwidzyna – rozszerzająca się na południu w plac targowy (rynek), do którego w południowo-wschodnim skraju miasta przylegał niegdyś cmentarz z kościołem. W 1361 r. obok cmentarza położony był dwór sołtysa.

Wojny polsko-krzyżackie spowodowały spore zniszczenia w Gardei i okolicznych miejscowościach. Szlak komunikacyjny z Torunia przez Grudziądz, Gardęję, Kwidzyń do Malborka tracił na znaczeniu, a po roku 1525 trudno znaleźć było osadników, którzy podjęli by trud odbudowy gospodarczej gminny.

Do końca XIX wieku rozwój gospodarczy gminy był spowolniony wieloma czynnikami, począwszy od klęsk żywiołowych, wybuchu zarazy oraz brakiem zainteresowania ze strony władz, która nie czyniła tu żadnych inwestycji. Założenia przestrzenne wsi polegały na powstawaniu zabudowy wzdłuż drogi, którą tyczo przez środek gruntów. Wsie o takim układzie przestrzennym określa się rzędówkami. Zabudowa niektórych wsi w ciągu XIX wieku z rzędów przekształciła się w układy wielodrożnicowe, grupujące na niewielkim obszarze budynki mieszkalne i gospodarcze. Rozwinęły się w tym okresie majątki, które posiadały określony schemat zabudowy, zgrupowany wokół prostokątnego dziedzińca (Zebrdowo, Trumieje, Nowa Wioska, Krzykosy).

Po 1945 r. niektóre z wsi zostały rozebrane na materiał budowlany. Zniknęły częściowo majątki takie jak: Pawłowo, Zwbrdowo, Krzykosy. W okresie powojennym teren gminy został objęty planową akcją kolonizacji w ramach tworzenia Państwowych Gospodarstw Rolnych. Układ przestrzenny wsi oraz rozłógów pól został niemal całkowicie zatarty przez wprowadzenie upraw wielkoobszarowych prowadzonych przez byłe PGR-y.

1.8. ZABYTKI TECHNIKI.

Na terenie gminy, w Gardei do XV wieku działała kuźnia, którą po wyczerpaniu złóż rudy darniowej zamieniono na zwykły młyn. Pozostały po nim tylko resztki starej grobli spiętrzającej wodę.

1.9. ZABYTKI DROGOWNICTWA I KOLEJNICTWA.

Podstawowy układ dróg tworzy dotowany na XIV wiek to trakt handlowy biegnący z południa na północ z Grudziądza przez Gardeję do Kwidzyna. Układ drożny na terenie gminy powstał głównie w XVII-XIX wieku. Część obecnie istniejących dróg pokrywa się ze starymi szlakami odnotowanymi w źródłach krzyżackich.

Przez południowo-zachodni kraniec gminy przebiega Nadwiślańska linia kolejowa łącząca Trójmiasto i Elbląg z Grudziądem i Toruniem, oddalona o dwa kilometry od Gardei powstała w XIX wieku, a w 1927 zbudowano drugą stację bliżej miasta, nadal jednak daleko od niego. Przez środek gminy biegnie nasyp prawdopodobnie kolejki wąskotorowej przez Wilkowo, Rozajny, Krzykosy do Kwidzyna. Torowiska oraz urządzenia kolejowe zostały zdemontowane przez oddziały Armii Czerwonej.

1.10. KRAJOBRAZ

Krajobraz gminy Gardeja jest zróżnicowany. Zachodnia część gminy ma krajobraz pojezierny. Analizowany obszar należy w części do Pojezierza Iławskiego, w zachodniej części do Doliny Wisły (Dolne Powiśle). Wschodnia część gminy porośnięta jest w niewielkim stopniu buczyną. Przeważają jednak duże rozłogi pól z zadrzewieniami śródpolnymi.

Generalnie krajobraz gminy charakteryzuje się :

- Zatarte historyczne układy pól,
- Zachowana skupiona zabudowa wsi,
- Zachowana sieć drożna,
- Duży udział wartościowych historycznych form przyrodniczych w postaci zabytkowych alei, podworskich parków,
- Duży udział wartościowych form przyrodniczych – pomników przyrody.

1.11. Gmina Gardeja - obiekty zabytkowe i kulturowe
(*pogrubioną kursywą zaznaczono obiekty wpisane do rejestru zabytków*)

Czachówko

Zespół dworsko-parkowy

- a) dwór, cegła, pocz. XX w.
- b) budynek gospodarczy, cegła, pocz. XX w.
- c) obora, drew., pocz. XX w.
- d) park dworski, krajobrazowy, XIX/XX w.

Czarne Dolne

Kościół parafialny wraz z cmentarzem - *nr rej. 260/93*

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Czarne Małe

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Gardeja

Cmentarzysko z grobami skrzynkowymi z epoki żelaza (700-200 r.p.n.e.)

Stanowisko archeologiczne z epoki brązu

Cmentarzysko z okresu późnorzymskiego (III-IV wiek)

Cmentarzysko i osada z okresu wczesnego średniowiecza

Kościół ewangelicki z 1344 r., obecnie katolicki, palony kilkakrotnie, pozostała wieża kościelna, czynny – *nr rej. 500/96*

Cmentarz katolicki, czynny, założony na starym ewangelickim, z kaplicą, bramą i układem zieleni wysokiej, XIX w. – *nr rej. 466/96*

Kościół katolicki z 1930 r. p.w. Serca Pana Jezusa, czynny

Układ urbanistyczny wraz z zespołem budowlanym - *nr rej. 156/90*

Klasztor

Stanowisko 1, grodzisko wczesnośredniowieczne i późnośredniowieczne - *nr rej. 34/A*

Stanowisko 4, osada wczesnośredniowieczna - *nr rej. 35/A*

Stanowisko 2-3, cmentarzysko szkieletowe i ruiny budowli sakralnej - *nr rej. 174/A*

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Klecewo

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Zespół dworsko-parkowy

- a) pałac, cegła, XIX/XX w. – *nr rej. 111/89*
- b) budynek gospodarczy, dawna kuźnia - *nr rej. 112/89*
- c) budynek mieszkalny nr 3 - *nr rej. 113/89*
- d) budynek gospodarczy, dawna wozownia, obecnie warsztat - *nr rej. 114/89*
- e) budynek gospodarczy, dawna stajnia i wozownia, obecnie spichlerz - *nr rej. 115/89*
- f) budynek mieszkalny, dawna rządówka - *nr rej. 116/89*
- g) park dworski, krajobrazowy, XIX/XX w.
- h) Grobowiec rodzinny Rossenbergów, pocz. XX w.

Krzykosy

Zespół dworsko-parkowy

- a) budynek gospodarczy, cegła, pocz. XX w.
- b) park dworski, krajobrazowy, XIX/XX w.

Mowawy

Cmentarz ewangelicki, XIX w.
Cmentarz ewangelicki, XIX w.
Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Nowa Wioska

Zespół dworsko-parkowy

- a) dwór, cegła, pocz. XX w.
- b) budynek gospodarczy, cegła, pocz. XX w.
- c) park dworski, krajobrazowy, XIX/XX w.

Zespół ruralistyczny wraz z zabudową wsi - *nr rej. 129/89*

Kościół p.w. Zwiastowania NMP wraz z cmentarzem, zachowanymi nagrobkami i zielenią - *nr rej. 467/96*

Otłowiec

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Otlówko

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Zespół dworsko-parkowy

- a) dwór, cegła, pocz. XX w.
- b) budynek gospodarczy, cegła, pocz. XX w.
- c) obora, cegła, pocz. XX w.
- d) park dworski, krajobrazowy XIX/XX w.
- e) mogiła właściciela w parku, kamień, 1921 r.

Pawłowo

Zespół dworsko-parkowy

- a) fundamenty dworu z XIX w.
- b) resztki parku dworskiego, XIX/XX w.

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Rozajny

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Trumieje

Kościół p.w. Chrystusa Króla - *nr rej. 165/N*

Wilkowo

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Zebrdowo

Cmentarz ewangelicki, XIX w.

Zespół dworsko-parkowy

- a) budynek gospodarczy, cegła, pocz. XX w.
- b) park dworski, krajobrazowy, XIX/XX w.
- c) kaplica 1947 r.

II. WALORYZACJA

2.1. ARCHEOLOGIA

Wśród wymienionych w zasobie obiektów archeologicznych ośmiu stanowisk, 4 wymagają szczególnej ochrony i szczegółowej inwentaryzacji.

Do najcenniejszych należą obiekty już wpisane do rejestru: grodzisko, osada i cmentarzysko z okresu wczesno- i późnośredniowiecznego w miejscowości Klasztor.

Odrębną grupę stanowią stanowiska, których wartość nie jest jeszcze w pełni rozpoznana choć potencjalnie bardzo wysoka. Dotyczy to w szczególności cmentarzyska z grobami skrzynkowymi z epoki żelaza, oraz stanowiska z epoki brązu w Gardei. Na razie nie można ocenić ich wartości, dopóki nie zostaną podjęte badania wykopaliskowe. Do tego czasu tereny te powinny być objęte ochroną taką samą z jakiej korzystają stanowiska wpisane do rejestru.

Należy również poczynić starania zmierzające do dokładnego przebadania cmentarzyska z okresu późnorzymskiego, oraz cmentarzyska i osady z okresu wczesnośredniowiecznego w Gardei.

2.2. HISTORIA I WYDARZENIA

Wśród wydarzeń o zasięgu lokalnym należy podkreślić, że decydujące etapy rozwoju na tych ziemiach miały miejsce w XIV, XVI, XVIII i XIX wieku. W tych stuleciach na terenie gminy rozwijało się osadnictwo, a w samej Gardei, nękanej ciągłymi zniszczeniami (pożary, zarazy, destrukcyjne działania wojenne) ośrodek rzemieślniczo-handlowy. Na przestrzeni dziejów terenu panowała gospodarka rolna prowadzona w majątkach ziemskich, uwłaszczenie chłopów spowodowało wzrost mniejszych gospodarstw rolnych, a po roku 1945 gospodarkę rolną zdominowały PGR-y.

Omawiany obszar po włączeniu do państwa zakonnego, tj. od początku XIII wieku, był pod rządami biskupstwa pomezkańskiego, a w XVI wieku przeszedł pod bezpośrednią władzę książąt pruskich. Dopiero po zakończeniu drugiej wojny światowej obszar gminy wcielono do terytorium Polski.

2.3. ZABYTKI ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

Gmina Gardeja znajdowała się w obrębie jednego kręgu kulturowego. Stosunkowo skromnie zachowane zabytki architektury były następstwem klęsk żywiołowych i niszczących wojen, peryferyjnego położenia i konkurencyjnych większych ośrodków miejskich (Kwidzyna, Malbork).

Zabytkowa zabudowa zgrupowana jest w kilku wsiach (Gardeja, Klecewo, Nowa Wioska, Otlówek, Czachówek, Zebrdowo). Pomimo surowych form

wystroju architektonicznego oraz przeważnie złego stanu technicznego, obiekty te zachowały zabytkowy charakter.

Najcenniejszym obiektem jest wieża kościelna, pozostałość kościoła w Gardei. Szereg zespołów dworskich, zdewastowanych w różnym stopniu posiada jednak niewątpliwie istotne wartości zabytkowe w skali gminy Gardeja (Klecewo, Nowa Wiska, Otłówek).

2.4. ZABYTKI RUCHOME.

Najcenniejszym obiektem w tej grupie zabytków jest ołtarz Matki Bożej Królowej Niebios z 1931 r. umieszczony w kościele katolickim p.w. Serca Pana Jezusa w Gardei. Tu również znajduje się krzyż drewniany z 1937 r.

2.5. PARKI

Wśród obiektów ogrodowych na wyróżnienie zasługują parki w Nowej Wiosce, Otłótku, Zebrdowie i Klecewie. Są to obiekty o charakterze krajobrazowym z czytelnie zachowanymi osiami i układami przestrzennymi.

W przypadku parku w Otłótku ważną rolę odgrywa układ wodny (strumienie, stawy).

W wielu parkach zachował się ciekawy starodrzew, w niektórych parkach występują drzewa o charakterze pomnikowym (Czachówko, Zebrdowo).

Większość ogrodów posiada istotne znaczenie w miejscowym krajobrazie, będąc wyraźnie widoczne w panoramach wsi.

2.6. CMENTARZE

Do najcenniejszych obiektów grzebalnych zaliczyć należy cmentarze ewangelickie we wsiach: Nowa Wioska, Klecewo, Zebrdowo, Czarne Małe, Gardeja. Obiekty te posiadają dobrze zachowany starodrzew i interesujące nagrobki, czasem krzyże żeliwne o cechach zabytkowych. Najstarsze czytelne inskrypcje pochodzą z 1865 r., a zachowały się na cmentarzu ewangelickim w Nowej Wiosce.

Na uwagę zasługuje zachowany w Klecewie grobowiec rodziny rodziny Rossenbergów, usytuowany w parku dworskim.

Duża część cmentarzy pełni ważną rolę, podobnie jak parki dworskie, w lokalnym krajobrazie, ze względu na specyficzne usytuowanie na wzniesieniach czy pagórkach. Czytelność cmentarzy w krajobrazie zakłócają porastające chaszczce i samosiewy.

2.7. RURALISTYKA I UKŁAD DROŻNY.

Układy zabudowy i osnowa układu drogowego wsi na omawianym terenie odpowiada stanowi z przełomu XIX i XX wieku. Najstarsze drogi zaznaczone są zabytkowymi alejami. Najokazalsza, najdłuższa aleja wiedzie przez Gardeję do Kwidzyna. Prawdopodobnie część dróg pochodzi jeszcze z wieku XVIII, aczkolwiek brak materiałów kartograficznych na rozstrzygnięcie tej kwestii.

2.8. KRAJOBRAZ

Krajobraz gminy przeważnie jest reprezentowany przez jednostki historyczne o dominujących formach cywilizacyjnych, objawiających się jako degradację rozłogów pól przez uprawy wielkoobszarowe. Zaliczono je do modelu VI. Rozłogi uznane za model V, czyli zdegradowane w pewnym stopniu znajdują się w okolicach wsi Cygany, Czarne Dolne, Rozajny. Model VII (naturalny) prezentowany jest przez lasy i jeziora.

Jako cenny (model II) uznany został obszar jezior Klasztorne oraz Klecewskie. Do modelu II i III zakwalifikowane zostały układy wsi Gardeja, Zebrdowo, Czarne Dolne, Wandowo, Klasztornek, Nowa Wioska, Cygany.

Pozostały obszar gminy określono jako model IV (współczesny). Nie został wyróżniony model I.

III. WYTYCZNE

3.1. ARCHEOLOGIA

Wskazane w zasobie stanowiska archeologiczne wymagają szczególnej ochrony, niedopuszczalne jest przeznaczenie tego terenu pod zabudowę, należy także dążyć do ich wyłączenia spod upraw rolnych i leśnych.

3.2. HISTORIA I WYDARZENIA.

- Popularyzacja historii ziem obecnej gminy Gardeja w miejscowych szkołach.
- Opracowanie monografii historycznej gminy.

3.3. ZABYTKI ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA.

W ramach zachowania istniejących zabytków architektury i budownictwa należy:

- Przystąpić do kompleksowych prac konserwatorskich przy kościele parafialnym w Gardei.
- Dokonać rewaloryzacji zachowanych zespołów dworskich w Klecewie, Nowej Wiosce, Otłótku oraz w Czachówku.
- Dokonać rekonstrukcji pozostałości zespołów w Krzykosach i Zebrdowie.
- Wpisać do rejestru zabytków zespół dworski w Nowej Wiosce.
- Zinventaryzować budynki mieszkalne i gospodarskie.

3.4. PARKI

- Opracować dokumentacje ewidencyjne dla parków w Czachoku, Nowej Wiosce, Otłótku, Zebrdowie oraz Krzykosach.
- Wpisać do rejestru zabytków parki w Klecewie i Nowej Wiosce.
- Podjąć prace rewaloryzacyjne w parkach, a zwłaszcza w Otłótku, Zebrdowie, Klecewie, Nowej Wiosce oraz w Krzykosach i Czachówku.

3.5. CMENTARZE

- Opracować ewidencję cmentarzy w gminie; opracować karty cmentarza dla obiektów w Klecewie, Czarne Dolne, Czarne Małe, Zebrdowie, Klasztorku, Rozajnach, Pawłowie.
- Wpisać do rejestru zabytków cmentarze w Klecewie i Czarne Małe.
- Podjąć prace porządkowe na cmentarzach ewangelickich, a zwłaszcza w Czarne Małe, Czarne Dolne, Klasztorku, Klecewie, Marach, Otłótku, Rozajnach, Zebrdowie oraz Wilkowie. Z powodu niewielkich środków

finansowych należy je ograniczyć do wycinki (wykarczowania) zarośli, uporządkowania terenu cmentarzy, oczyszczenia nagrobków i ustawienia przewróconych krzyży żeliwnych.

3.6. RURALISTYKA

Utrwalenie zagrożonych układów ruralistycznych wymaga:

- Przeprowadzenia rekompozycji rozłogów pól.
- Zachowania istniejących historycznych układów dróg lokalnych oraz nie wprowadzanie nowych, które mogłyby zniekształcić przebieg starych.
- Konserwacja i uzupełnianie ubytków w zabytkowych alejach na terenie gminy
- Utrwalanie układów działek, które powinny nawiązywać do najczęściej stosowanych na tym terenie sposobów sytuowania budynków mieszkalnych i gospodarskich (budynek usytuowany kalenicowo w stosunku do drogi, stodoła równoległe do domu w głębi podwórza, samo podwórze musi zachować kształt regularnego prostokąta).
- Wprowadzenia zaleceń w kształtowaniu wzorów architektonicznych, nawiązujących do rozwiązań tradycyjnych; utrzymanie dwuspadowych dachów krytych czerwoną dachówką i jednokondygnacyjnych budynków.

3.7. KRAJOBRAZ

Proponuje się utworzenie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących większą część gminy, z dominacją stref typu B (ochrona częściowa). Szczegółowe procedury postępowania konserwatorskiego w tych strefach powinny być ujęte oddzielnie dla każdej jednostki architektoniczno-krajobrazowej.

Najogólniej zakłada się, że w strefach powinny być:

- Bezwzględnie zachowane obiekty o walorach kulturowych i zabytkowych.
- Rozwijane formy budownictwa nawiązujące do architektury lokalnej – tradycyjnej (1-1 ½ kondygnacyjne budynki, dwuspadowe dachy itd.).
- W przypadku wsi Gardeja należy podjąć działania integracyjne zmierzające do uporządkowania jej krajobrazu

IV. PLAN STREF KONSERWATORSKICH

Postuluje się wprowadzenie stref ochrony konserwatorskiej (SOK) obejmujących łącznie 33 JARK. W stosunku do paru jezior proponuje się objąć je ochroną prawną w ramach planu zagospodarowania przestrzennego gminy. Niektóre jednostki architektoniczno-krajobrazowe, zwłaszcza w środkowej i wschodniej części gminy, nie są przewidziane do ochrony konserwatorskiej z powodu daleko idących przekształceń krajobrazowych. Część JARK wnioskowanych do ochrony w ramach SOK, znajduje się już obecnie w obrębie krajobrazów chronionych.

Nie zakłada się wprowadzenia na terenie gminy wyższych organizacyjnie form ochrony konserwatorskiej jak parki i rezerwaty kulturowe (PK i RK).

JU – jednostka ukształtowania:

- **AO** – teren płaski
- **BO** – teren falisty
- **CO** – teren pagórkowaty

JP – jednostki pokrycia terenu

Lasy zadrzewienia	Kulturowe, zabudowa			
	Zwarta powierzch.-Z	Skupiona – S	Rozproszona – R	Brak – B
I	IŻ	IS	IR	IB
II	IIZ	IIS	IIR	IIB
III	IIIZ	IIIS	IIIR	IIIB
IV	IVZ	IVS	IVR	IVB

JH – jednostki historyczne:

- **aC** – dominujące formy cywilizacyjne
- **aN** – dominujące formy innego rodzaju (naturalne)

WALORYZACJA: modele:

- **z** – zabytkowe
- **w** – współczesne
- **msz** – mieszane
- **n** – naturalne

WYTYCZNE: Rodzaj ochrony:

- **B** – częściowa
- **K** – krajobrazowa

Zakres ochrony:

- **OCHR** – ochrona głównie prawna
- **INTE** – integracja, działanie na rzecz scalanie zabytkowych zespołów
- **KONS** – konserwacja, utrzymanie stanu wartościowej jednostki
- **KONT** – utrzymanie form tradycyjnego budownictwa

PLAN STREFOWY:

- **RK** – rezerwat kulturowy
- **PK** – park kulturowy
- **SOK** - strefa ochrony konserwatorskiej.

NR JARK	ZASÓB			WALORYZACJA							WYTYCZNE			PLAN STREFOWY		
	JU	JP	JH	Modele krajobrazu							Rodzaj ochrony	Zakres ochrony	RK	PK	SOK	
				z			w			Miesz.						n
				I	II	III	IV	V	VI							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
01 - Las Miłosna	BO	IB	aN													
02 - rozłogi pól Bądk	AO	IVB	aC				+									+
03 - Bądk, Otłowiec, Rozajny, Małe Czame, PGR Osadniki, PGR Wierzbiny	BO	IIIS	aC				+									
04 - PGR Albertowo, PGR Gardeja, PGR Wilkowo, Karolewo	AO	IIIS	aC				+									
05 - PGR Czachówko, PGR Otłówek	BO	IIIS	aC			+								K	OCHR	+
06 - rozłogi pól Bądk	BO	IVB	aC				+									
07 - rozłogi pól Krzykosy	AO	IIIB	aC/ aN				+									

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
08 – rozłogi pól Otlowiec, Karolewo	AO	IVB	aC				+								
09 – rozłogi pól Osadniki	CO	IVB	aC				+				K	OCHR KONT			+
10 – rozłogi pól Gardeja II i III	AO	IVR	aC				+				K	OCHR KONT			+
11 – rozłogi pól Dębniak	CO	IVB	aC				+				K	OCHR KONT			+
12 – rozłogi pól Hermanowo	AO	IIIR	aC/ aN				+				K	OCHR KONT			+
13 – Las Hermanowo	CO	IVR	aC/ aN							+	K	OCHR KONT			+
14 – Las Dębniak	CO	IB	aN							+	K	KONT			+
15 – jezioro Dębniak	AO	IVB	aN							+	K	OCHR			+
16 – Las Kaluzy	AO	IB	aN							+	K	OCHR			+
17 – Kaluzy	AO	IVS	aC				+				K				+
18 – rozłogi pól Kaluzy	AO	IVB	aC				+				K	OCHR			+
19 – rozłogi pól Gardeja II	BO	IIR	aC				+								

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
20 – Gardeja, Zebrdowo, Czarne Dolne, Wandowo, Klasztorek, Cygany	BO	III Z	aC		+						B	INTE KONS			
21 – rozłogi pól i łąki, zabudowa kolonijna Gardeja III	BO	IIR	aC				+								
22 – cmentarze ewangelickie	BO	IIIB	aC			+					B	OCHR KONS			
23 – jezioro Gardeja IV	AO	IVB	aC/ aN							+	B	KONT			
24 – rozłogi pól i łąki	AO	IIIB	aC				+								
25 – rozłogi pól Cygany	BO	IIIR	aC			+					B	KONT			
26 – Las Otłowiec	AO	IB	aN							+	B	KONT			
27 – rozłogi pól Gardeja I	BO	IIIR	aC				+				K	OCHR			+
28 – las Zebrdowo	AO	IB	aN							+	K	OCHR			+
29 – rozłogi pól Gardeja IV	AO	IIIR	aC				+								
30 – rozłogi pól PGR Gardeja	AO	IIS	aC				+								

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
31 – rozłogi pól Zebrdowo	AO	IVS	aC				+								
32 – rozłogi pól Zebrdowo	BO	IIR	aC				+								
33 – jezioro Krzykosy	AO	IVB	aC/ aN				+				B	OCHR			
34 – rozłogi pól	BO	IIR	aC					+			K	KONT			+
35 – rozłogi pól Otoczyn, Wandowo, Krzykosy, Rozajny	CO	IIR	aC/ aN				+								
36 – rozłogi pól i łąki Rozajny, Wandowo	AO	IVB	aC				+								
37 – rozłogi pól Czarne Małe	AO	IIR	aC/ aN				+				K	KONT			+
38 – rozłogi pól i łąki Czarne Małe, Czarne Dolne, Czarne Górne	AO	IVR	aC					+			K	KONT			+
39 – rozłogi pól Czarne Małe	BO	IVB	aC				+				K	KONT			+
40 – las	AO	IB	aN							+	K	KONT			+
41 – rozłogi pól i łąki Klecewo, Jaromierz	BO	IIIS	aC				+								

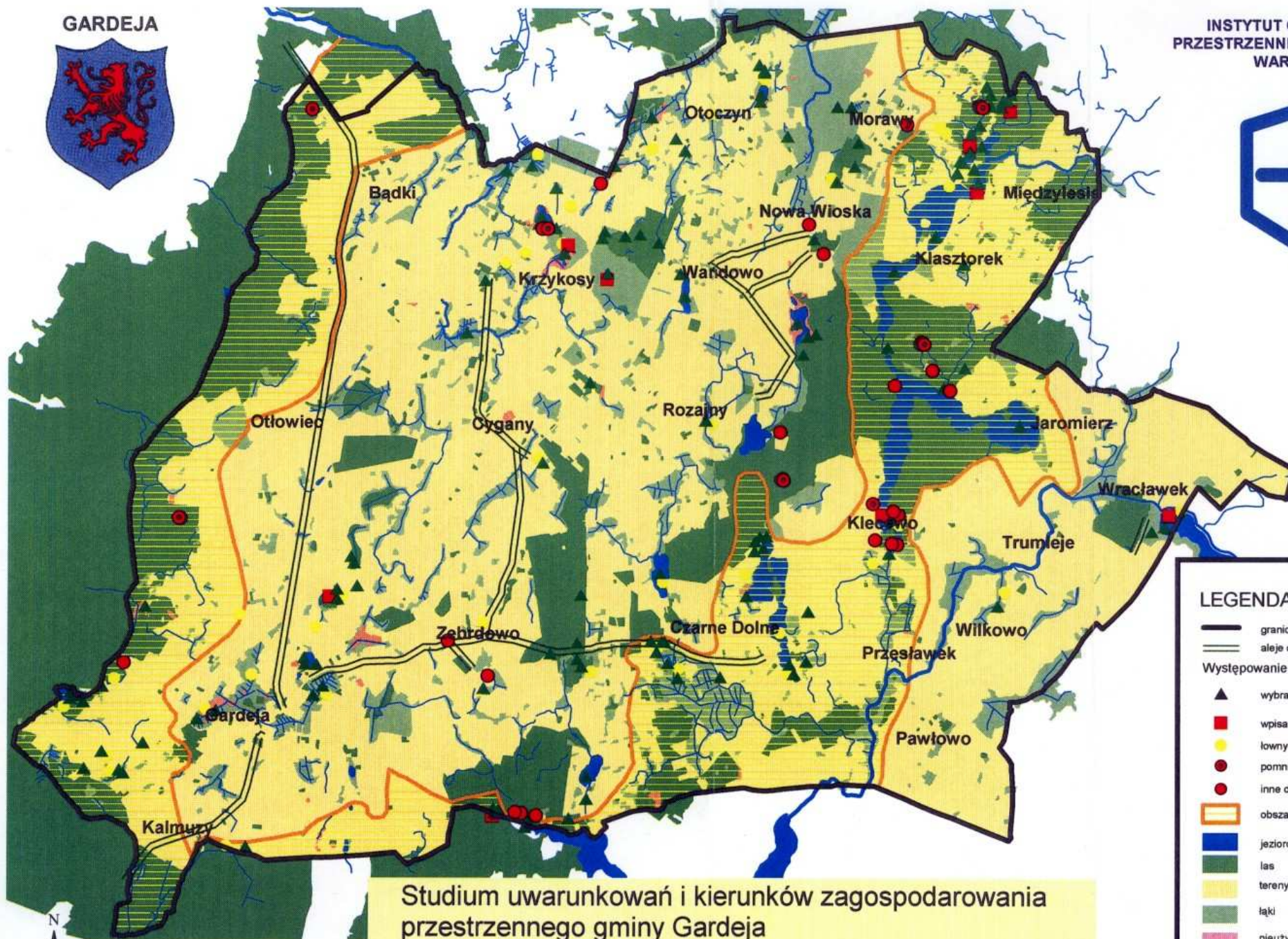
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
42 – rozłogi pól Klecewo, Pawłowo Przęstówek	AO	IVB	aC				+								
43 – rozłogi pól Przęstówek	BO	IIS	aC				+				K	KONS			+
44 – rozłogi pól i łąki Pawłowo, Wilkowo, Wraclówek	BO	IVB	aC				+								
45 – rozłogi pól Wraclówek	BO	IIIB	aC						+						
46 – las	BO	IB	aN							+	B	OCHR			
47 – ośrodek wypoczynkowy	BO	IIS	aC						+		K	KONT			+
48 – rozłogi pól Nowa Wioska, Albertowo	BO	IIR	aC				+				K	KONT			+
49 – rozłogi pól Międzyzylesie	BO	IIB	aC				+				K	KONT			+
50 – las	BO	IB	aN							+	K	KONT			+
51 – ośrodek wypoczynkowy nad jeziorem Morawy	AO	IS	aC/ An						+		K	KONS			+

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
52 – ośrodek wypoczynkowy Klasztornek, Jaromierz	AO	IS	aC/ aN					+			K	KONS			+
53 – ośrodek wypoczynkowy Nowa Wioska	BO	IS	aC/ aN					+			K	KONS			+
54 – ośrodek wypoczynkowy Rozajny	AO	IVS	aC					+			K	KONS			+
55 – jezioro Czarne, Różany	AO	IVB	aN							+	K	OCHR			+
56 – jezioro Klecewskie	AO	IVB	aN							+	K	OCHR			+
57 – jezioro Klasztorne	AO	IVB	aN							+	K	OCHR			+

GARDEJA



INSTYTUT GOSPODARKI
PRZESTRZENNEJ I KOMUNALNEJ
WARSZAWA



LEGENDA

- granica gminy
- aleje chronione i do ochrony
- Występowanie gatunków
 - ▲ wybranych chronionych
 - wpisanym na czerwoną listę
 - łownych
 - pomniki przyrody
 - inne drzewa pomnikowe
- obszary chronionego krajobrazu
- jezioro
- las
- tereny upraw rolnych
- łąki
- nieużytki
- rzeki

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania
przestrzennego gminy Gardeja

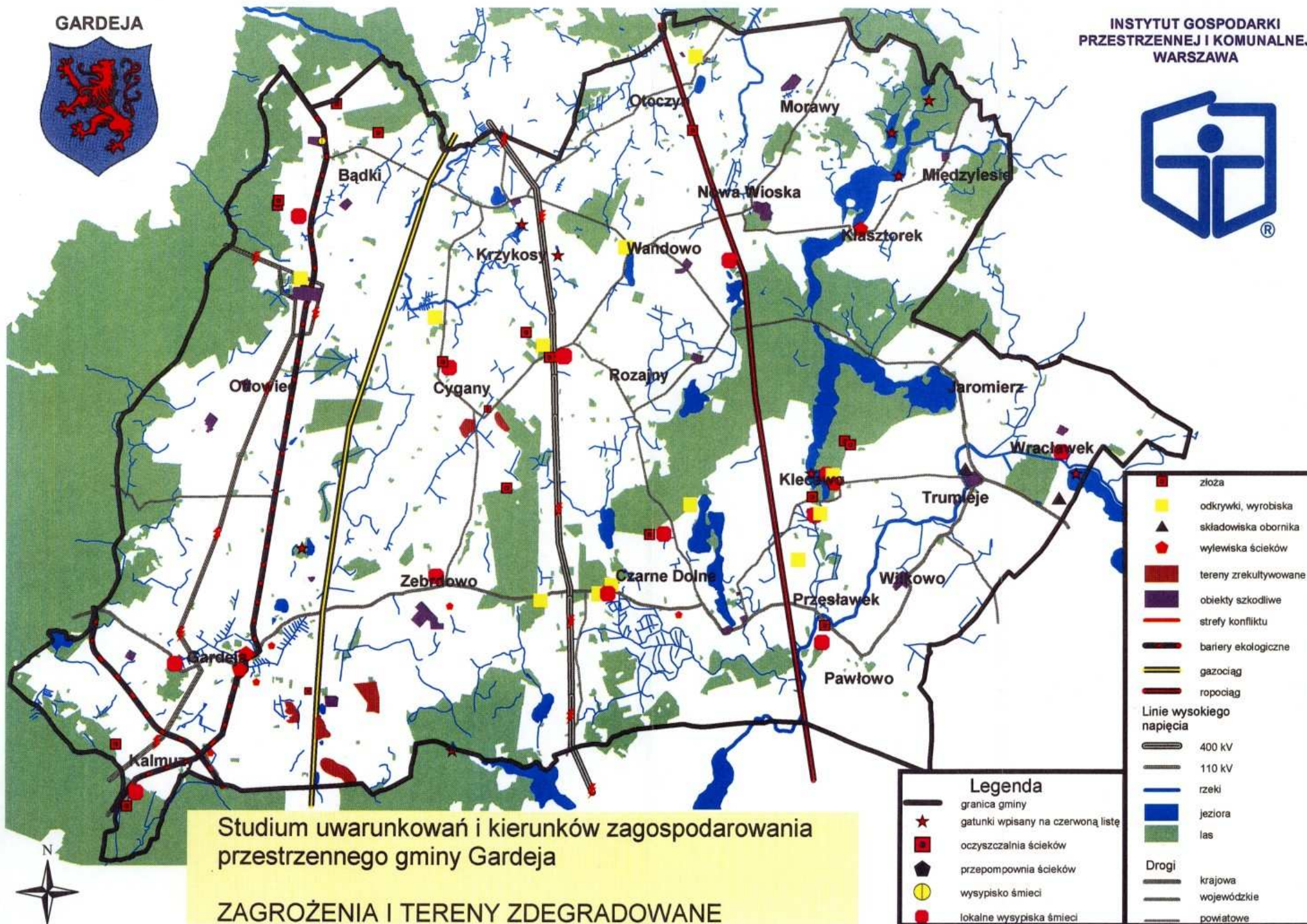
OCHRONA PRZYRODY



GARDEJA



INSTYTUT GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ I KOMUNALNEJ WARSZAWA



Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gardeja

ZAGROŻENIA I TERENY ZDEGRADOWANE

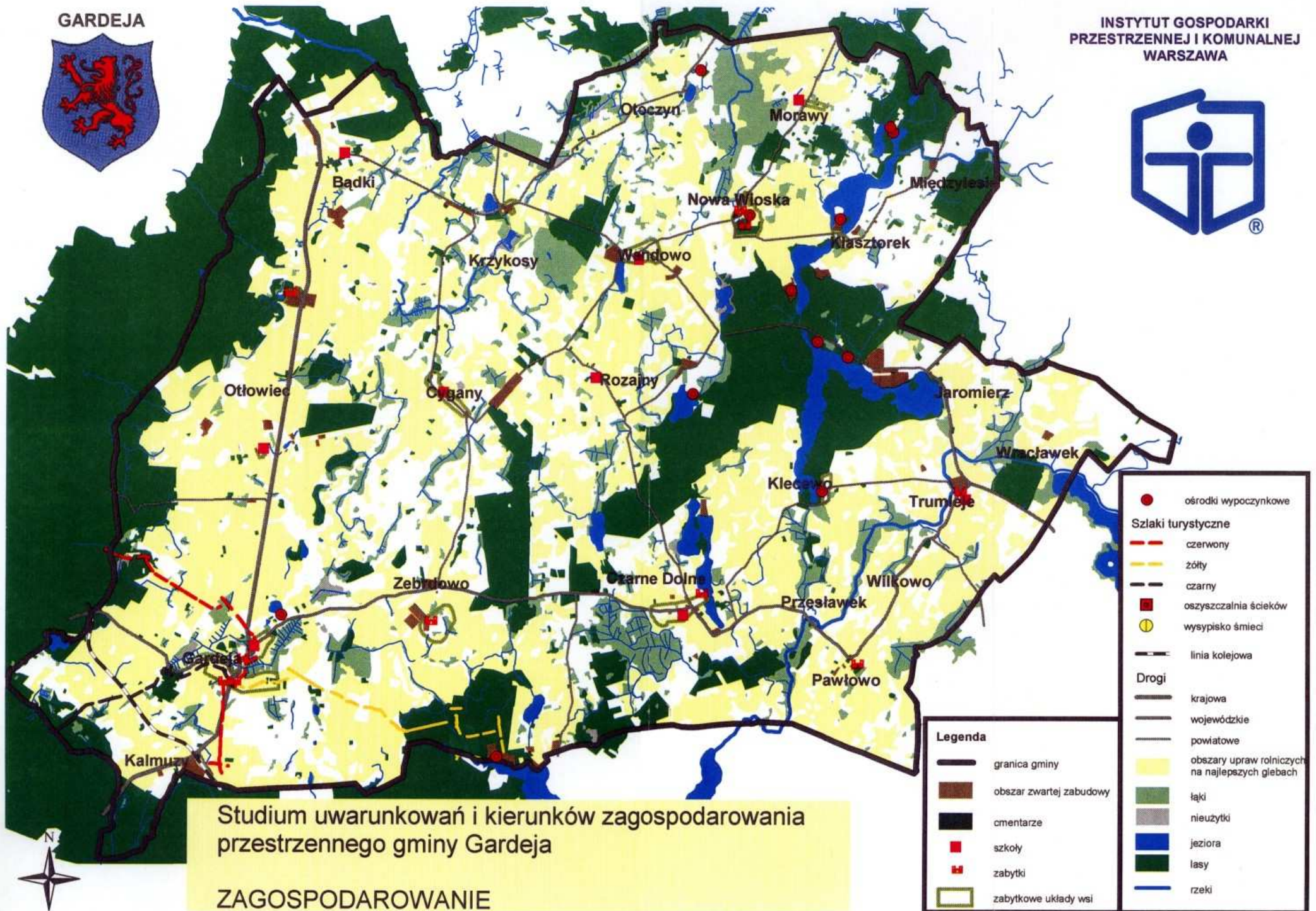


Legenda	
	granica gminy
	gatunki wpisane na czerwoną listę
	oczyszczalnia ścieków
	przepompownia ścieków
	wysypisko śmieci
	lokalne wysypiska śmieci
	złóża
	odkrywkę, wyrobiska
	składowiska obornika
	wylewiska ścieków
	tereny zrehabilitowane
	obiekty szkodliwe
	strefy konfliktu
	bariery ekologiczne
	gazociąg
	ropociąg
Linie wysokiego napięcia	
	400 kV
	110 kV
	rzeki
	jeziora
	las
Drogi	
	krajowa
	wojewódzkie
	powiatowe

GARDEJA



INSTYTUT GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ I KOMUNALNEJ WARSZAWA



Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gardeja

ZAGOSPODAROWANIE

Legenda

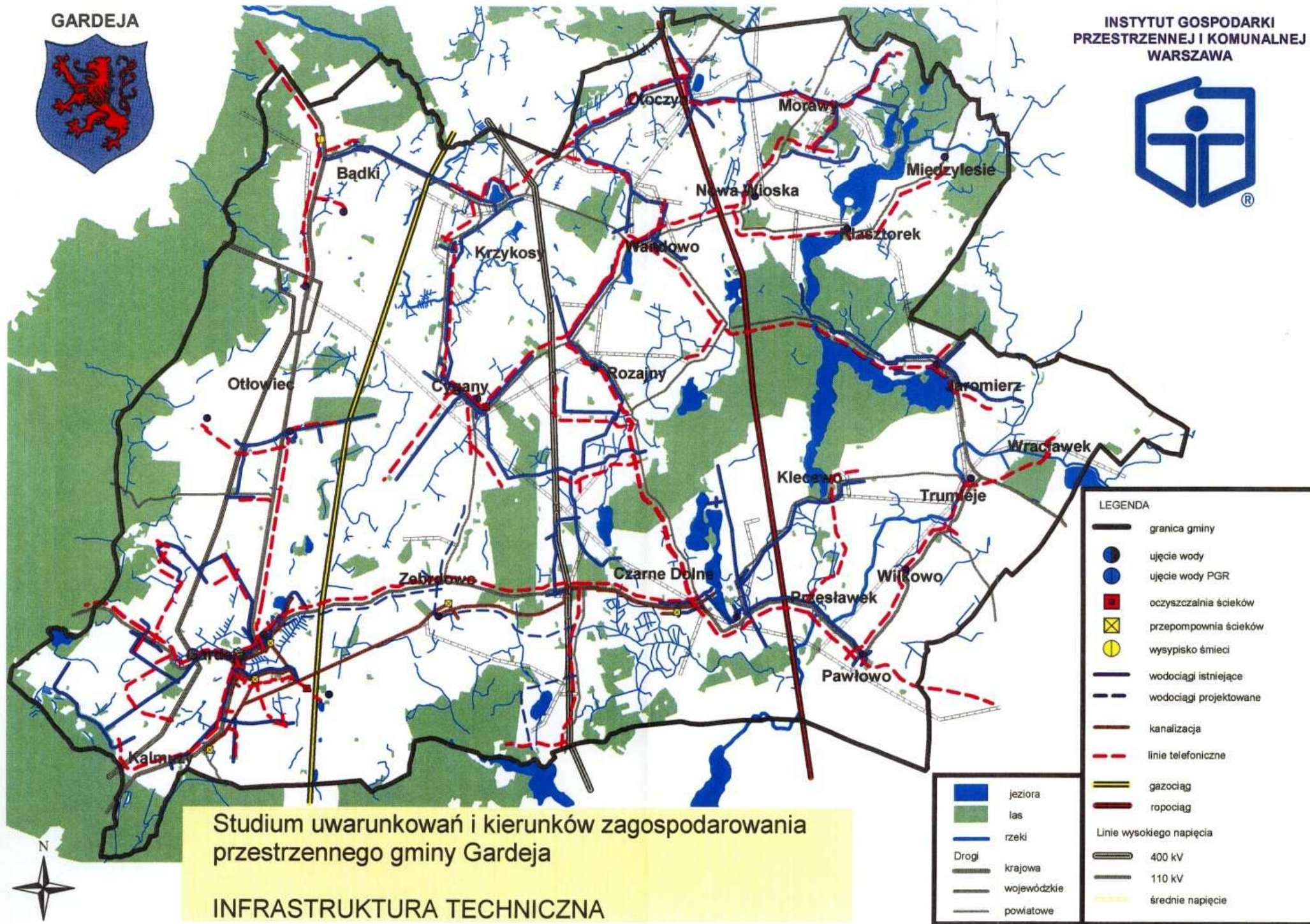
- granica gminy
- obszar zwartej zabudowy
- cmentarze
- szkoły
- zabytki
- zabytkowe układy wsi
- ośrodki wypoczynkowe
- Szlaki turystyczne**
- czerwony
- żółty
- czarny
- oszyszczalnia ścieków
- wysypisko śmieci
- linia kolejowa
- Drogi**
- krajowa
- wojewódzkie
- powiatowe
- obszary upraw rolniczych na najlepszych glebach
- łąki
- nieużytki
- jeziora
- lasy
- rzeki



GARDEJA



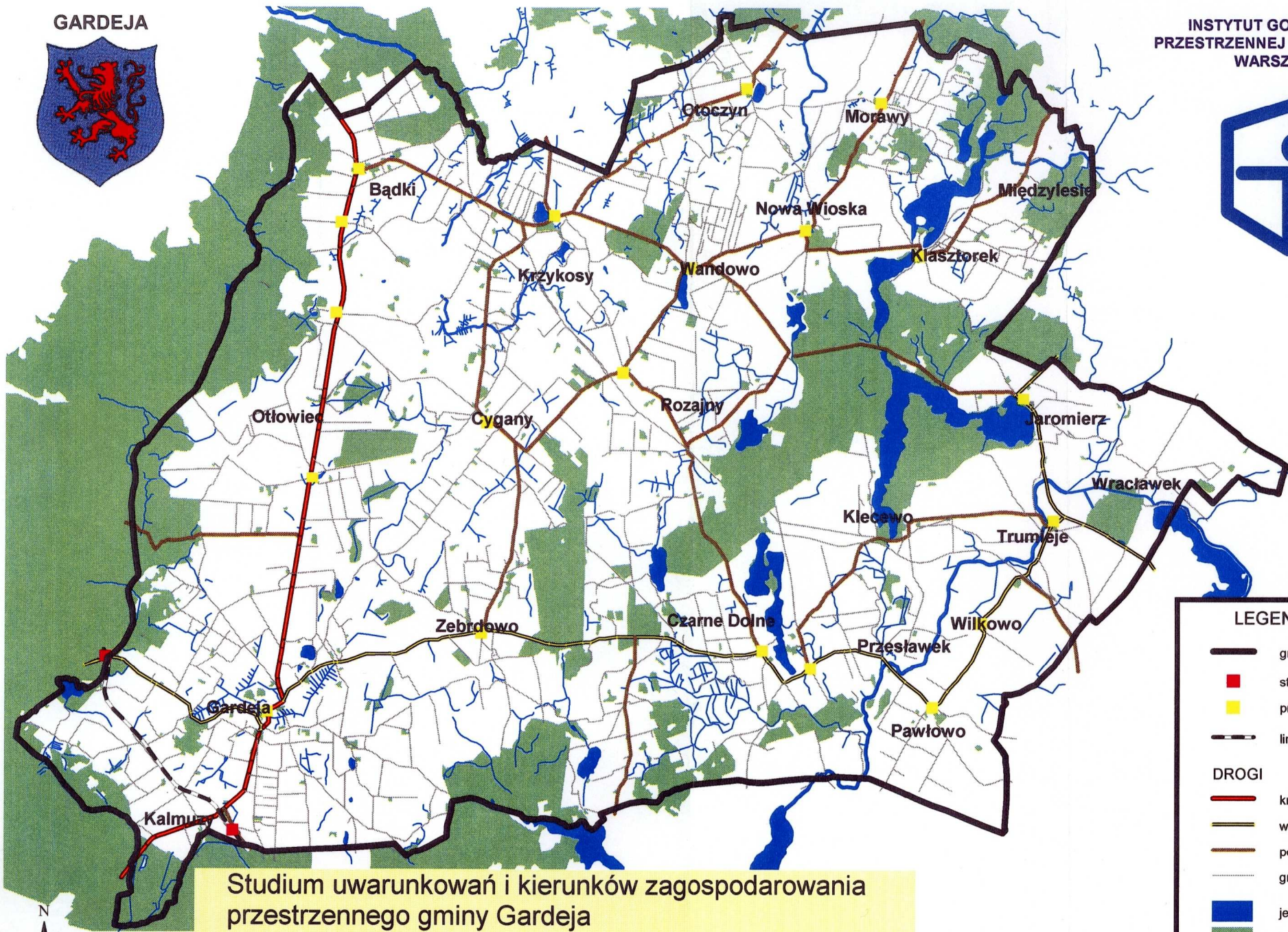
INSTYTUT GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ I KOMUNALNEJ WARSZAWA



GARDEJA



INSTYTUT GOSPODARKI
PRZESTRZENNEJ I KOMUNALNEJ
WARSZAWA



LEGENDA	
	granica gminy
	stacje PKP
	przystanki PKS
	linia kolejowa
DROGI	
	krajowa
	wojewódzka
	powiatowa
	gminna
	jeziora
	las
	rzeki

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania
przestrzennego gminy Gardeja

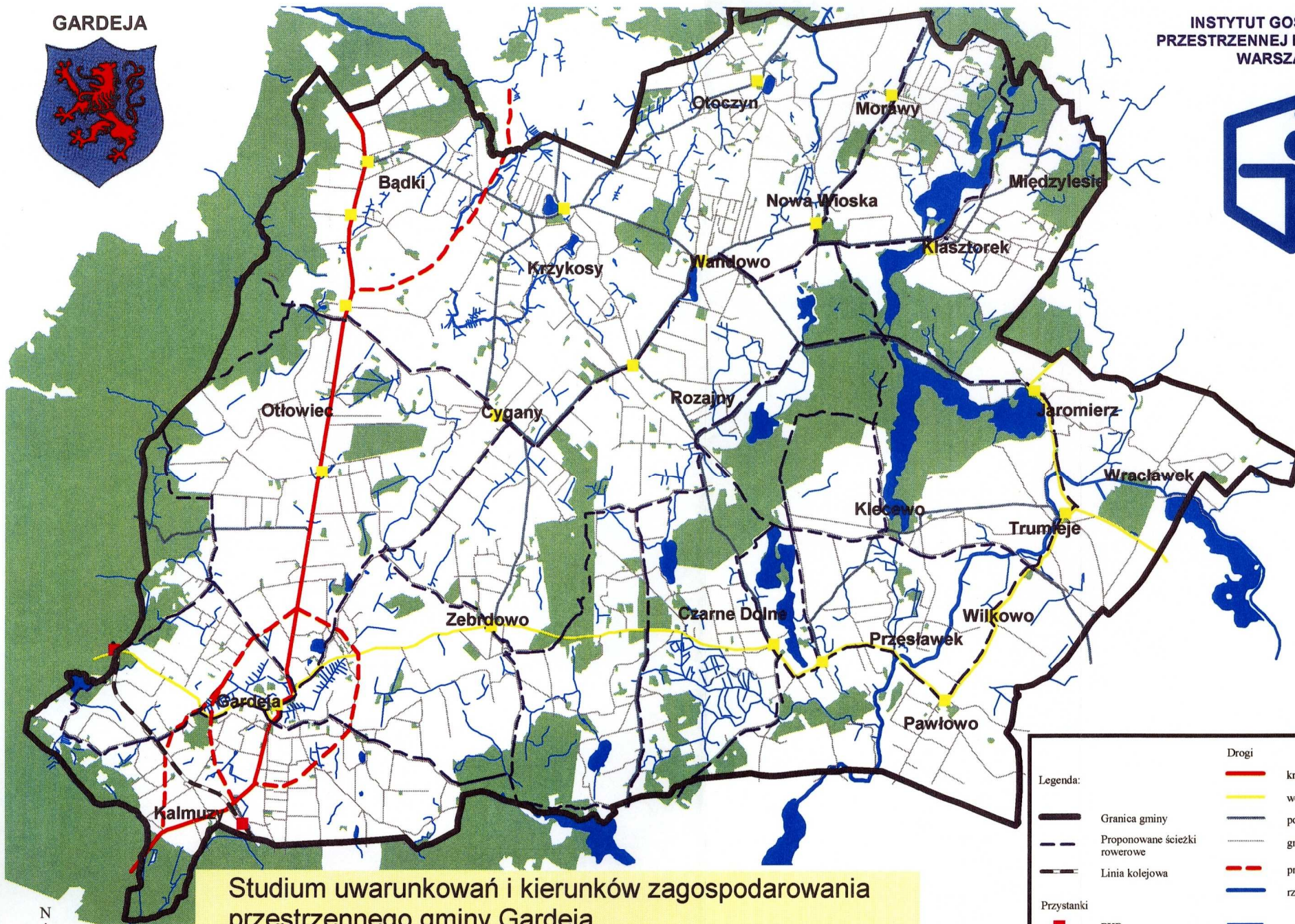
KOMUNIKACJA



GARDEJA



INSTYTUT GOSPODARKI
PRZESTRZENNEJ I KOMUNALNEJ
WARSZAWA



Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania
przestrzennego gminy Gardeja

Ścieżki rowerowe

Legenda:

- Granica gminy
- Proponowane ścieżki rowerowe
- Linia kolejowa

Przystanki

- PKP
- PKS

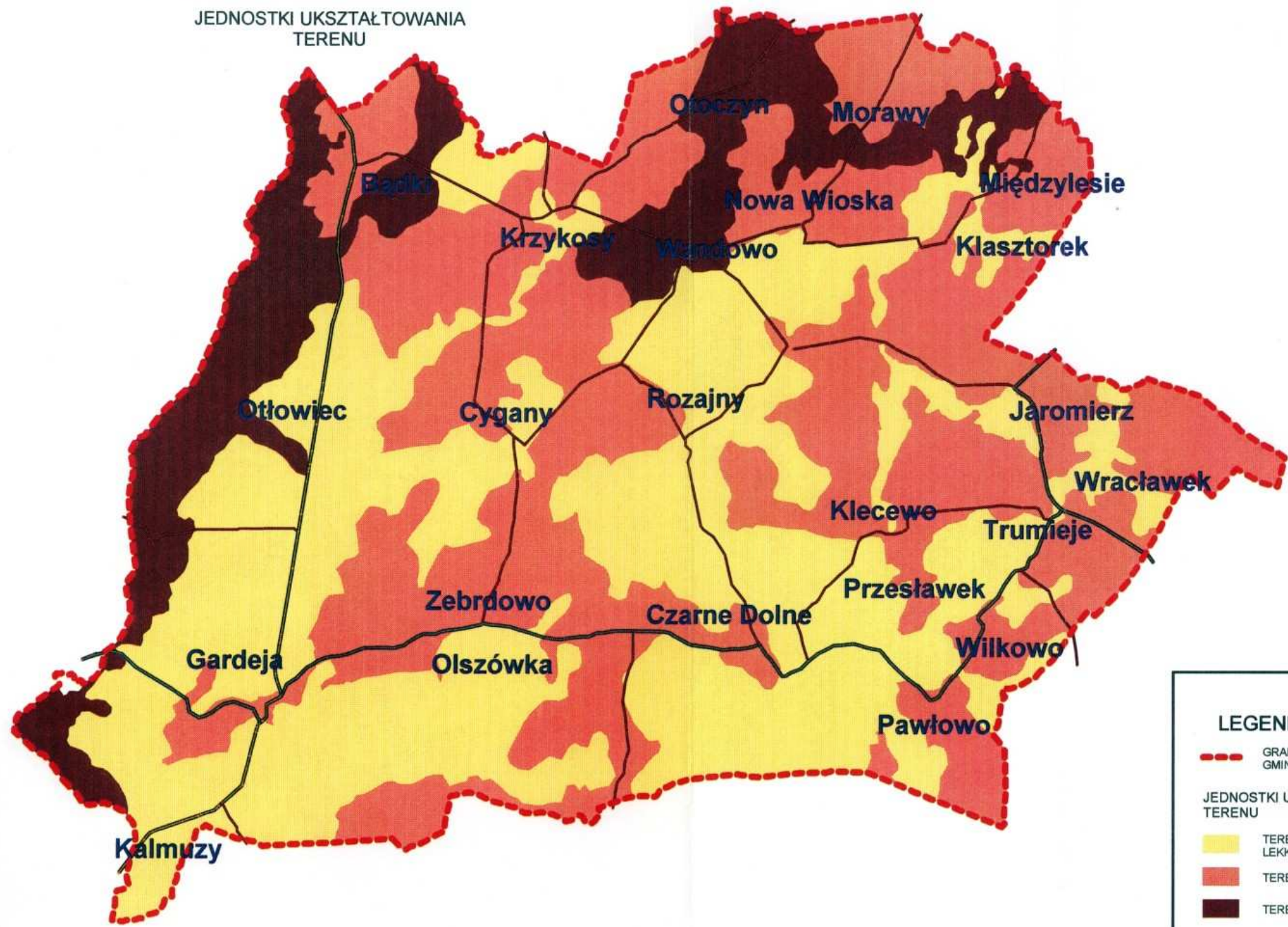
Drogi

- krajowa
- wojewódzkie
- powiatowe
- gminne
- projektowane obwodnice
- rzeki
- jeziora
- lasy



JEDNOSTKI ARCHITEKTONICZNO-KRAJOBRAZOWE
GMINY GARDEJA

JEDNOSTKI UKSZTAŁTOWANIA
TERENU

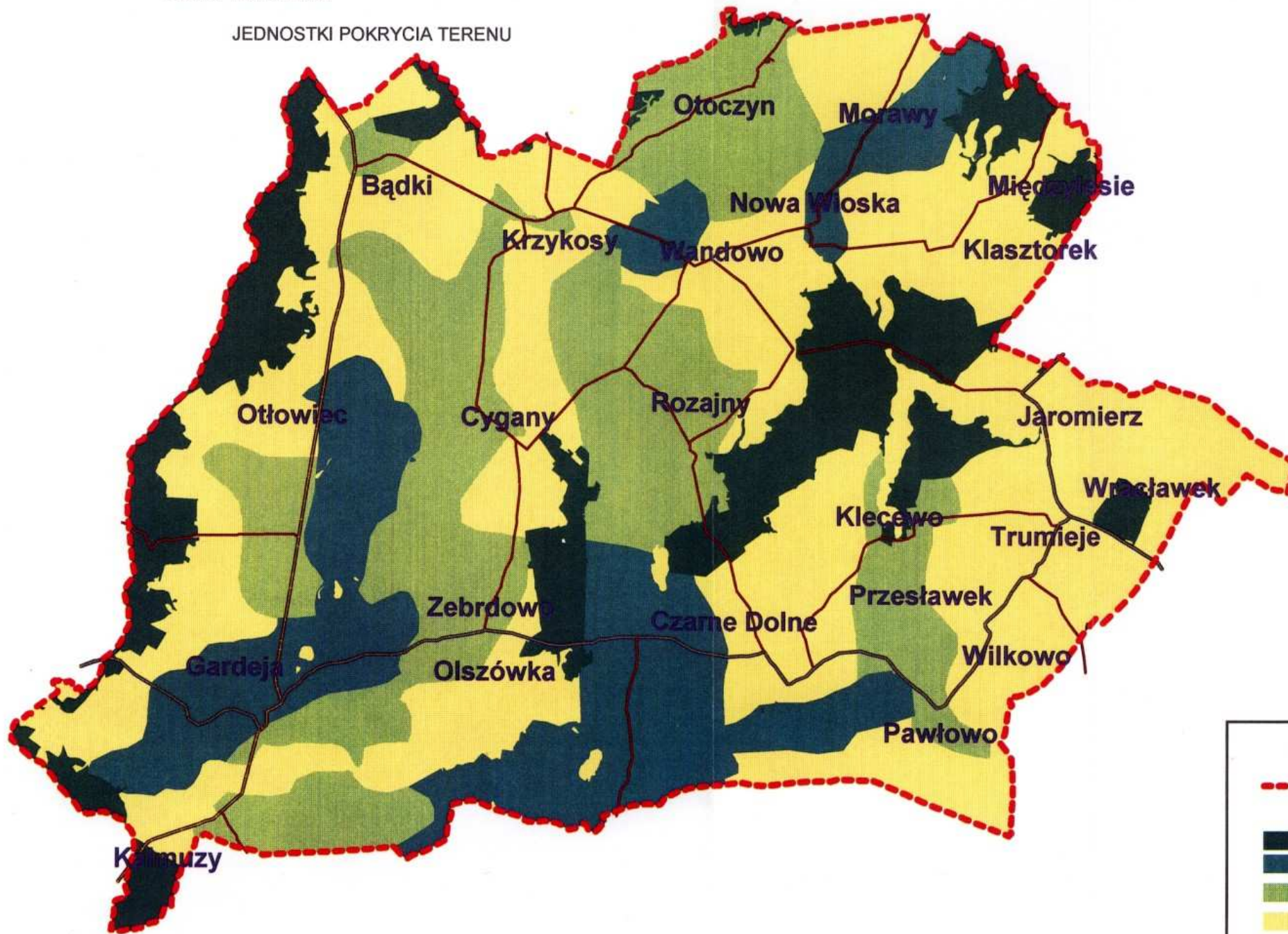


LEGENDA

- GRANICA GMINY
- JEDNOSTKI UKSZTAŁTOWANIA TERENU
 - TEREN PRAWIE PŁASKI LEKKO FALISTY
 - TEREN FALISTY
 - TEREN PAGÓRKOWATY

JEDNOSTKI ARCHITEKTONICZNO-KRAJOBRAZOWE
GMINY GARDEJA

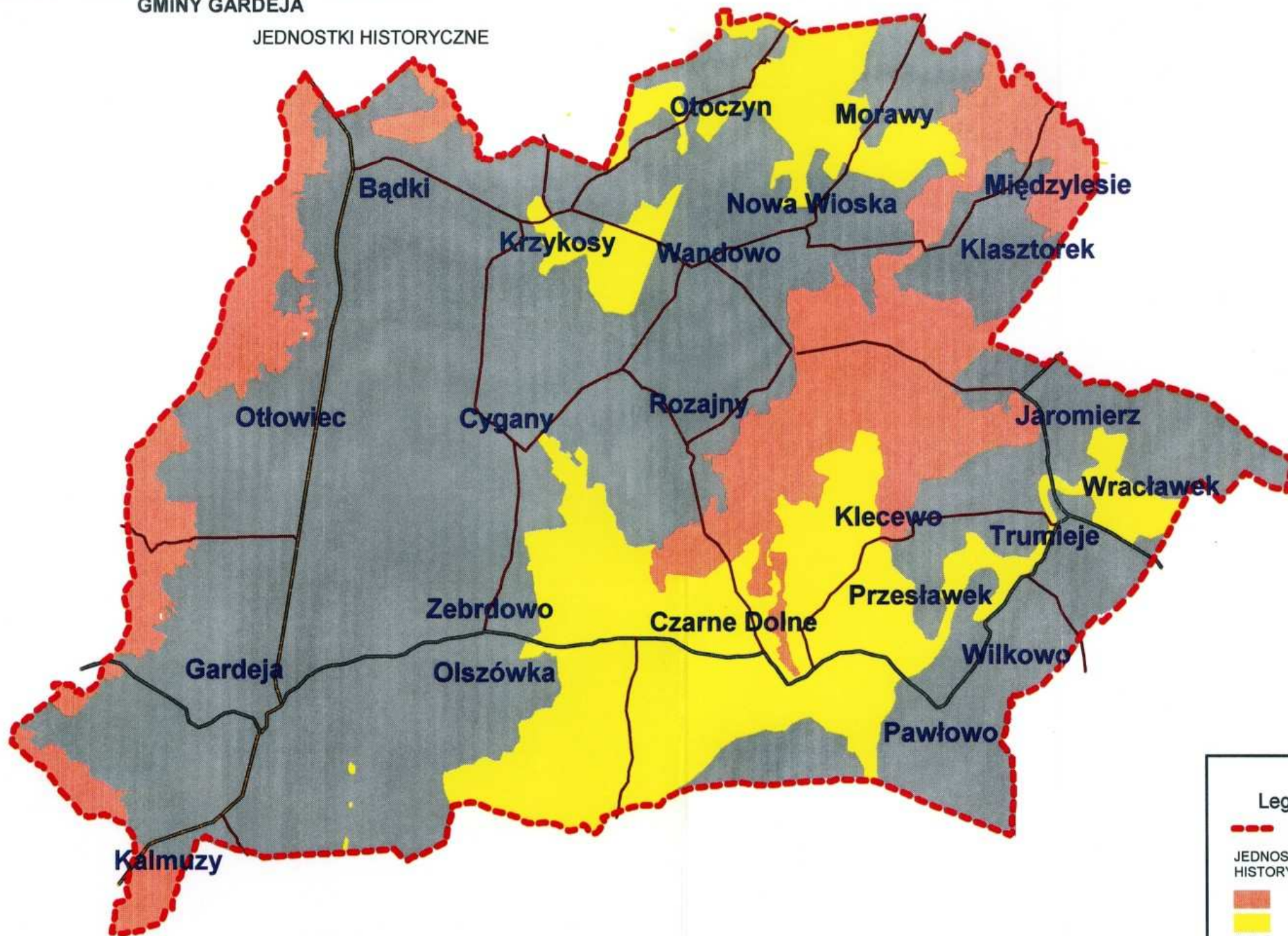
JEDNOSTKI POKRYCIA TERENU



LEGENDA	
	GRANICA GMINY
	LAS
	ZAGAJNIKI
	POJEDYNCZE ZADRZEWIENIA
	BRAK ZADRZEWIEN

JEDNOSTKI ARCHITEKTONICZNO-KRAJOBRAZOWE
GMINY GARDEJA

JEDNOSTKI HISTORYCZNE

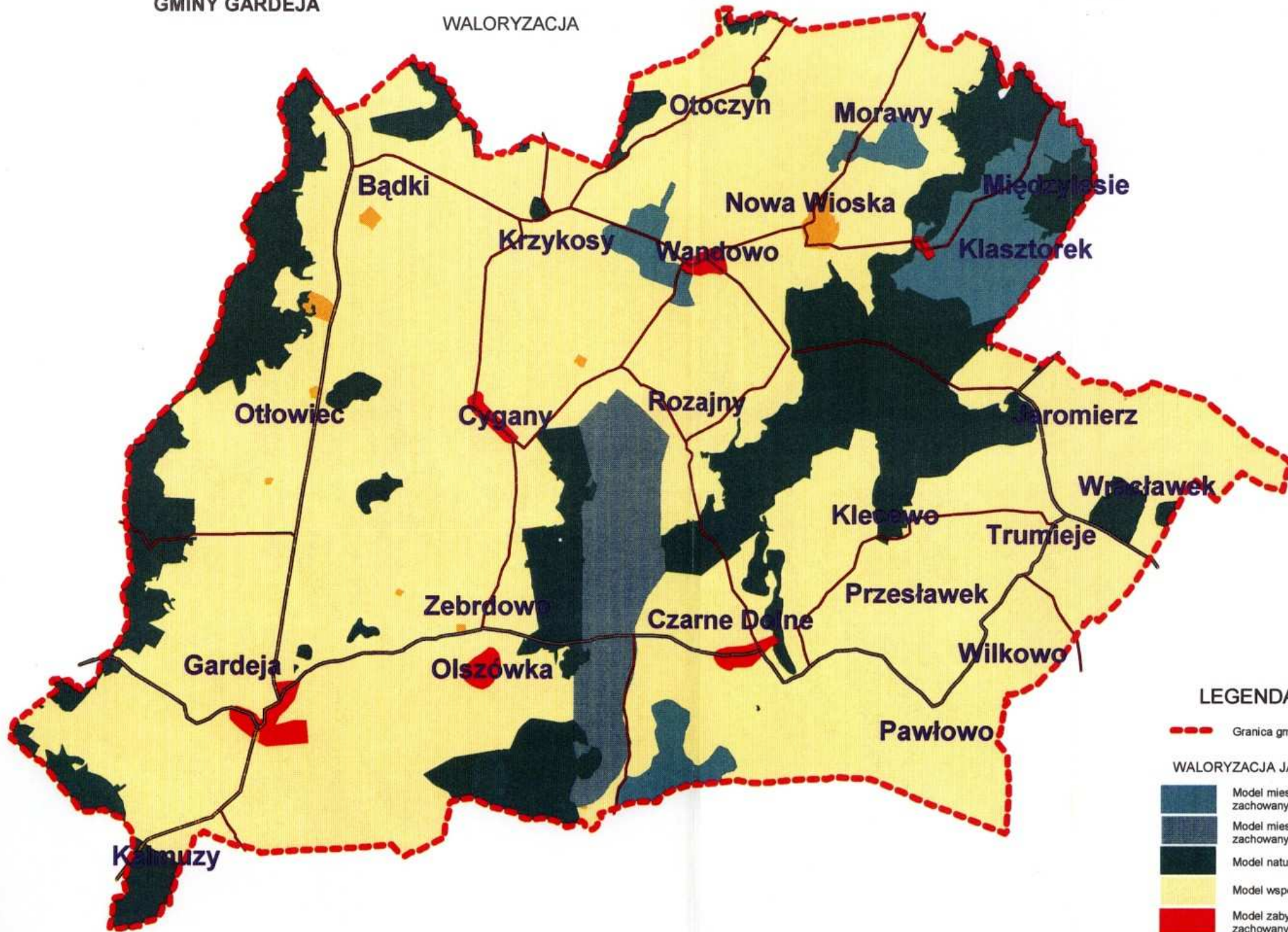


Legenda

- GRANICA GMINY
- JEDNOSTKI HISTORYCZNE
 - model zabytkowy
 - model mieszany
 - model cywilizacyjny

JEDNOSTKI ARCHITEKTONICZNO-KRAJOBRAZOWE
GMINY GARDEJA

WALORYZACJA



LEGENDA

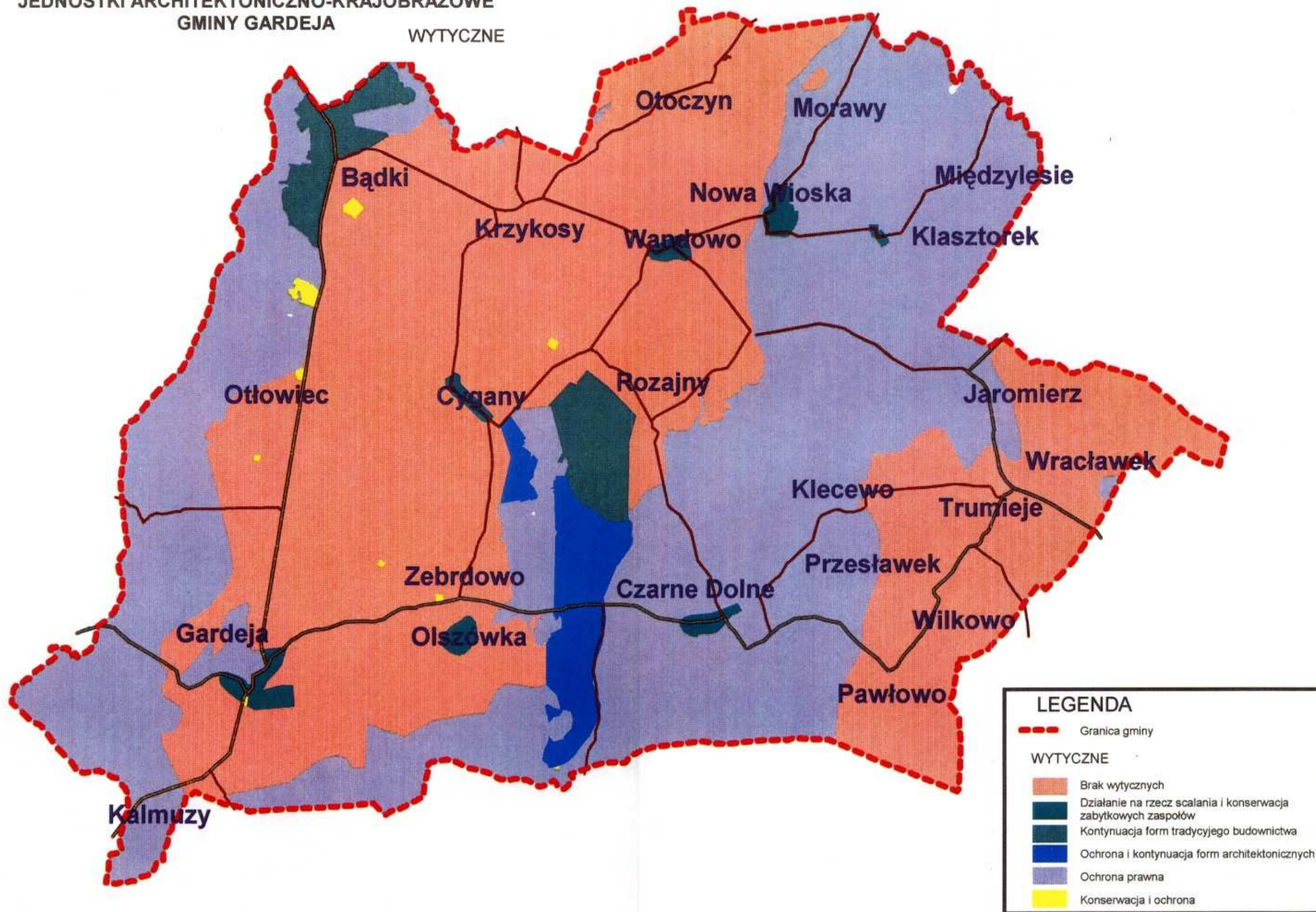
--- Granica gminy

WALORYZACJA JARK

- Model mieszany krajobrazu z dobrze zachowanym układem historycznym
- Model mieszany krajobrazu ze słabo zachowanym układem historycznym
- Model naturalny krajobrazu
- Model współczesny krajobrazu
- Model zabytkowy krajobrazu z dobrze zachowanym układem historycznym
- Model zabytkowy krajobrazu ze słabo zachowanym układem historycznym

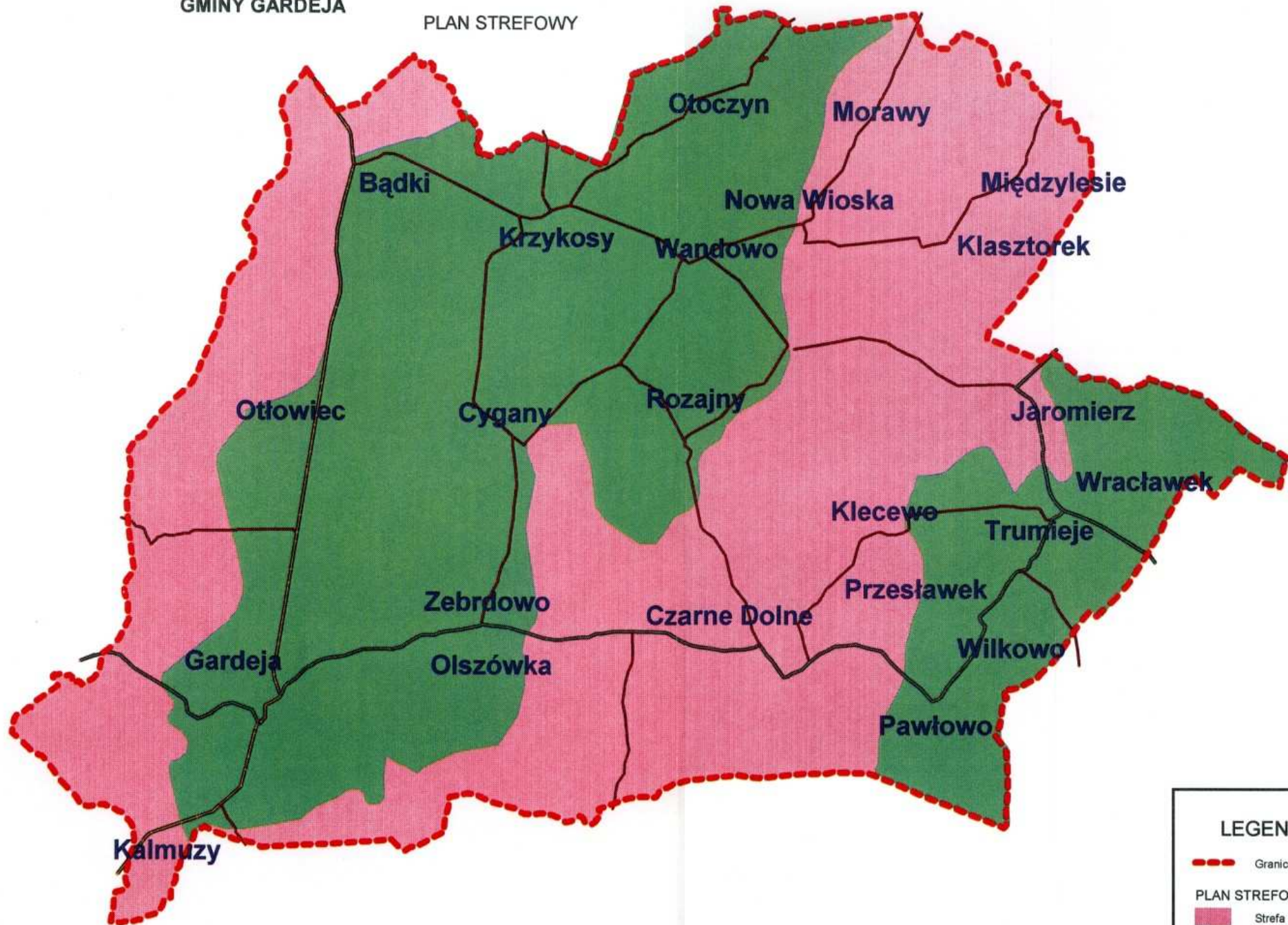
JEDNOSTKI ARCHITEKTONICZNO-KRAJOBRAZOWE
GMINY GARDEJA

WYTYCZNE



JEDNOSTKI ARCHITEKTONICZNO-KRAJOBRAZOWE
GMINY GARDEJA

PLAN STREFOWY



LEGENDA

- Granica gminy
- PLAN STREFOWY
- Strefa ochrony krajobrazu
- Ochrona częściowa